

**Informatīvais ziņojums “Par Eiropas Savienības
nozīmes aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes
apzināšanas rezultātiem un tālāko rīcību
aizsargājamo biotopu labvēlīgas aizsardzības stāvokļa
nodrošināšanas un tautsaimniecības nozaru attīstības
interesešu sabalansēšanai”**

Sigulda, 2022.

Satura rādītājs

Ievads

1. ES nozīmes aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes datu analīzes kopsavilkums

1.1. Zālāji

1.2. Meži

1.3. Purvi un avoti

1.4. Jūras piekrastes, virsāju un smiltāju biotopi

1.5. Saldūdeņi

1.6. Alas un atsegumu

2. ES nozīmes biotopu kartēšanas rezultātu novērtējums

Tiešie ieguvumi

Netieši ieguvumi

3. Pašreizējās likumdošanas prasības ES nozīmes biotopu saglabāšanā

Pielikums Eiropas Savienības nozīmes biotopu izplatības, kvalitātes apzināšanas un īpašumtiesību datu analīze

Ievads

Atbilstoši Ministru kabineta 2015. gada 3. novembra sēdes protokollēmuma Nr. 57 59. §. (turpmāk – MK protokollēmums) Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk -VARAM) iesniedz informatīvo ziņojumu par aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanas rezultātiem, kā arī detalizētu analītisku izklāstu par to ietekmi uz tautsaimniecību un nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos biotopu aizsardzības un labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai nepieciešamo apsaimniekošanas pasākumu veikšanas un tautsaimniecības nozaru attīstības interešu sabalansēšanai (turpmāk – informatīvais ziņojums). Informatīvais ziņojums sagatavots sadarbībā ar uzraudzības grupu, kurā pārstāvētas tautsaimniecības nozaru, sociālo partneru un vides nevalstiskās organizācijas. Uzraudzības grupā pārstāvēto organizāciju un to deleģēto pārstāvju saraksts iekļauts informatīvā ziņojuma Pielikumā.

Eiropas Savienības (turpmāk - ES) nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes apzināšana (turpmāk – biotopu kartēšana) veikta, izmantojot 2014.–2020. gada plānošanas perioda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība”¹ ietvaros atbalstītā projekta “Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā” (turpmāk – projekts) Biotopu kartēšana veikta Latvijā sastopamajiem Padomes direktīvas 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Biotopu direktīva) I pielikumā minētajiem biotopiem (turpmāk - ES nozīmes biotopi) Biotopu kartēšanas nepieciešamība, plānotie sociālekonomiskie ieguvumi, biotopu kartēšanas veikšanas pamatprincipi, kā arī citi nosacījumi aprakstīti informatīvajā ziņojumā “Par pasākumiem aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanai”, kas izskatīts MK 2015. gada 3. novembrī. Kartējamo biotopu saraksts, kā arī ES nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanas un darbu organizācijas metodika apstiprināta ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu Nr.188 (22.07.2016.) (turpmāk – Metodika).

Latvijā sastopami 60 ES nozīmes biotopi, no kuriem 58 sauszemes biotopi tika apzināti Projekta ietvaros². Visi sauszemes biotopi sadalīti ekoloģiski radnieciskās / saistītās grupās un biotopu kartēšanas rezultāti ir analizēti katras biotopu grupas ietvaros. Jūras piekrastes, smiltāju un virsāju biotopu grupā iekļauti 15 ES nozīmes biotopi, saldūdeņu grupā 7 ES nozīmes biotopi, zālāju grupā iekļauti 12 ES nozīmes biotopi, purvu biotopu grupā 8 ES nozīmes biotopi, mežu grupā 13 ES nozīmes biotopi. Vismazākā grupa ir alu un atsegumu biotopu grupa, kurā ietilpst 3 ES nozīmes biotopi.

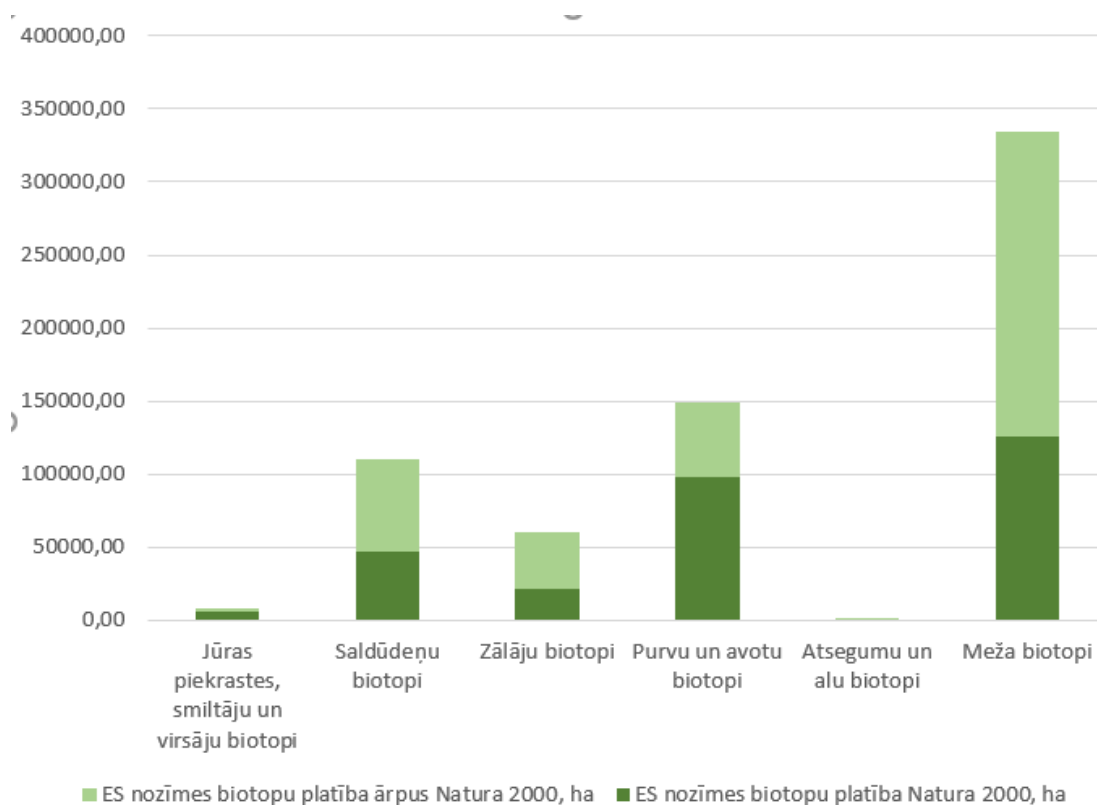
¹ darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 5.4.2. specifiskā atbalsta mērķa “Nodrošināt vides monitoringa un kontroles sistēmas attīstību un savlaicīgu vides risku novēršanu, kā arī sabiedrības līdzdalību vides pārvaldībā” 5.4.2.1 pasākums “Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas un ekosistēmu aizsardzības priekšnoteikumi”

² ES nozīmes biotopi *1150 Lagūnas* un *1170 Akmeņu sēkļi jūrā* šī projekta ietvaros netika apzināti.

1. ES nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes datu analīzes kopsavilkums

Atbilstoši Metodikai, visa valsts sauszemes teritorija tika sadalīta kvadrātu tīklā 12.5 x 12.5 km (kvadrāta platība 156,25 km²). Kopējais kvadrātu skaits bija 495 (ne visi kvadrāti pilnībā nosedza Latvijas teritoriju, ņemot vērā, ka perifērijā esošie kartēšanas kvadrāti bija nepilni). Saskaņā ar MK protokollēmumu un Metodiku daļa no kvadrātos iekļautās platības tika noteiktas kā neapsekojamās platības³. No 2017. līdz 2020. gadam dabā apsekoti 1 244 757 ha.

Kopumā dabas datu pārvaldes sistēmā "Ozols" reģistrēti 662 951,45ha ES nozīmes biotopu, kas aizņem 10 % no valsts teritorijas. Konstatēto biotopu sadalījums pa biotopu grupām ir: 1 % – jūras piekrastes, smiltāju un virsāju biotopi, 9 % – zālāju biotopi, 17 % – saldūdeņu biotopi, 23 % – purvu un avotu biotopi un, 50 % – meža biotopi un nepilni 0,1 % – alu un atsegumu biotopi. ES nozīmes biotopi konstatēti gan Natura 2000 teritorijās, gan ārpus tām (skat. 1.1. attēlu) Detalizēta analīze par konstatētajiem biotopiem, to izplatību, kvalitāti un īpašumtiesībām atrodama šā informatīvā ziņojuma 2. Pielikumā

1.1. attēls ES nozīmes biotopu veidu platību platība (ha) Natura 2000 un ārpus Natura 2000.

1.1. Zālāji

Projekta laikā apsekoti 223 882 ha zālāju. No visām apsekotajām zālāju platībām ES nozīmes zālāju biotopi tika konstatēti 60211 ha jeb 27 % no apsekotās platības. No visas valstī esošās lauksaimniecībā izmantojamās zemes ES nozīmes zālāju biotopi veido 3,4 %. Vislielākās zālāju biotopu platības konstatētas Austrumlatvijā, precīzāk, Vidusgaujas zemienē, Alūksnes augstienē, Austrumlatvijas zemienē un

Vidzemes augstienē. Arī Piejūras zemienē Kurzemes reģionā ir sastopamas samērā lielas ES nozīmes zālāju biotopu platības.

ES nozīmes zālāju biotopu veidu sastopamība Latvijā ir izteikti nevienmērīga (skat. 1.1.1 tabulu).

<u>Biotopa kods</u>	<u>ES nozīmes zālāju biotopa veids</u>	<u>Īpatsvars no visiem zālāju biotopiem, %</u>
<u>6270*</u>	<u>Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas</u>	<u>38,69</u>
<u>6450</u>	<u>Palienu zālāji</u>	<u>30,57</u>
<u>6210</u>	<u>Sausi zālāji kaļķainās augsnēs</u>	<u>10,44</u>
<u>6510</u>	<u>Mēreni mitras pļavas</u>	<u>8,57</u>
<u>6410</u>	<u>Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnēs</u>	<u>6,49</u>
<u>6530*</u>	<u>Parkveida pļavas un ganības</u>	<u>1,89</u>
<u>6230*</u>	<u>Vilkakūlas zālāji (tukšaiņu zālāji)</u>	<u>1,10</u>
<u>6120*</u>	<u>Smiltāju zālāji</u>	<u>0,99</u>
<u>6430</u>	<u>Eitrofas augsto lakstaugu audzes</u>	<u>0,78</u>
<u>1630*</u>	<u>Piejūras zālāji</u>	<u>0,36</u>
<u>5130</u>	<u>Kaļķu audzes zālajos un virsajos</u>	<u>0,12</u>
<u>6110*</u>	<u>Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kaļķainās augsnēs</u>	<u>0,01</u>

1.1.1.tabula Konstatēto ES nozīmes zālāju biotopu sadalījums pa biotopu veidiem.

Gandrīz divas trešdaļas ES nozīmes zālāju biotopu atrodas ārpus Natura 2000 teritorijām. Natura 2000 teritoriju tīklā esošās ES nozīmes zālāju biotopu platības pārsvarā ir nelielas. Savukārt no Natura 2000 teritorijām lielākās zālāju biotopu platības konstatētas šādās īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (turpmāk – ĪADT): dabas liegumā “Lubāna mitrājs” un dabas parkos “Svētes paliene”, “Dvietes paliene” un “Kuja” – teritorijās, kas izveidotas galvenokārt zālāju biotopu aizsardzībai.

Tikai 10 % no visiem zālāju biotopiem atrodas publiskā (valsts vai pašvaldību) īpašumā.

ES nozīmes biotopu kartēšanas laikā iegūtie dati lielā mērā sakrīt ar 2013.-2018. gada ziņojumu Eiropas Komisijai. Lielākā daļa (90%) ES nozīmes zālāju biotopu ir zemas un vidējas kvalitātes. Izcilā kvalitātē ir tikai 20 ha ES nozīmes zālāju biotopu.

1.2. Meži

Projekta ietvaros apsekoti 854 426 ha meža teritoriju. ES nozīmes meža biotopi konstatēti 334597 ha, kas ir 10% no Latvijas meža zemju kopplatības (bez purviem). Meža biotopu grupā ir iekļauts arī ES nozīmes biotops 2180 Mežainas piejūras kāpas. Lielākās aizsargājamo meža biotopu platības sakrīt ar Gaujas, Slīteres, Ķemeru Nacionālo parku teritorijām un aizsargājamo ainavu apvidu “Ziemeļgauja”, kā arī apvidiem, kur atrodas dabas liegumi un dabas parki, kas veidoti lielāku purvu un upju

ieleju aizsardzībai, piemēram, “Ances purvi un meži”, “Stiklu purvi”, “Abavas senleja”, “Ventas ieleja”, “Ogres ieleja”, “Salacas ieleja” un tiem piegulošajiem meža masīviem.

No konstatētajiem ES nozīmes meža biotopiem, visplašāk sastopamie biotopu veidi ir 9010* Veci vai dabiski boreāli meži un 91D0* Purvaini meži (1.2. Tabula)

Biotopa kods	ES nozīmes mežu biotopa veids	Īpatsvars no visiem meža biotopiem, %
9010*	Veci vai dabiski boreāli meži	27,94
91D0*	Purvaini meži	23,47
2180	Mežainas piejūras kāpas	17,46
9080*	Staignāju meži	8,53
9050	Lakstaugiem bagāti egļu meži	7,08
9020*	Veci jaukti platlapju meži	4,87
91E0*	Aluviāli meži (aluviāli krastmalu un palieņu meži)	4,50
9180*	Nogāžu un gravu meži	2,18
91T0	Kērpjiem bagāti priežu meži	2,07
9160	Ozolu meži (ozolu, liepu un skābaržu meži)	0,97
9060	Skujkoku meži uz osveida reljefa formām	0,56
91F0	Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm	0,24
9070	Meža ganības	0,13

1.2.tabula Konstatēto ES nozīmes meža biotopu sadalījums pa biotopu veidiem.

Kaut arī Biotopu direktīvā minētie prioritārie meža biotopi ir plaši sastopami, tomēr lielākā daļa ir fragmentēti un atsevišķi prioritāro biotopu vienlaidus platības pārsvarā ir nelielas.

37,5 % no konstatētajiem ES nozīmes meža biotopiem atrodas Natura 2000 teritorijās, bet 42 % no meža biotopiem atrodas kādā no ĪADT (tai skaitā Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā). 8 % ES meža biotopu ietilpst rezervātos, stingrā režīma vai regulējamā režīma zonās, bet 5,3 % konstatēto ES nozīmes meža biotopu atrodas mikroliegumos ārpus Natura 2000 teritorijām.

Ārpus ĪADT konstatēto biotopu aizsardzības un apsaimniekošanas režīma izvēle ir zemes īpašnieka ziņā, tādēļ pastāv liels ES nozīmes meža biotopu iznīcināšanas risks, līdz ar to arī izplatības un kopējās platības samazināšanas risks.

Būtiski lielākā daļa (80 %) konstatēto ES nozīmes meža biotopu atrodas valsts īpašumā esošos mežos. Pašvaldību īpašumos konstatēti 1 % ES nozīmes meža biotopu. Privāto īpašnieku (fizisku un juridisku personu) mežos ir 19% ES nozīmes mežu biotopu.

Saskaņā ar ziņojumu Eiropas Komisijai (turpmāk – ziņojums EK) par ES nozīmes biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā (2013–2018), visu valstī sastopamo meža biotopu stāvoklis vērtēts kā nelabvēlīgs vai slikts (U1 vai U2). Tomēr biotopu kartēšanas procesā iegūtais kvalitātes vērtējums nav tieši salīdzināms ar aizsardzības stāvokļa vērtējumu ziņojumā EK.

Atbilstoši Metodikai, biotopu kartēšanas procesā eksperta norādītais ES nozīmes meža biotopu kvalitātes vērtējums ir indikatīvs. Projekta Metodikā meža biotopu inventarizācijas anketā tika ietverta papildus aile, kurā atzīmēt konkrētā biotopa poligona kvalitātes kopējo vērtējumu skalā “izcils, labs, vidējs, zems”. Kvalitātes vērtēšanai metodikā ir minētas vadlīnijas, kā aizpildīt šo vērtējumu, bet šis novērtējums neietver detalizētu bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgo struktūru, sugu vai citu apstākļu statistisku analīzi. Apkopojot informāciju no pieejamajiem datiem par visiem ES nozīmes meža biotopiem kopā, 88 % platības ES nozīmes meža biotopu kvalitātes vērtējums ir labs vai vidējs. 6 % gadījumu meža biotopu kvalitāte vērtēta kā izcila, un 6 % gadījumu biotopu kvalitāte vērtēta kā zema.

Ziņojumā EK iekļautā aizsardzības stāvokļa vērtējuma kritēriji, kā arī algoritmi iekļauti informatīvajā ziņojumā „Pārskats par ziņojumu par Padomes 1992. gada 21. maija direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību ieviešanu 2013.–2018. gadā”, kas 2019. gadā iesniegts Ministru kabinetā.

1.3. Purvi un avoti

ES nozīmes purvu biotopi konstatēti 149517 ha, kas ir 90 % no apsekotajām teritorijām. Vislielākās platības no ES nozīmes purvu biotopiem aizņem 7110* *Aktīvi augstie purvi* – 82 % (skat. 1.3. tabulu) . Otru lielāko kopplatību veido biotops 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās* – 9 %.

Biotopa kods	ES nozīmes purva biotopa veids	Īpatsvars no visiem purvu biotopiem, %
7110*	Aktīvi augstie purvi	81,98
7120	Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās	9,26
7140	Pārejas purvi un slīkšņas	5,82
7230	Kaļķaini zāļu purvi	1,75
7160	Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi	0,50
7210*	Dižās aslapes <i>Cladium mariscus</i> audzes ezeros un purvos	0,40
7150	<i>Rhynchosporion albae</i> pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai smilts	0,26
7220*	Avoti, kas izgulsnē avotkaļķus	0,03

1.3. tabula. Konstatēto ES nozīmes purvu un avotu biotopu sadalījums pa biotopu veidiem.

64 % ES nozīmes purvu biotopi atrodas Natura 2000 teritorijās un 36 % ārpus tām. Diviem ES nozīmes purvu biotopu veidiem gandrīz visas konstatētās

platības atrodas Natura 2000 teritorijās. Tie ir biotopi 7150 *Rhynchosporinum albae pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai smilts*, kas atrodams lielos augstajos purvos ļoti specifiskos apstākļos (100 % Natura 2000 teritorijās) un 7210* *Dižās aslapes Cladium mariscum audzes ezeros un purvos*, kura izplatība ir saistīta ar dižās aslapes izplatības areālu Latvijā Rīgas līča un atklātās Baltijas jūras piekrastē valsts ziemeļrietumu daļā (ārpus Natura 2000 tikai 3 %).

No konstatētajiem ES nozīmes purvu biotopiem 88 % platību atrodas valsts zemēs, kas atrodas gan Zemkopības ministrijas, gan Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārraudzībā. Pašvaldību īpašumā ir 3 % ES nozīmes purvu biotopu platību, un 4 % atrodas fizisku personu īpašumā un 5% juridisko personu īpašumos. Jauktas īpašumtiesības konstatētas nepilniem 9 ha ES nozīmes purvu biotopu.

Kā izcilas kvalitātes ES nozīmes purvu biotopi vērtēti 12 % no platībām. Nedaudz vairāk nekā puse no platībām ir labas kvalitātes biotopi – 55 %, vidējas kvalitātes biotopi aizņem 29 % platību, bet zemas kvalitātes biotopi – 4 %. Kvalitātes vērtējums un analīze nav veikts biotopam 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros noris vai ir iespējama dabiskā atjaunošanās* Šī biotopa aizsardzības mērķis ir veicināt tā atjaunošanos biotopa 7110* *Aktīvi augstie purvi* (arī 91D0* *Purvainie meži*) virzienā.

1.4. Jūras piekrastes, virsāju un smiltāju biotopi

Jūras piekrastes, virsāju un smiltāju biotopu grupā aplūkoti ekoloģiski atšķirīgi biotopi, tāpēc to savstarpējs salīdzinājums pēc platībām nav lietderīgs. Šajā grupā lielāko īpatsvaru veido ES nozīmes biotops 2320 *Piejūras zemienu smiltāju līdzenumu sausi virsāji* – 35 % un biotops 2130* *Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas* – 25 %, bet biotops 2010 *Slapji virsāji* – 15% un biotops 2190 *Mitras starpkāpu ieplakas* – 11%. Vismazāk, nesasniedzot 1% katrs, piejūras biotopu grupā konstatēti biotopi 1220 *Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs* un 1210 *Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām*, 1640 *Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju*. Tie pārsvarā ir pludmaļu biotopi, kas ir ļoti dinamiski un cieši saistīti ar jūras krasta procesiem un antropogēno slodzi jūras krastā.

Arī Natura 2000 teritorijās iekļautais jūras piekrastes, virsāju un smiltāju biotopu īpatsvars ir nevienmērīgs. Piemēram, biotopam 2320 *Piejūras zemienu smiltāju līdzenumu sausi virsāji* no kopējās platības (3005 ha) Natura 2000 teritorijās ietverti 83 %, savukārt biotopam 4010 *Slapji virsāji* Natura 2000 teritorijās ietverti 94% no kopējās platības (1273 ha). No smiltāju biotopiem Natura 2000 vismazākais īpatsvars ietverts biotopam 2330 *Klajas iekšzemes kāpas* – 9 % (jāņem vērā, ka šī biotopa kopējā platība valstī ir tikai 50 ha).

ES nozīmes atklāto jūras piekrastes kāpu (primāro un pelēko kāpu) un starpkāpu ieplaku biotopi aizņem 88 % no kopējās piekrastes biotopu platības. Lielākā daļa no šo ES nozīmes biotopu platībām ir valsts īpašumā (84 %), gandrīz 10 % – pašvaldību īpašumā, bet 6 % – fizisku un juridisku personu īpašumā.

Projekta laikā iegūtā informācija par piekrastes biotopu kvalitāti (t. i., biotopu ģeotelpiskos datus papildina inventarizācijas anketas) aptver tikai 34 % no visiem apsekotajiem piekrastes biotopiem, jo liela daļa piekrastes biotopu bijuši apzināti pirms Projekta uzsākšanas, izstrādājot dabas aizsardzības plānus. Saskaņā ar Metodiku tajos atkārtota inventarizācija netika veikta.

1.5. Saldūdeņu biotopi

Projekta gaitā apsekoti visi dabiskas izcelsmes ezeri ar platību, kas lielāka par 1 ha, un visas upes. Upju biotopu poligonus veido vismaz 500 m gari upju posmi, kas vienai upei viena apsekošanā izmantotā kvadrāta robežās varēja būt vairāki.

Kopumā par ES nozīmes biotopiem atzīti 1922 stāvošu saldūdeņu objekti un 1888 upju posmi.

No konstatētajiem ES nozīmes biotopiem 55 % upju posmu atbilst upju straujteču biotopam (3260_1) un 45% atbilst dabisku potamālu upju un upju posmu biotopam (3260_2).

Visbiežāk Latvijā sastopamais ES nozīmes stāvošu saldūdeņu biotops ir 3150 *Eitrofi ezeri ar ieģrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju* – 81 %, no kuriem 47 % ir dzidrūdēns ezeri, 28 % – brūnūdēns ezeri, bet 6 % – vecupes. Viens no visretāk sastopamajiem un apdraudētākajiem biotopu veidiem ir 3130 *Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām* – tikai 1 % no konstatētajiem ES nozīmes saldūdeņu biotopiem. Ļoti reti sastopams ES nozīmes saldūdeņu biotops 3190* *Karsta kritenes* 0,3 %,

Projektā iegūtie rezultāti rāda, ka 44% konstatēto ES nozīmes saldūdeņu biotopu platību atrodas ĪADT. Vislielākās platības (64 %) no biotopa 3150 *Eitrofi ezeri ar ieģrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju* ir iekļauti Natura 2000 teritorijās.

ES nozīmes saldūdeņu biotopu sadalījumu pa īpašumtiesībām lielā mērā nosaka Civillikums, kurā ir noteikti valsts īpašumā esoši publiski ūdeņi – tās ir tikai 42 upes un 207 ezeri.

ES nozīmes saldūdeņu biotopiem ir izvērtēta to sastopamība un kvalitāte sadalījumā pa upju baseinu apgabaliem⁴. ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopu – upju straujteču – kvalitātes novērtējumā dominē laba un vidēja kvalitāte, savukārt dabisko potamālo upju biotopiem vērojams liels zemas kvalitātes posmu Atšķirības kvalitātes novērtējumā lielā mērā noteikusi strauji tekošām upēm raksturīgā lielā pašattīrīšanās spēja, salīdzinot ar lēni tekošām upēm. Visvairāk (5 %) izcilas kvalitātes tekošu saldūdeņu ES nozīmes biotopu ir sastopami Gaujas upju baseinu apgabalā, bet visvairāk upju posmi, kas nav atzīti par ES nozīmes biotopiem, sastopami Lielupes upju baseinu apgabalā.

Visvairāk labas un vidējas kvalitātes stāvošu saldūdeņu biotopi ir sastopami lielākajā no upju baseinu apgabaliem – Daugavas upju baseina apgabalā. Taču šajā apgabalā ir konstatēts arī lielākais skaits ezeru, kas neatbilst ES nozīmes biotopam.

1.6. Alas un atsegumi

Atsegumu biotopu grupu pārstāv trīs biotopu veidi – 8210 *Karbonātisku pamatiežu atsegumi*, 8220 *Smilšakmens atsegumi* un 8310 *Netraucētas alas*.

⁴ upju baseinu apgabals — sauszemes un jūras teritorija, ko veido vienas upes vai vairāku blakus esošu upju baseini, kā arī ar tiem saistītie pazemes ūdeņi un piekrastes ūdeņi, kas saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu ir upju baseinu apsaimniekošanas pamatvienība. Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu, Latvijā noteikti 4 upju baseinu apgabali – Daugavas, Lielupes, Gaujas un Ventas baseinu apgabali.

Visi atsegumu biotopi ir izveidojušies uz atsegtām vidējā un augšējā devona, kā arī karbona konsolidēto iežu – smilšakmeņš, dolomīta un kaļķakmens virsmām. Atšķirībā no pārējām biotopu grupām, šīs grupas biotopi aizņem ļoti nelielas platības un to laukumi (izņemot alas) telpā parasti ir novietoti subvertikāli vai arī stāvā slīpumā un bieži pārklājas ar citu biotopu teritorijām.

Projekta laikā ir nokartēti 3947 atsegumu biotopu grupas poligoni ar kopējo platību 56 ha.

Gan pēc uzkartēto poligonu skaita, gan kopējās platības (82%) ir biotops 8220 *Smilšakmens atsegumi* un tie sastopami galvenokārt Gaujas, Salacas un Abavas krastos. Biotops 8210 *Karbonātisko pamatiežu atsegumi* ģeoloģisko īpatnību dēļ lielākā skaitā un platībās atrodas Daugavas ielejas teritorijā.

80% alu un atsegumu grupas biotopu atrodas Natura 2000 teritorijās, un 20% ārpus tām.

Kopumā alu un atsegumu grupas biotopiem ir konstatēta laba kvalitāte. Tas skaidrojams ar atsegumu un alu atrašanos pārsvarā grūti pieejamās un no saimnieciskā viedokļa “neinteresantās” vietās, kur ir ļoti ierobežota cilvēku klātbūtne un darbība. Tomēr ir novērota atsegumu biotopu kvalitātes pasliktināšanās, kas radusies tieši vai pastarpināti cilvēka darbības rezultātā – rakumi, klinšu gravējumi, nobradāšana vai pastiprinājusies erozija.

2. ES nozīmes biotopu kartēšanas rezultātu novērtējums

Tiešie ieguvumi

2.1. Visaptveroša informācija par ES nozīmes biotopu izplatību un stāvokli valstī

2019.gadā sagatavotais un Eiropas Komisijai iesniegtais Ziņojums par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā (par laika periodu no 2013.–2018.gadam) balstīts uz ES nozīmes biotopu kartēšanā iegūtajiem datiem (stāvoklis 2018. gada sākumā). 2020. gada otrajā pusē uzsākts LIFE integrētais projekts “Natura 2000 aizsargājamo teritoriju pārvaldības un apsaimniekošanas optimizācija, LIFE19 IPE/LV/000010, LIFE-IP LatViaNature”, kura ietvaros Projektā iegūtie dati tiks izmantoti ES nozīmes biotopu aizsardzības mērķu noteikšanā un ES nozīmes sugu aizsardzības mērķu noteikšanā. Iegūtā informācija – biotopu kartējums – kalpo kā pamatinformācija un ir neaizvietoājams datu avots ES nozīmes biotopu un sugu valsts līmeņa un Natura 2000 teritoriju līmeņa aizsardzības mērķu noteikšanā. Savukārt dabas aizsardzības plānu izstrādē būs iespējams ātrāk un ar mazākiem ieguldījumiem, izmantojot biotopu kartēšanas datus, noteikt biotopu aizsardzības mērķus un nepieciešamos biotopu apsaimniekošanas pasākumus.

Tomēr biotopu kartēšanas rezultāti liecina, ka ES nozīmes biotopu platības, īpaši meži un zālāji, ir stipri fragmentēti, t. i., tie tikai nedaudzos apvidos veido lielākas vienlaidus platības vai koncentrācijas vietas. Galvenais fragmentācijas iemesls, visticamāk, ir pieaugošas intensitātes saimnieciskā darbība. Fragmentācija apdraud ne tikai biotopu un tiem raksturīgo, t. sk. apdraudēto, sugu pastāvēšanu un izplatīšanās iespējas ilgtermiņā, bet apgrūtina arī jaunu kompakto aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) izveidi. Situācijas analīze liecina, ka, visticamāk, risinājums var būt platībā lielākas ĪADT, kur ir saglabājusies relatīvi augsta ES nozīmes biotopu koncentrācija, tomēr nebūs iespējams izvairīties no ES nozīmes biotopiem neatbilstošu platību ietveršanas, lai saglabātu teritoriju integritāti. Katras potenciālās Natura 2000 teritorijas gadījumā jāvērtē šīs teritorijas savienotība (konektivitāte) ar pašreizējo Natura 2000 tīklu un mikroliegumiem, kā arī citām potenciālajām Natura 2000 teritorijām. Papildus jāvērtē nozīmīgu sugu klātbūtne un citi apstākļi. Platībā mazāku, bet biotopu un sugu aizsardzībai nozīmīgu teritoriju (fragmentu) saglabāšanu un savienotību tīklā ar veidot ar mikroliegumiem.

2.2. Informācija par retām un aizsargājamām sugām

Eksperti ES nozīmes biotopu inventarizācijas anketās ir fiksējuši ne vien informāciju par retām un aizsargājamām sugām, bet arī par tipiskām sugām, kā arī papildus gan ES nozīmes biotopos, gan ārpus tiem atzīmējuši arī sevišķi retu un aizsargājamo sugu atradnes. Biotopu kartēšanas laikā atklātas daudzas līdz šim nezināmas, tostarp ES nozīmes, sugu atradnes, kas dod būtisku pienesumu Natura 2000 teritoriju izveidošanas mērķu precizēšanā un šo sugu izplatības un aizsardzības stāvokļa apzināšanā. ES nozīmes sugu dati dod būtisku pienesumu sugu aizsardzības mērķu noteikšanā, ko 2021. gadā sāka īstenot augstāk minētais LIFE-IP LatViaNature projekts.

Iegūts nozīmīgs informācijas apjoms par citām retām un aizsargājamām sugām, tostarp eksperti Latvijā atklājuši 52 jaunas sugas. Iegūtais datu apjoms ir milzīgs, un tiek izmantots gan ES nozīmes sugu aizsardzības mērķu noteikšanā, – gan pētījumos (tostarp promocijas darbos un diplomdarbos). Veicot ES nozīmes biotopu apzināšanu, ekspertiem citam no cita mācoties, liels skaits jaunu ekspertu apguvuši specifisku sugu noteikšanu, un daudzi būtiski uzlabojuši sugu noteikšanas prasmes. No jauna konstatētajās sugu atradnes sniedz ir nozīmīgi dati, kas izmantojami, tuvākajos gados pārskatot Latvijas Sarkanajā grāmatā un īpaši aizsargājamo sugu sarakstā iekļaujamo sugu statusus EK LIFE projektā “Apdraudētas sugas Latvijā: uzlabotas zināšanas un kapacitāte, informācijas aprīte un izpratne, LIFE19 GIE/LV/000857” (LIFE for Species).

2.3. Informācija par citām dabas vērtībām

Iegūta informācija arī par citām dabas vērtībām: konstatētas vairāk kā desmit līdz šim neatklātas alas, kā arī divi jauni pilskalni, reģistrēti vairāki desmiti līdz šim nezināmu dižkoku.

2.4. Informācija par invazīvajām sugām

Eksperti ES nozīmes biotopu inventarizācijas anketās ir reģistrējuši ne tikai retu un aizsargājamo sugu atradnes, bet arī par invazīvu sugu atradnes. Šī informācija šobrīd tiek izmantota dabas aizsardzības plānu izstrādē, kā arī plānojot invazīvo sugu ierobežošanas pasākumus ĪADT.

2.5. Aktuālā informācija par vēsturiskajiem zālājiem

ES nozīmes biotopu kartēšanas ietvaros pārvērtēti visi līdz 2013. gadam zināmie vēsturiskie bioloģiski vērtīgie zālāji, dodot iespēju tos klasificēt ražības klasēs un veicinot pieteikšanos atbalsta maksājumu saņemšanai Lauku atbalsta dienestā (turpmāk – LAD), tādējādi atbalstot šo biotopu apsaimniekošanu. Kopš Projekta uzsākšanas, ES nozīmes zālāju biotopu dati katru gadu iesniegti LAD, tādējādi par 35% palielinājušās LAD pieteiktās platības atbalsta pasākumam “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” (turpmāk BDUZ). LAD atbalsta maksājumu dati apstiprina, ka no 2017. līdz 2021. gadam par 44% pieaudzis klientu skaits, kas piesakās atbalsta pasākumam “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos”. Tas skaidrojams ar to, ka Projekta laikā ir pārvērtēti 72 978 ha zināmie “0.” klases zālāji⁵, kā arī apzinātas jaunas ES nozīmes zālāju biotopu platības.

Lai veicinātu ES nozīmes zālāju biotopu saglabāšanu un mazinātu ilggadīgo zālāju uzaršanas aizlieguma ietekmi uz lauku saimniecībām, klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi jeb “zaļināšanas” maksājuma nosacījumi par ekoloģiski

⁵ 0. klases zālāji – līdz 2013. gadam noteiktie bioloģiski vērtīgie zālāji, par kuriem nav bijis iespējams izdalīt ražības klases atbilstoši zālāju produktivitātei. Pieejamais atbalsta apjoms līdz pārvērtēšanas brīdim noteikts 55 eur/ha.

jutīgiem ilggadīgiem zālājiem attiecināti tikai uz ES nozīmes zālāju biotopiem, nevis visiem ilggadīgajiem zālājiem. Ekoloģiski jutīgo ilggadīgo zālāju maksājumu nosacījumi 2020. gadā attiecas uz 42 674 ha (tai skaitā 14 100 ha iekšpus Natura 2000 teritorijām un 28 674 ha ārpus Natura 2000 teritorijām). Salīdzinājumam – 2015. gadā kā ekoloģiski jutīgi zālāji tika noteikti 10 980 ha (tai skaitā 3 892 ha Natura 2000 teritorijās un 7 088 ha ārpus Natura 2000 teritorijām).

Netiešie ieguvumi

2.6. Latvijas dabas ekspertu zināšanu papildināšanu un vienotas pieejas attīstīšana

Laikā no 2017. līdz 2020. gadam pirms lauku darbu sezonas notika biotopu kartēšanā iesaistīto ekspertu teorētiskās un praktiskās apmācības, kas veicināja Latvijas dabas ekspertu zināšanu papildināšanu un vienotas pieejas attīstīšanu. No 2017. līdz 2020. gadam sugu un biotopu aizsardzības jomā sertificēta eksperta sertifikātu ir pagarinājuši 70 eksperti, tai skaitā sertificējušies 30 jauni speciālisti – ES nozīmes biotopu eksperti, tātad projekts ir veicinājis jaunu, vietējo ekspertu apmācību un iesaisti darba tirgū.

2.7. Informācijas par ES nozīmes meža biotopu izplatību izmantošana FSC⁶ sertifikācijā

Līdz šim FSC sertificētie uzņēmēji un meža īpašnieki, lai novērstu riskus, ka tiek izcirstas mežaudzes augstvērtīgos ES nozīmes meža biotopos, izmantoja dažādus rīkus, tai skaitā LatBio datu bāzi, kurā pēc mežaudzes sastāva formulas tika atlasīti meža nogabali, kuros varētu būt ES nozīmes meža biotopi. Papildus uzņēmumi algoja ekspertus, kas veica meža platību bioloģiskās daudzveidības novērtēšanu. No projekta uzsākšanas brīža 37 meža īpašnieki (tai skaitā uzņēmumi, kuru īpašumā esošā mežu platība ir lielāka par 1000 ha) sadarbojās ar DAP, noslēdzot sadarbības līgumus, kuru ietvaros puses apmainījās ar informāciju par ES nozīmes biotopiem, kā arī par plānotajiem apsekojumiem. Tādējādi abās pusēs tika efektīvāk izmantoti pieejamie resursi, kā arī meža īpašnieki savlaicīgi plānoja mežsaimniecisko darbību, izvairoties no ES nozīmes mežu biotopu iznīcināšanas. Publiski pieejamos ES nozīmes meža biotopu inventarizācijas datus savā darbībā izmanto arī citi FSC sertificētie uzņēmumi, veicot piegādes ķēžu risku analīzi.

2.8. INSPIRE⁷ direktīvas prasību ieviešana

Arī Latvijai, tāpat kā visām pārējām Eiropas Kopienas dalībvalstīm, ir jādod savs ieguldījums, lai veiksmīgi ieviestu INSPIRE direktīvu. INSPIRE direktīva paredz

⁶ FSC – brīvprātīga mežu sertifikācijas sistēma, kurā sertificētie uzņēmumi ievēro augstākus vides standartus un prasības, nekā to nosaka nacionālā likumdošana, lai nodrošinātu ilgspejīgu mežu apsaimniekošanu.

⁷ INSPIRE (*Infrastructure of Spatial Information in Europe*) – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/2/EK (2007. gada 14. marts), ar ko izveido Telpiskās informācijas infrastruktūru Eiropas Kopienā (INSPIRE).

vispārīgus noteikumus, lai izveidotu telpiskās informācijas infrastruktūru Eiropā, lai atbalstītu ES vides politiku, kā arī politiku un darbības, kuras var ietekmēt vidi. ES dalībvalstīm jānodrošina metadatu izveide dažādām INSPIRE direktīvā minētajām vides telpisko datu kopām un pakalpojumiem, tai skaitā ES nozīmes biotopu datiem. Šobrīd arī dažādi vides un dabas ziņojumi ES dalībvalstīm jāiesniedz, izmantojot precīzus telpiskos datus, kas atbilst INSPIRE direktīvā noteiktajai struktūrai. Pateicoties Projektā iegūtajai informācijai, Latvija var nodrošināt nepieciešamās ģeotelpisko datu kopas par ES nozīmes biotopiem.

2.9. Projektā iegūto datu izmantošana teritorijas attīstības plānošanā

Teritorijas attīstības plānošanas likums nosaka, ka teritorijas attīstības plānošanā ir jāievēro ilgtspējības princips – teritorijas attīstību plāno, lai saglabātu un veidotu esošajām un nākamajām paaudzēm kvalitatīvu vidi, līdzsvarotu ekonomisko attīstību, racionālu dabas, cilvēku un materiālo resursu izmantošanu, dabas un kultūras mantojuma attīstību. Tāpat Teritorijas attīstības plānošanas likumā noteiktais “nepārtrauktības princips” nosaka, ka teritorijas attīstību plāno nepārtraukti, elastīgi un cikliski, uzraugot šo procesu un izvērtējot jaunāko informāciju, zināšanas, vajadzības un iespējamus risinājumus. Līdz šim pašvaldības, izstrādājot teritoriju attīstības plānošanas dokumentus, informācijas trūkuma dēļ ne vienmēr ir ņēmušas vērā dabas vērtību atrašanās vietas, kā arī resursu trūkuma dēļ specifisku izpēti nav veikušas. Tā rezultātā reizēm rodas konfliktsituācijas, saduroties ES nozīmes biotopu saglabāšanas un infrastruktūras attīstības un jauns apbūves veidošanas iecerēm. Projektā iegūtie dati jau projekta laikā ir tikuši izmantoti pašvaldību teritorijas plānojumu izstrādē, detālplānojumu izstrādē, tematisko plānojumu izstrādē, veicinot ilgtspējības principa ieviešanu. Atbilstoši Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumam (pārejas noteikumu 17. punkts) visām pašvaldībām līdz 2025. gada 31. decembrim jāizstrādā jauni teritorijas plānojumi, līdz ar to pašvaldībām būs pieejama informācija par ES nozīmes biotopu izplatību.

2.10. Projektā iegūto datu izmantošana citu vides jomas normatīvo aktu ieviešanā

Informācija par saldūdeņu biotopu izplatību un kvalitāti jau projekta laikā tika izmantota, izstrādājot upju baseinu apsaimniekošanas plānus, kuru nepieciešamību nosaka Ūdens apsaimniekošanas likums. Dati tika izmantoti projektā⁸ “Latvijas upju ierindošana prioritārā secībā pēc to esošās un potenciālās nozīmes zivju faunas saglabāšanā”, apkopojot un izvērtējot informāciju par Latvijas upēm, lai novērtētu to pašreizējo un potenciālo nozīmi aizsargājamo zivju sugu aizsardzībā, kā arī ihtiofaunas daudzveidības un saimnieciski izmantojamo zivju resursu saglabāšanā.

⁸ Finansētājs - Latvijas vides aizsardzības fonds, Izpildītājs - Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"

2.11. Projektā iegūto datu izmantošana ietekmes uz vidi novērtējuma procesā un citos plānos

Projektā iegūtos datus par ES nozīmes biotopu izplatību un kvalitāti izmanto ietekmes uz vidi novērtējuma izstrādātāji, kā arī eksperti, kas gatavo atzinumus par paredzētās darbības ietekmi uz biotopiem. Tādējādi eksperti var izmantot pieejamos datus un spēj īsākā laika periodā sagatavot vērtējumu, savukārt vides institūcijām ir pieejama informācija, lai pamatotāk izvērtētu, vai iespējama negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību. Projektā iegūtie dati tiek izmantoti arī mežu apsaimniekošanas plānu izstrādē, īpaši Gaujas Nacionālajā parkā.

2.12. Aizsargājamie meža iecirkņi

Projekta ietvaros veikta ES nozīmes biotopu inventarizācija īpaši aizsargājamajos meža iecirkņos, kuru saglabāšanu nosaka MK noteikumi Nr. 936 "Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā". Sadarbojoties Dabas aizsardzības pārvaldi (turpmāk – DAP) un Valsts meža dienestam, nākotnē būtu iespējams arī pārskatīt vairāku īpaši aizsargājamo meža iecirkņu statusu. Daļēji informācija par ES nozīmes biotopiem šajās platībās ir pieejama par AS "Latvijas valsts meži" (turpmāk –LVM) valdījumā esošajiem mežiem, tomēr lielas platības apsektas Projekta laikā. Informācija par īpaši aizsargājamiem meža iecirkņiem un ES nozīmes biotopiem tajos sniegta 2.12. tabulā.:

Kopējā īpaši aizsargājamo meža iecirkņu platība, ha	t.sk. Projekta ietvaros apsekotā platība īpaši aizsargājamajos meža iecirkņos, ha	Kopējā ES nozīmes biotopu platība aizsargājamajos meža iecirkņos, ha	t.sk. Projekta ietvaros apsekotajās aizsargājamo meža iecirkņu platībās konstatēto ES biotopu platība, ha
8179,70	5071,78	4651,64	3908,67

2.12. tabula Meža valsts reģistrā reģistrētie īpaši aizsargājamie meža iecirkņi un ES nozīmes biotopu platība tajos (ha) (dati uz 2021. gada maiju)

Te gan jāņem vērā, ka daļa aizsargājamo meža iecirkņu savulaik veidoti sugu aizsardzībai, tomēr informācija par ES nozīmes biotopu sastopamību tajos dod iespēju pārskatīt lielu daļu esošo ierobežojumu.

3. Pašreizējās likumdošanas prasības ES nozīmes biotopu saglabāšanā

ES nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes apzināšana bija nepieciešama, lai varētu sekmīgi nodrošināt biotopu aizsardzību, kā nosaka Sugu un biotopu aizsardzības likums, kā arī ES nozīmes aizsargājamo teritoriju Natura 2000 tīkla pilnveidošanai, kā nosaka likums “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”.

Sugu un biotopu aizsardzības likuma mērķi, cita starpā, ir regulēt sugu un biotopu aizsardzību, apsaimniekošanu un uzraudzību, kā arī veicināt populāciju un biotopu saglabāšanu atbilstoši ekonomiskajiem un sociālajiem priekšnoteikumiem, kā arī kultūrvēsturiskajām tradīcijām. Tāpat Sugu un biotopu aizsardzības likums definē biotopu aizsardzības uzdevumu, t. i., biotopa aizsardzība tiek uzskatīta par labvēlīgu, ja:

- 1) tā dabiskais izplatības areāls un platības, kur tas atrodams, ir stabilas vai paplašinās;
- 2) tam ir raksturīgā struktūra un funkcijas, kas nepieciešamas biotopa ilgstošai eksistencei, un paredzams, ka tās pastāvēs tuvākajā nākotnē;
- 3) ir nodrošināta labvēlīga tam raksturīgo sugu aizsardzība.

Sugu un biotopa aizsardzības likumā nav definētas aizliegtās darbības ar īpaši aizsargājamiem biotopiem, kā tas ir saistībā ar īpaši aizsargājamo sugu augiem, sēnēm, ķērpjiem un dzīvniekiem, ieskaitot putnus, tādēļ ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām un mikroliegumiem ir praktiski neiespējami aizsargāt īpaši aizsargājamus biotopus un šīs platības ir pakļautas lielākam riskam tikt iznīcinātām.

ES nozīmes biotopa konstatācija pati par sevi nerada saimnieciskās darbības ierobežojumus, jo šādi ierobežojumi tiek noteikti ar normatīvajiem aktiem, piemēram, izveidojot īpaši aizsargājamās dabas teritoriju, kuras aizsardzības un izmantošanas noteikumos iekļautas prasības ES nozīmes biotopu saglabāšanai vai mikroliegumu, vai Aizsargjoslu likumā vai pašvaldības teritorijas plānojumā noteiktiem ierobežojumiem. Tā, piem., likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” nosaka, ka paredzētās darbības ietekme uz ES nozīmes biotopiem ir viens no parametriem, kas izvērtējams ietekmes uz vidi novērtējuma procesā. (likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. panta 1) daļa).

Tāpat informācija par ES nozīmes biotopiem tiek ņemta vērā “zaļināšanas” maksājuma administrēšanai, saskaņā ar noteikumiem par tiešmaksājumu piešķiršanas kārtību lauksaimniekiem.

Zālāju biotopu jeb bioloģiski vērtīgo zālāju (turpmāk - BVZ) kontekstā viens no galvenajiem mehānismiem, lai saglabātu un veicinātu šo zālāju apsaimniekošanu ir Tiešo maksājumu (turpmāk – TM) piešķiršanas kārtībā noteiktie ierobežojumi lauksaimniekiem, attiecībā uz obligātu aizsargājamo ekoloģiski jutīgo ilggadīgo zālāju saglabāšanas prasības ievērošanu, lai saņemtu Maksājumu par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi, un kā arī otrs mehānisms – brīvprātīga daudzgadu saistību uzņemšanās Lauku attīstības programmā (turpmāk - LAP) iekļautā “Agrovīdes

un klimata” pasākuma ietvaros, kas abi kopumā Kopējās lauksaimniecības politikas kontekstā ir vērsti uz bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos. LAP pasākumi paredz atbalsta saņemšanas iespējas par bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos – t.i., ir iespējams saņemt atbalsta maksājumus par ES nozīmes zālāju biotopu un putniem nozīmīgu zālāju apsaimniekošanu, savukārt, TM noteiktais ierobežojums nav izvēles pasākums, bet obligāts nosacījums, kas palīdz saglabāt aizsargājamus ekoloģiski jutīgos ilggadīgos zālājus un nosaka to obligātu saglabāšanas prasību. LAD mājas lapā pieejamā lauku bloku kartē norādīti ES nozīmes biotopi, ko nedrīkst uzart t.sk. BVZ dalījumā pa ražības klasēm, kuros LAP brīvprātīgā BDUZ atbalsta ietvaros, atbalsta saņēmējiem jāveic noteikti apsaimniekošanas pasākumi bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai, piemēram, līdz kārtējā gada 15. septembrim ir jānopļauj vai jānogana un jāapļauj. Detālāki nosacījumi noteikti Ministru kabineta 2015.gada 7.aprīļa noteikumos Nr.171 “Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020.gada plānošanas periodā” (turpmāk – Noteikumi Nr.171). Ministru kabineta 2015.gada 10.marta noteikumu Nr.126 “Tiešo maksājumu piešķiršanas kārtība lauksaimniekiem” (turpmāk – Noteikumi Nr.126) 11.nodaļa nosaka prasības attiecībā uz Maksājumu par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi, kuras ietvaros ir jāievēro 11.2.apakšnodaļā noteiktais attiecībā uz aizsargājamu ekoloģiski jutīgu ilggadīgo zālāju saglabāšanas prasību. Lauksaimniekam, kurš ekoloģiski jutīgus ilggadīgos zālājus ir aparis vai pārveidojis citos zemes izmantošanas veidos, ir pienākums attiecīgo platību atkal pārveidot par ilggadīgo zālāju. Savukārt Noteikumu Nr.126 106.² punkts nosaka, ka lauksaimnieki līdz kārtējā gada 1. aprīlim rakstiski informē DAP par tām ilggadīgo zālāju platībām, kurām laikposmā no kārtējā gada 1. janvāra līdz 1. februārim LAD lauku bloku identifikācijas sistēmas lauku bloku kartē pirmo reizi piešķirts ekoloģiski jutīgu ilggadīgo zālāju statuss un kuras apartas vai pārveidotas par cita lietojuma zemi gada laikā pirms kārtējā gada 1. februāra, proti, par uzartiem/pārveidotiem zālājiem var ziņot tekošajā gadā par iepriekšējā gadā no jauna konstatētajiem zālājiem, bet šo tiesisko regulējumu nevar attiecināt uz senākiem kartējumiem. Noteikumi Nr.126 un Nr.171 nosaka prasības atbalsta saņemšanai par dažādām lauksaimnieciskām aktivitātēm, vienlaikus paredzot, ka saņemot atbalsta maksājumus par bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos nav pieļaujama BVZ pārveidošana. Atbilstoši noteikumu Nr.126 prasībām, BVZ platības tiek deklarētas kā ilggadīgie zālāji, izmantojot kultūraugu kodu “710”. Lai to atšķirtu no citiem ilggadīgajiem zālājiem, tas papildus LAD Lauku bloku kartē ir iezīmēts ar sarkanu slīpu svītrojumu ar papildus norādēm par to, ka šis ir “ES nozīmes biotops, ko nedrīkst uzart”. Līdz ar jauno klimata politikas uzsākšanu 2023. gadā tiks mainīti vairāki pamatnosacījumi platību maksājumu saņemšanai, tai skaitā arī bioloģiskajiem lauksaimniekiem, nosakot, gan to, ka arī uz šo saimniekošanas praksi atteicas prasība par aizsargājamu ekoloģiski jutīgu ilggadīgo zālāju saglabāšanu, kā arī papildināti nosacījumi par īpašo BVZ apsaimniekošanas režīma un saistītā BDUZ atbalsta saņemšanas iespējām, kādas šobrīd tiem normatīvos nav noteiktas. LAD atgādina klientiem, kas attiecīgajā aktivitātē pieteiktos zālājus pārveidojuši, par nosacījumu tos atjaunot, taču praksē ir situācijas, kad atsevišķi klienti šīs platības tīšām nedeklarē un

turpina izmantot kā aramzemes platību. Saskaņā ar Regulas 1306/2013⁹ 72.panta 1. punktu, lauksaimniekam ir jādeklarē visa lauksaimniecības zeme, tai skaitā arī platības, par kurām atbalsts netiek pieprasīts. Par šīs prasības neievērošanu ir paredzēta atbalsta samazinājuma piemērošana saskaņā ar Regulas 640/2014¹⁰ 16. pantu. Daļa no jauna konstatēto BVZ netiek pieteikti atbalsta maksājumu saņemšanai un tādējādi arī nav regulējuma, kas aizliegtu tos pārveidot aramzemē. Pēc DAP rīcībā esošās informācijas vienīgais sodīšanas mehānisms, kas papildus piemērojams par platībmaksājumiem pieteiktu BVZ pārveidošanu, ir zaļināšanas maksājuma samazināšana. Vienlaikus, beidzoties uzņemto saistību periodam, ja platība netiek atkārtoti pieteikta atbalsta maksājumu saņemšanai, prasība par zālāju nepārveidošanu zemes īpašniekam vai apsaimniekotājam vairs nav saistoša.

Ministru kabineta 2012.gada 2.maija noteikumu Nr.308 "Meža atjaunošanas, meža ieaudzēšanas un plantāciju meža noteikumi" 3.punkts nosaka, ka sējot vai stādot mežu, to var ieaudzēt teritorijās, kas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā Pārvaldes uzturētajā valsts reģistrā (t.i., dabas datu pārvaldības sistēmā "Ozols") nav reģistrētas kā īpaši aizsargājami biotopi un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotnes, kā arī saskaņā ar Ministru kabineta 2015.gada 4.augusta noteikumiem Nr. 455 "Kārtība, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu pasākuma "Ieguldījumi meža platību paplašināšanā un mežu dzīvotspējas uzlabošanā" īstenošanai" 20.punktā noteikto, atbalstu meža ieaudzēšanai nepiešķir par meža ieaudzēšanu platībās, kas pirms 2013. gada atzītas par bioloģiski vērtīgiem zālājiem, kā arī pēc 2013. gada atzītas par Eiropas Savienības nozīmes daļēji dabīgiem zālāju biotopiem vai putnu dzīvotnēm, kas atkarīgas no lauksaimnieciskās darbības, un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotnēs un īpaši aizsargājamajos biotopos, kas noteikti saskaņā ar normatīvajiem aktiem par sugu un biotopu aizsardzību. Praksē gan jāsecina, ka nav mehānismu, kas ļautu sodīt zemes īpašnieku par neatļautu lauksaimniecības zemju, tai skaitā BVZ, apmežošanu. Ja īpašnieks bez nepieciešamajām atļaujām veicis lauksaimniecības zemes apmežošanu vai apmežojis BVZ, meža zeme netiek reģistrēta, taču nav arī legālu instrumentu piespiest atjaunot zālājus vai sodīt īpašnieku par neatļautu darbību.

Ja īpašums atrodas aizsargājamā dabas teritorijā, saimnieciskās darbības veikšanu tajā regulē Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 264 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” vai individuālie konkrētās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumi. Attiecībā uz zālājiem Noteikumi Nr.264 neparedz tiešu regulējumu, kas noteiktu zālāju biotopu saglabāšanu, Savukārt konkrētu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumu projektos rosinātās normas, kas vērstas uz zālāju biotopu saglabāšanu, ne vienmēr tiek atbalstītas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu gala versijā.

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1306/2013 par kopējās lauksaimniecības politikas finansēšanu, pārvaldību un uzraudzību un Padomes Regulu (EEK) Nr. 352/78, (EK) Nr. 165/94, (EK) Nr. 2799/98, (EK) Nr. 814/2000, (EK) Nr. 1290/2005 un (EK) Nr. 485/2008 atcelšanu

¹⁰ Komisijas 2014. gada 11. marta Deleģētā regula (ES) Nr. 640/2014, ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1306/2013 attiecībā uz integrēto administrācijas un kontroles sistēmu, maksājumu atteikšanas vai atsaukšanas nosacījumiem un administratīvajiem sodiem, kas piemērojami tiešo maksājumu, lauku attīstības atbalsta un savstarpējās atbilstības kontekstā

MK 2017. gada 20. jūnija noteikumi Nr. 350 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu" nosaka īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu, kā arī Latvijas īpaši aizsargājamo mežu, krūmāju un purvu biotopu raksturojošās pazīmes. Atbilstoši noteikumiem, biotopus raksturojošās pazīmes neattiecas uz tiem īpaši aizsargājamiem biotopiem, kuru aizsardzībai izveidotas vai veidojamas Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas (Natura 2000).

Latvijā sastopamie ES nozīmes prioritārie biotopi un prioritārās sugas noteiktas MK 2006. gada 21.februāra noteikumos Nr. 153 "Noteikumi par Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu".

Ja īpašumā konstatētas īpaši aizsargājamas dabas vērtības (suga vai biotops), tad noteiktos gadījumos to aizsardzībai pastāv iespēja veidot mikroliegumu saskaņā ar Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumiem Nr.940 „Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu". Noteikumu 12.punkts nosaka, ka priekšlikumu par mikrolieguma izveidošanu atbildīgajai institūcijai var iesniegt rakstiski jebkura persona (arī zemes īpašnieks). Mikrolieguma izveides gadījumā zemes īpašnieks ir tiesīgs saņemt kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem.

“Par Eiropas Savienības nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanas rezultātiem un tālāko rīcību biotopu labvēlīgas aizsardzības stāvokļa nodrošināšanas un tautsaimniecības nozaru attīstības interešu sabalansēšanai”

Eiropas Savienības nozīmes biotopu izplatības, kvalitātes apzināšanas un īpašumtiesību datu analīze

ES Kohēzijas fonda finansētā projekta “Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā” (turpmāk – biotopu kartēšana) ietvaros veikta datu par Padomes direktīvas 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (Biotopu direktīva) I pielikumā iekļautajiem ES nozīmes biotopiem:

- kuriem draud izzušana to dabiskās izplatības areālā;
- kuriem ir mazs dabiskās izplatības areāls to izplatības samazināšanās vai ļoti nelielās teritorijas dēļ;
- kuri kalpo par piemēru vienam vai vairākiem biogeogrāfiskajiem reģioniem tipiskām iezīmēm.

Latvijā sastopami šādi Biotopu direktīvas I pielikumā uzskaitītie ES nozīmes biotopi:

Npk.	Kods	Nosaukums	Npk.	Kods	Nosaukums
1.	1150*	Lagūnas	31.	6230*	Vilkakūlas zālāji (tukšaiņu zālāji)
2.	1170	Akmeņu sēkļi jūrā	32.	6270*	Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas
3.	1210	Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām	33.	6410	Mitri zālāji periodiski izzūstošās augsnēs
4.	1220	Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs	34.	6430	Eitrofas augsto lakstaugu audzes
5.	1230	Jūras stāvkrasti	35.	6450	Palieņu zālāji
6.	1310	Viengadīgu augu sabiedrības dūņainās un zemās smilšainās pludmalēs	36.	6510	Mēreni mitras pļavas
7.	1630	Piejūras zālāji	37.	6530*	Parkveida pļavas un ganības
8.	1640	Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju	38.	7110*	Aktīvi augstie purvi

9.	2110	Embrionālās kāpas	39.	7120	Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās
10.	2120	Priekškāpas	40.	7140	Pārejas purvi un slīkšņas
11.	2130*	Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas	41.	7150	<i>Rhynchosporion albae</i> pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai smiltīm
12.	2140*	Pelēkās kāpas ar sīkrūmu audzēm	42.	7160	Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi
13.	2170	Pelēkās kāpas ar ložņu kārklu	43.	7210*	Dižās aslapes <i>Cladium mariscus</i> audzes ezeros un purvos
14.	2180	Mežainas piejūras kāpas	44.	7220*	Avoti, kas izgulsnē avotkaļķus
15.	2190	Mitras starpkāpu ieplakas	45.	7230	Kaļķaini zāļu purvi
16.	2320	Piejūras zemienu smiltāju līdzenumu sausi virsāji	46.	8210	Karbonātisku pamatiežu atsegumi
17.	2330	Klajas iekšzemes kāpas	47.	8220	Smilšakmens atsegumi
18.	3130	Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām	48.	8310	Netraucētas alas
19.	3140	Ezeri ar mieturaļģu augāju	49.	9010*	Veci vai dabiski boreāli meži
20.	3150	Eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju	50.	9020*	Veci jaukti platlapju meži
21.	3160	Distrofi ezeri	51.	9050	Lakstaugiem bagāti egļu meži
22.	3190*	Karsta kritenes	52.	9060	Skujkoku meži uz osveida reljefa formām
23.	3260	Upju straujtecēs un dabiski upju posmi	53.	9070	Meža ganības
24.	3270	Dūņaini upju krasti ar slāpekli mīlošu viengadīgu pioniersugu augāju	54.	9080*	Staignāju meži
25.	4010	Slapji virsāji	55.	9160	Ozolu meži
26.	4030	Sausi virsāji	56.	9180*	Nogāžu un gravu meži
27.	5130	Kadiķu audzes zālajos un virsajos	57.	91D0*	Purvaini meži

28.	6110*	Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kaļķainās augsnēs	58.	91E0*	Aluviāli krastmalu un palieņu meži
29.	6120*	Smiltāju zālāji	59.	91F0	Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm
30.	6210	Sausi zālāji kaļķainās augsnēs (* nozīmīgas orhideju atradnes).	60.	91T0	Ķērpjiem bagāti priežu meži

Datu analīzē (tekstā un diagrammās) izmantoti Biotopu direktīvas I pielikumā minētie biotopu kodi.

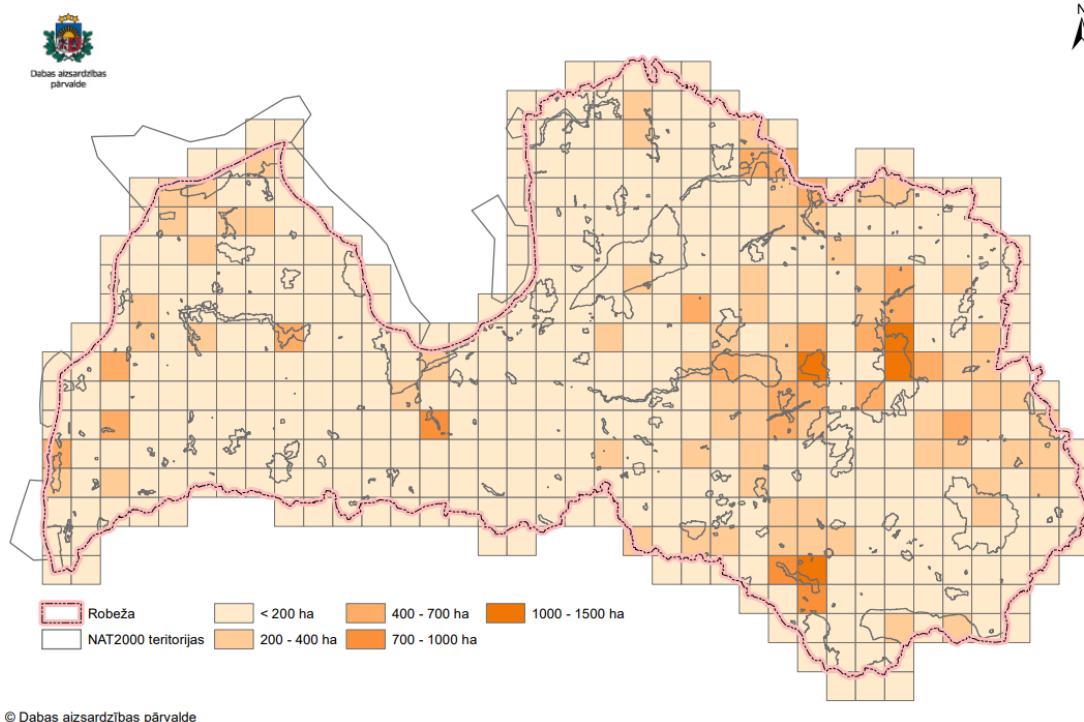
1. Zālāji

1.1. Vispārīgā informācija

Biotopu kartēšanas ietvaros apsekoti 223 882 ha zālāju, no kuriem ES nozīmes zālāju biotopi tika konstatēti 60 211 ha jeb 27%. Konstatētie zālāju biotopi veido 10% no visiem ES nozīmes sauszemes biotopu veidiem. No visas valsts lauksaimniecībā izmantojamās zemes ES nozīmes zālāju biotopi aizņem 3,4%.

68% no apsekotās platības ES nozīmes zālāju biotopi tika konstatēti vēsturiski zināmajās zālāju biotopu platībās (obligāti apsekojamais slānis) un platībās, kas Lauka atbalsta dienestā (LAD) deklarētas kā ilggadīgie zālāji (potenciāli apsekojamais slānis). Pārējie ES nozīmes zālāju biotopi tika konstatēti teritorijās, kas iepriekš nav bijuši zināmi kā vēsturiskie zālāju biotopi vai šobrīd nav iekļauti LAD lauku blokos.

ES nozīmes biotopu apzināšanas laikā ir uzkrāta informācija ne tikai par ES nozīmes zālāju biotopiem, bet arī par potenciālo zālāju biotopu platībām - t.i., platības, kas šobrīd neatbilst minimālajām biotopu kvalitātes prasībām, bet ko vēl ir iespējams atjaunot. Kopā potenciālie zālāju biotopi apzināti 15 619 ha platībās, kurus atjaunojot un turpinot atbilstošu apsaimniekošanu, ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu īpatsvars palielinātos par 26%.

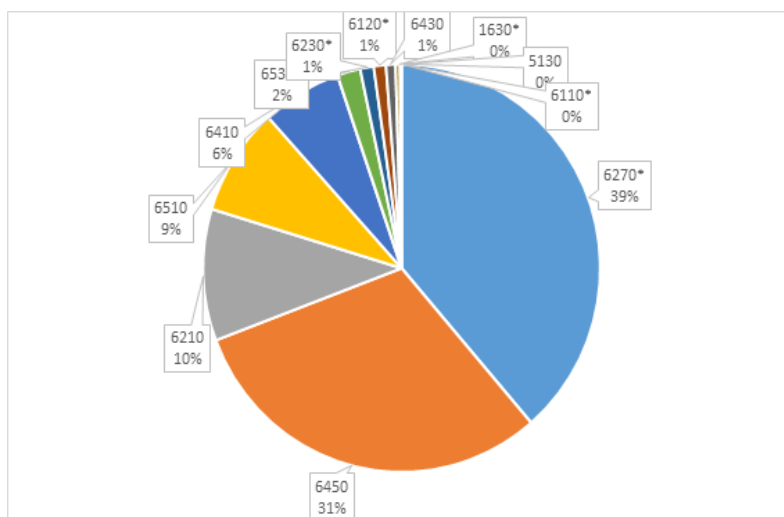

1.1.att. ES nozīmes zālāju biotopu izplatība.

1.2. Zālāju biotopu izplatības analīze

ES nozīmes zālāju biotopu izplatība ir attēlota kartē (1.1.att.), kas sagrupēta piecās krāsu kategorijās pēc konstatēto biotopu aizņemtās platības apsekošanas kvadrātā (viena kvadrāta lielums ir 12,5x12,5 km). Vislielākās zālāju biotopu platības sastopamas Austrumlatvijā (Vidusgaujas zemiene, Alūksnes augstiene, Austrumlatvijas zemiene un Vidzemes augstiene), kā arī Kurzemē Piejūras zemienē. Pārējā Latvijas teritorijā zālāju biotopi lielākoties atbilst kategorijai no 0-200 ha.

Valstī konstatēto zālāju biotopu veidu sastopamība un izplatība ir izteikti nevienmērīga (skat. 1.2. attēlu). Lielāko īpatsvaru - 70% no visiem - veido divi zālāju biotopi: 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas* un 6450 *Palieņu zālāji*. Piecu biotopu īpatsvars ir mazāks par 1% (6110* *Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kaļķainās augsnēs*, 5130 *Kadiķu audzes zālājos un virsājos*, 1630* *Piejūras zālāji*, 6430 *Eitrofas augsto lakstaugu audzes*, 6120* *Smiltāju zālāji*), tādēļ šo zālāju saglabāšanai īpaši nepieciešams veicināt pastāvīgu atbilstošu apsaimniekošanu.

1.2. att. ES nozīmes zālāju biotopu īpatsvars.

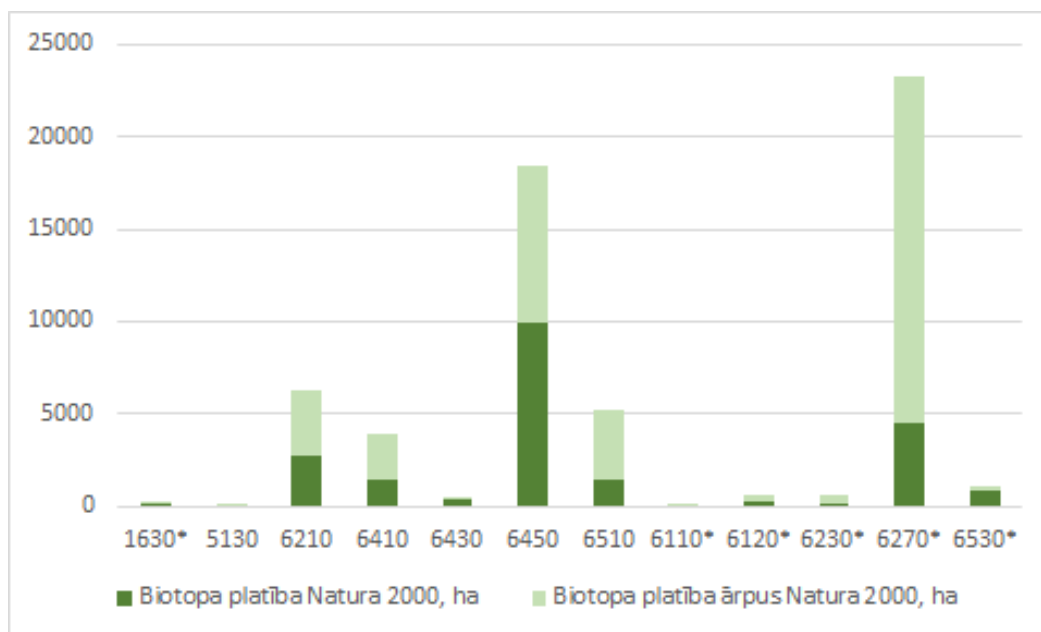
1.3. ES nozīmes zālāju biotopu sastopamība *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām

Tikai 36% no zālāju biotopiem atrodas *Natura 2000* teritoriju tīklā, pārējie 64% atrodas ārpus tā. Latvijā *Natura 2000* tīkls pamatā ir balstīts uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (ĪADT), kas izveidotas padomju laikos un kurās zālāju biotopi bija maz pārstāvēti. 1999.-2004. gadā tika izveidotas arī jaunas *Natura 2000* teritorijas īpaši zālāju biotopu saglabāšanai, galvenokārt palieņu zālāju putnu dzīvotnēm un ES nozīmes biotopam 6450 *Palieņu zālāji*.

Pārējiem dabisko zālāju biotopu veidiem netika pievērsta pietiekami liela uzmanība. Tie pārsvarā atradās lauksaimniecības zemju un mežu mozaikveida ainavā, jau tobrīd bija stipri fragmentēti, tomēr noteicošais faktors bija nepietiekamā informācija - tie līdz 2004. gadam bija maz pētīti.

Zālāju biotopi sastopami 138 jeb 2/5 no visām 333 *Natura 2000* teritorijām. 22 *Natura 2000* teritorijās zālāju biotopu platības pārsniedz 200 ha. Lielākās zālāju biotopu platības (virs 1000 ha) sastopamas dabas parkā "Kuja" un "Dvietes paliene", dabas liegumā "Lubānas mitrājs" un aizsargājamajā ainavu apvidū "Ziemeļgauja". Savukārt 74 *Natura 2000* teritorijās zālāju biotopi sastopami tikai līdz 20 ha platībā.

Kopējais konstatēto zālāju biotopu sadalījums pa biotopu veidiem un to sastopamību (ha) atspoguļots 1.3.attēlā. Vislielākās platībās ir konstatēti trīs ES nozīmes zālāju biotopi 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas*, 6450 *Palieņu zālāji* un 6210 *Sausi zālāji kaļķainās augsnēs*. Arī *Natura 2000* teritorijās iepriekš minētie zālāju biotopi veido lielākās platības.

1.3. att. ES nozīmes zālāju biotopu veidu platības *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām, ha.

Tā kā konstatēto zālāju biotopu veidu platības ir izteikti nevienmērīgas, tad 1.3. attēlā nevar attēlot retāk sastopamo zālāju biotopu platību novērtējumu *Natura 2000* teritorijās un ārpus tām. Šāds detalizēts platību novērtējums iekļauts 1.1. tabulā.

ES nozīmes zālāju biotopu veidi	Kopējā platība valstī, ha	% <i>Natura 2000</i>	% ārpus <i>Natura 2000</i>
1630* <i>Piejūras zālāji</i>	215	85	15
5130 <i>Kadiķu audzes zālājos un virsājos</i>	71	68	32
6210 <i>Sausi zālāji kaļķainās augsnēs</i>	6 283	44	56
6410 <i>Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnēs</i>	3907	36	64
6430 <i>Eitrofas augsto lakstaugu audzes</i>	469	78	22
6450 <i>Palieņu zālāji</i>	18 406	54	46
6510 <i>Mēreni mitras pļavas</i>	5 163	29	71
6110* <i>Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kaļķainās augsnēs</i>	3	87	13
6120* <i>Smiltāju zālāji</i>	598	45	55
6230* <i>Vilkakūlas zālāji (tukšaiņu zālāji)</i>	664	17	83
6270* <i>Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas</i>	23 295	19	81
6530* <i>Parkveida pļavas un ganības</i>	1 137	76	24

1.1. tab. ES nozīmes zālāju biotopu veidu īpatsvars (%) *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām.

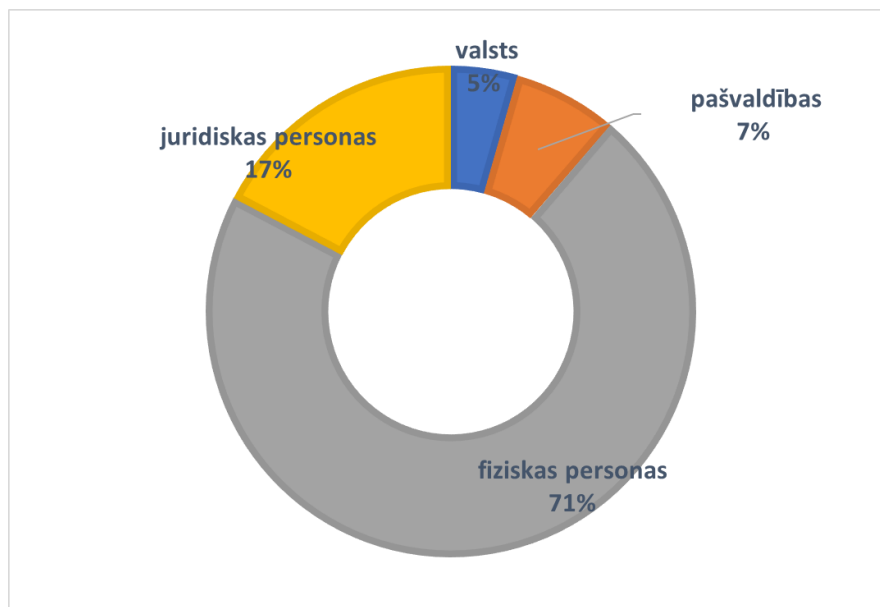
Zālāju biotopi, kuru lielākās platībās atrodas ārpus *Natura 2000* teritorijām, ir pakļauti lielākam iznīcināšanas riskam uzaršanas dēļ. Uzaršana visvairāk apdraud auglīgo augšņu pļavas 6510 *Mēreni mitras pļavas* un 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas*, kā to parāda statistikas dati par pārveidotiem zālāju biotopiem.

Tāpat zālāju izzušanu veicina to apsaimniekošanas pārtraukšana. Šim riskam visvairāk pakļauti ir 6230* *Vilkakūlas zālāji (tukšaiņu zālāji)* un 6410 *Mitri zālāji periodiski izzūstošās augsnēs*, neatkarīgi no to atrašanās vietas.

Zālāju biotopu aizsardzībai ārpus *Natura 2000* teritorijām ir nepieciešams tiesiskais regulējums, kas palīdzētu saglabāt šobrīd tik strauji izzūdošos zālāju biotopus. Pašreiz vienīgais mehānisms to saglabāšanai un apsaimniekošanai ārpus *Natura 2000* ir Lauku attīstības programmā iekļautie nosacījumi un pasākumi, kas vērsti uz bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos. Zālāju biotopos ir ierobežota arī iespēja reģistrēt meža zemi¹¹, taču nav ierobežota būvniecība, kā arī platību dabiska apmežošanās, kuras rezultātā ES nozīmes zālāju biotopi dabiski izzūd aizaugot.

1.4. Īpašumtiesības

ES nozīmes zālāju biotopi konstatēti zemes īpašumos ar atšķirīgu juridisko statusu. Lielāka daļa jeb 71% zālāju biotopu atrodas fizisku personu īpašumos, savukārt valsts īpašumā ir tikai 5% (skat. 1.4. att.). Zemes īpašumi, kuru statuss ir nezināms, šajā grafikā nav attēloti.

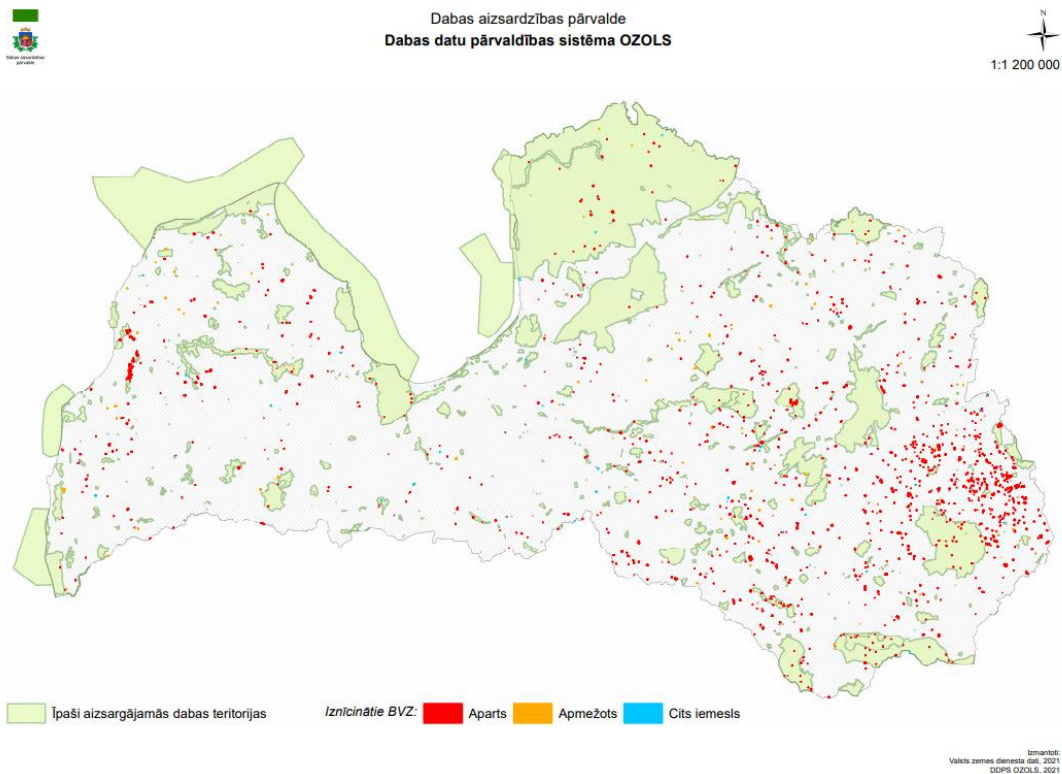
1.4. att. ES nozīmes zālāju biotopu īpatsvars pa īpašumtiesību veidiem.

¹¹ Ministru kabineta 2012.gada 2.maija noteikumi Nr.308 “Meža atjaunošanas, meža ieaudzēšanas un plantāciju meža noteikumi”

1.5. Pārveidotie ES nozīmes zālāju biotopi

Pamatojoties uz biotopu izpēti laikā (2017. -2021.) apkopoto informāciju, ES nozīmes zālāju biotopi pārveidoti 4 201 ha platībā, kas veido 7% no šobrīd zināmajām biotopu platībām. Iespējams, ka daudzos gadījumos zemju īpašnieki nav informējuši DAP par zālāju iznīcināšanu, jo nav bijušas saistības LAD, kā arī citu iemeslu dēļ, līdz ar to pārveidoto zālāju faktiskā platība, iespējams, ir lielāka. Reģionos, kur koncentrējas lielākās zālāju biotopu platības, ir konstatēts arī visvairāk pārveidoto biotopu (skat. 1.5. att.). Galvenais iznīcināšanas veids ir to uzaršana, kas ir fiksēts 3917 ha jeb 93%, savukārt pārējos 7% iemesls ir zemes lietojuma veida maiņa, galvenokārt apmežošana.

Aptuveni 64% zālāju biotopi ir pārveidoti fizisku personu zemēs, 16% juridisko īpašnieku zemēs un 13 % pašvaldībām piederošajās zemēs.

1.5. att. Pārveidotie ES nozīmes zālāju biotopi.

Lielākās zālāju biotopu platības - 93% - ir iznīcinātas ārpus *Natura 2000* teritorijām. Tās galvenokārt ir 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas* (621 ha), 6450 *Palieņu zālāji* (111ha) un 6510 *Mēreni mitras pļavas* (108 ha). visiem zālāju biotopu veidiem visvairāk uzarti ir 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas*, 6510 *Mēreni mitras pļavas* un 6210 *Sausi zālāji kaļķainās augsnēs* (skat. 1.2. tab.). Arī turpmāk šie zālāju biotopu veidi būs vairāk pakļauti uzaršanas riskam, ņemot vērā lauksaimniecības attīstības perspektīvas. Apmežošanas dēļ visvairāk ir iznīcināti 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas*, 6410 *Mitri zālāji periodiski izzūstošās augsnēs* un 6450 *Palieņu zālāji*.

Biotops	Uzarts, ha	Apmežots, ha	Pārveidots (cits iemesls), ha	Kopā, ha
6120*	1,60	0,00	0,29	1,88
6210	70,87	20,29	7,94	99,10
6230*	6,73	1,28	0,00	8,01
6270*	536,38	61,05	23,71	621,15
6410	29,83	46,71	4,37	80,90
6430	0,57	0,00	0,00	0,57
6450	44,96	36,45	29,45	110,87
6510	86,48	16,52	5,31	108,31
6530*	0,64	11,49	1,40	13,53
Citi (tostarp vēsturiskie un putnu BVZ)	3138,78	17,09	0,35	3156,22
Kopā	3916,84	210,88	72,82	4200,54

1.2. tab. Iznīcinātie ES nozīmes zālāju biotopi pa veidiem, ha

1.6. Kvalitāti ietekmējošie faktori

Zālāju biotopu kvalitāti ietekmē abiotisko, biotisko un antropogēno faktoru kopums. Dabiskie zālāji nevar pastāvēt bez cilvēka darbības, jo tie ir ekosistēma, no kuras regulāri jāizņemas saražotā biomasa. Katra zālāja biotopa veida kvalitāte galvenokārt ir atkarīga no tam piemērotas apsaimniekošanas, taču visus zālāju biotopus kopumā negatīvi ietekmē to fragmentēšana un izolēšana. Tas nozīmē, ka ilgtermiņā sugām draud pakāpeniska izmiršana, nenotiekot pietiekamai zālāju sēklu ģenētiskai apmaiņai, lai cik labi zālāju biotopus apsaimniekotu.

Galvenie iemesli, kas rada zālāju fragmentēšanu, ir lielās vienlaidus intensīvās lauksaimniecības zemes, kā arī dabiski apmežojušās un apmežotās lauksaimniecības zemes. Lielo pilsētu tuvumā un ainaviskās vietās zālāju biotopus apdraud apbūve. Zālāju kvalitāti ietekmē arī tas, ka palienes ir meliorētas, un upes ir pārveidotas valsts nozīmes ūdensnotekās, tādējādi ietekmējot dabisko palu procesus. Nozīmīgi ir arī sociālekonomiskie aspekti, piemēram, darbaspēka pieejamība, lopkopības attīstība, aramzemju pieaugums u.c., kas ietekmē zālāju biotopu un to sugu saglabāšanos.

Biotopu kartēšanas laikā, izmantojot vienotus zinātniskus principus, ir aizpildītas inventarizācijas anketas, kurās apkopota detalizēta informācija par katru ES nozīmes zālāju biotopu. Ir apkopoti dati par zālāju iepriekšējo un pašreizējo apsaimniekošanu, kultūrvēsturiskajiem un ainavas elementiem, raksturotas zālāja struktūras, funkcijas, procesi un ietekmes, topogrāfija un atjaunošanas iespējas. Anketās ir aprakstīta veģetācija: biotopu raksturojošās sugas, indikatorsugas, retās un īpaši aizsargājamās sugas.

Apkopojot un izanalizējot iepriekš aprakstīto informāciju, ir iegūti dati par zālāju kvalitāti ietekmējošiem faktoriem.

Nepiemērota apsaimniekošana. Šis apsaimniekošanas veids saglabā zālāju kā ekosistēmu, bet izmaina tā struktūru, sugu sastāvu un funkcionēšanu:

- zālāja auglības palielināšana (augšnes ielabošana) to iekultivējot un mēslojot; regulāra ilgstoša zāles smalcināšana un nopļautās zāles atstāšana uz lauka;
- bieža pļaušana (vairāk nekā divas reizes sezonā);
- intensīva ganīšana un pārganīšana;
- vēlā pļaušana;
- ikgadēja kūlas dedzināšana;
- nepiemērotas lauksaimniecības tehnikas izmantošana mitros un slapjos zālāju biotopos, kas veicina augšnes sablīvēšanos, iebrauc dziļas risas un apgrūtina turpmāko zālāja apsaimniekošanu.

Apsaimniekošanas pārtraukšana (pamešana). Šis ir viens no nozīmīgākajiem zālāju platību samazināšanās iemesliem, ja neskaita uzāršanu, kas nav pieskaitāma pie zālāja kvalitāti ietekmējošiem faktoriem, bet ir to iznīcināšana. Pamestos zālajos notiek nelabvēlīgas izmaiņas:

- kūlas uzkrāšanās;
- aizaugšana ar krūmiem un kokiem;
- sugu sastāva izmaiņas - palielinās ekspansīvo, ruderālo sugu īpatsvars, invazīvo sugu ieviešanās risks-;
- biotopu raksturojošo un indikatorsugu skaita samazināšanās;
- ietekme uz citām no zālājiem atkarīgām sugu grupām (bezmugurkaulnieki, putni u.c.).

Nosusināšana. Ir divu veidu pieejas ūdens režīma regulēšanai: seklo grāvju nosusināšanas sistēmas ierīkošana un dziļo meliorācijas grāvju un drenu sistēmu izbūve. Ir vietas, kur mitro un slapjo zālāju biotopu apsaimniekošanai agrāk ierīkotie sekli grāvji ir nepieciešami, lai zālājus arī turpmāk varētu atbilstoši apsaimniekot. Šāda grāvju sistēma ir saglabājama. Savukārt nosusināšana, ko veicinājusi apjomīga meliorācija, palieņu zālajos ir izmainījusi palu režīmu vai arī palī nenotiek vispār. Palienēs nereti sastopamas biotopu mozaikas, kur sausie kaļķainie zālāji vai mēreni mitrie mijas ar slapjajiem, izzūd, jo to pastāvēšana ir atkarīga no palu procesa.

Eitrofikācija. Augšnei bagātinoties ar augu barības vielām, tā kļūst auglīgāka un zālajos mainās sugu sastāvs. Procesu veicinošie faktori ir intensīva lauksaimniecība biotopam piegulošajās teritorijās, upju piesārņojums, slāpekļa nosēdumi no gaisa, kā arī zāles smalcināšana un nopļautās zāles atstāšana.

Dzīvnieku darbība. Kā ietekmējošie faktori minami:

- meža cūku intensīvi rakumi, kas rada atmatai līdzīgu veģetāciju;
- medījamo dzīvnieku piebarošana, ierīkojot barotavas zālāju biotopā;
- bebru darbība - galvenokārt ietekmē slapjos un mitros biotopus, jo izmaina mitruma režīmu, bet var ietekmēt arī citus biotopus, piemēram, apgraužot parkveida pļavās kokus, izrokot alas un ejas.

1.7. ES nozīmes zālāju biotopu kvalitātes vērtējums

Saskaņā ar ziņojumu Eiropas Komisijai par ES nozīmes aizsargājamo biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā (2013.-2018.), visu sastopamo zālāju biotopu stāvoklis ir novērtēts kā nelabvēlīgs - slikts (kategorija U2), izņemot biotopu 6530 *Eitrofas augsto*

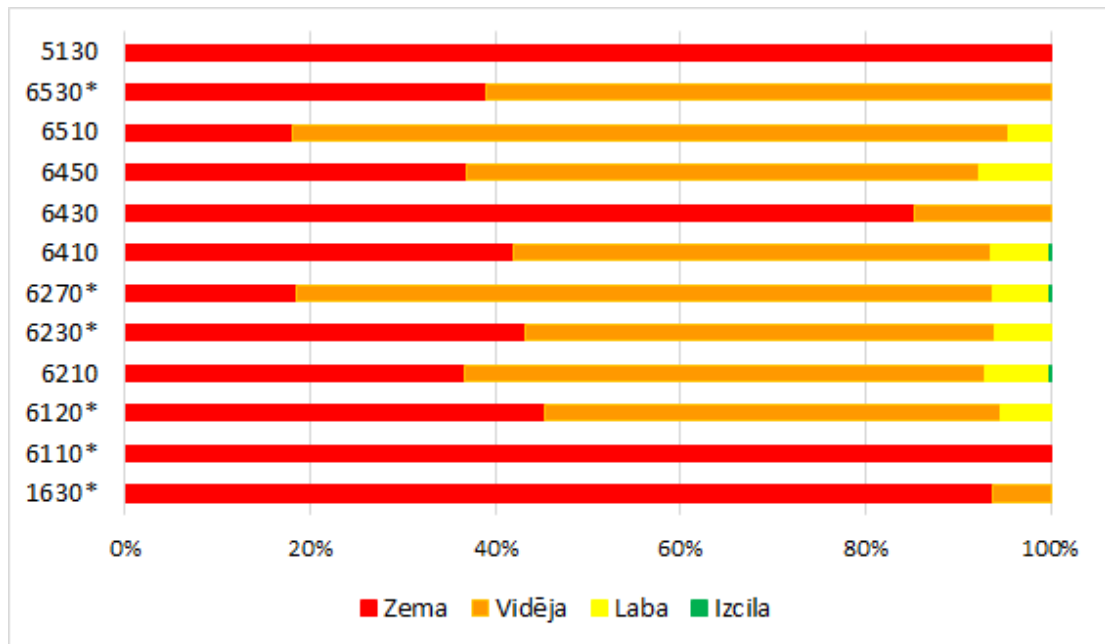
lakstaugu audzes, kura stāvoklis ir nelabvēlīgs - nepietiekams (kategorija U1). Seši no zālāju biotopiem ir prioritāri aizsargājami (pie biotopa koda ir norādīta zvaigznīte), kas nozīmē, ka šie biotopu veidi pakļauti izzušanai, tādēļ par to saglabāšanu ES dalībvalstis ir īpaši atbildīgas, ņemot vērā šo biotopu dabiskās izplatības areāla īpatsvaru visā ES teritorijā.

Aprēķinot kvalitātes vērtējumu (zems, vidējs, labs, izcils), tiek ņemti vērā šādi kritēriji:

- biotops vai biotopu mozaīka veido 100%;
- zālājs paugurainē mozaīkveida ainavā ir potenciālais biotops;
- pašreizējā apsaimniekošana;
- struktūras (izteikta velēna (nevērtē 6430));
- sukulenti (vērtē tikai 6110*);
- vienlaidus kūlas slānis;
- invazīvās sugas;
- ekspansīvās sūnu sugas, ekspansīvās lakstaugu sugas;
- funkcijas, procesi un ietekme (grāvji, regulēta upe, pārgana, nepietiekami gana, smalcina, nopļauto atstāj uz lauka, vēlu pļauj, bieži pļauj);
- zālāja topogrāfija (mitruma apstākļu dažādība, zālājs lielāks par 10 ha);
- dabisko zālāju indikatorsugas (nevērtē 6110* un 6430);
- visu konstatēto sugu skaits parauglaukumā 1 m² (neskaita krūmus un sūnas);
- visu konstatēto sugu skaits parauglaukumā 25 m² (neskaita krūmus un sūnas);
- biotopu raksturojošās sugas;
- kultūrvēsturiskie un ainavas elementi.

Zālāju biotopiem 5130 *Kadiķu audzes zālājos* un 6530* *Parkveida pļavas un ganības* tiek aizpildīta cita veida inventarizācijas anketa, tādēļ kvalitātes aprēķināšanai tiek izmantoti šādi parametri:

- pārklāšanās ar citiem zālāju biotopiem;
- biotopu struktūras (invazīvās sugas, ekspansīvās, ruderālās sugas, dažādu organismu grupu retās un aizsargājamās sugas);
- funkcijas un procesi;
- atjaunošanas iespējas un atjaunošanas iespēju/potenciāla novērtējums.

1.6.att. ES nozīmes zālāju biotopu kvalitātes vērtējuma kategoriju īpatsvars (%).

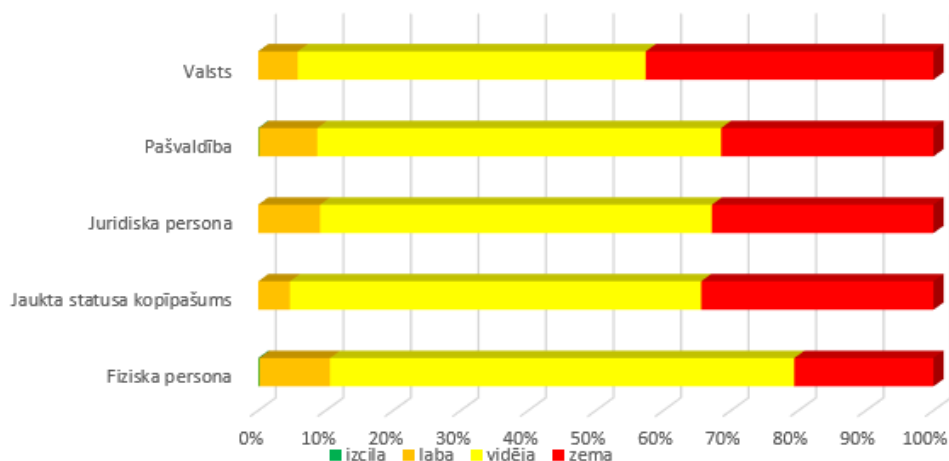
Kvalitātes datu analīze ir balstīta uz datubāzē ievadītajām inventarizācijas anketām. Visu ES nozīmes zālāju biotopu kvalitāti var raksturot kā neapmierinošu, jo proporcionāli lielāko daļu veido zemas un vidējas kvalitātes vērtējums (skat. 1.6.att.).

Apkopojot informāciju, kas iegūta līdz 2020. gadam, izcilas kvalitātes zālāji konstatēti tikai 20 ha, pārstāvot biotopus 6210 *Sausi zālāji kaļķainās augsnēs*, 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas* un 6410 *Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnēs*.

Vissliktākā kvalitāte ir zālāju biotopiem 6110* *Lakstaugu pioniersabiedrības seklās kaļķainās augsnēs*, 5130 *Kadiķu audzes zālājos*, 1630* *Piejūras zālāji* un 6430 *Eitrofas lakstaugu audzes*. Šie biotopi aizņem arī vismazākās platības valstī, salīdzinot ar pārējiem zālāju biotopu veidiem, un tie galvenokārt netiek apsaimniekoti. Piemēram, 6430 *Eitrofas lakstaugu audzes* ir vienīgais zālāju biotops, kuru pastāvēšanai nav nepieciešama cilvēku līdzdalība (pļaušana, ganīšana), bet gan dabiskie faktori – upes viļņu un palu darbība (īpaši, ledus iešana). Meliorācijas un eitrofikācijas rezultātā 6430 *Eitrofas lakstaugu audzes* izzūd, jo mākslīgi tiek pārveidoti upju krasti, kas ātrāk bagātinās ar organiskajām vielām no piegulošām teritorijām, ieviešas invazīvās un netipiskās augu sugas, kas samazina biotopa kvalitāti.

No visiem zālāju biotopiem lielākais vidējas kvalitātes vērtējumu īpatsvars raksturīgs biotopiem 6510 *Mēreni mitri zālāji* (42%), 6270* *Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas* (36%), 6450 *Palieņu zālāji* (28%) un 6410 *Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnes* (28%).

Zālāju biotopu kvalitātes vērtējums pa īpašumtiesību veidiem visās īpašumtiesību grupās parāda kopīgu tendenci (skat. 1.7. att.). Zālāji ar izcilu un labu kvalitātes vērtējumu sastopami ļoti mazās platībās, salīdzinot ar kopējo zālāju platību. Piemēram, no fizisku personu īpašumā esošiem zālājiem ar izcilu kvalitāti novērtēti tikai 53 ha, ar labu 3 403 ha, bet ar zemu 6 700 ha. Pārsvarā sastopami zālāji ar vidēju kvalitāti 22 356 ha. Šāda proporcija vērojama arī juridiskām personām, pašvaldībai un valstij piederošās zemēs.

1.7.att. ES nozīmes zālāju biotopu kvalitātes vērtējums īpašumtiesību griezumā.

2. Meži

2.1. Vispārīgā informācija

Biotopu kartēšanas ietvaros apsekoti 854 426 ha mežu teritoriju. ES nozīmes meža biotopi konstatēti 334 597 ha – 39% no apsekotās teritorijas jeb 10% no Latvijas mežu zemju kopplatības (bez purviem).

ES nozīmes meža biotopu grupā ietilpst 13 meža biotopu veidi, t.sk. seši prioritāras aizsardzības nozīmes biotopi (pie biotopa koda atzīme *):

2180 Mežainas piejūras kāpas

9010 Veci vai dabiski boreāli meži*

9020 Veci jaukti platlapju meži*

9050 Lakstaugiem bagāti egļu meži

9060 Skujkoku meži uz osveida reljefa formām

9080 Staignāju meži*

9070 Meža ganības

9160 Ozolu meži (ozolu, liepu un skābaržu meži)

9180 Nogāžu un gravu meži*

91D0 Purvaini meži*

91E0 Aluviāli meži (aluviāli krastmalu un palieņu meži)*

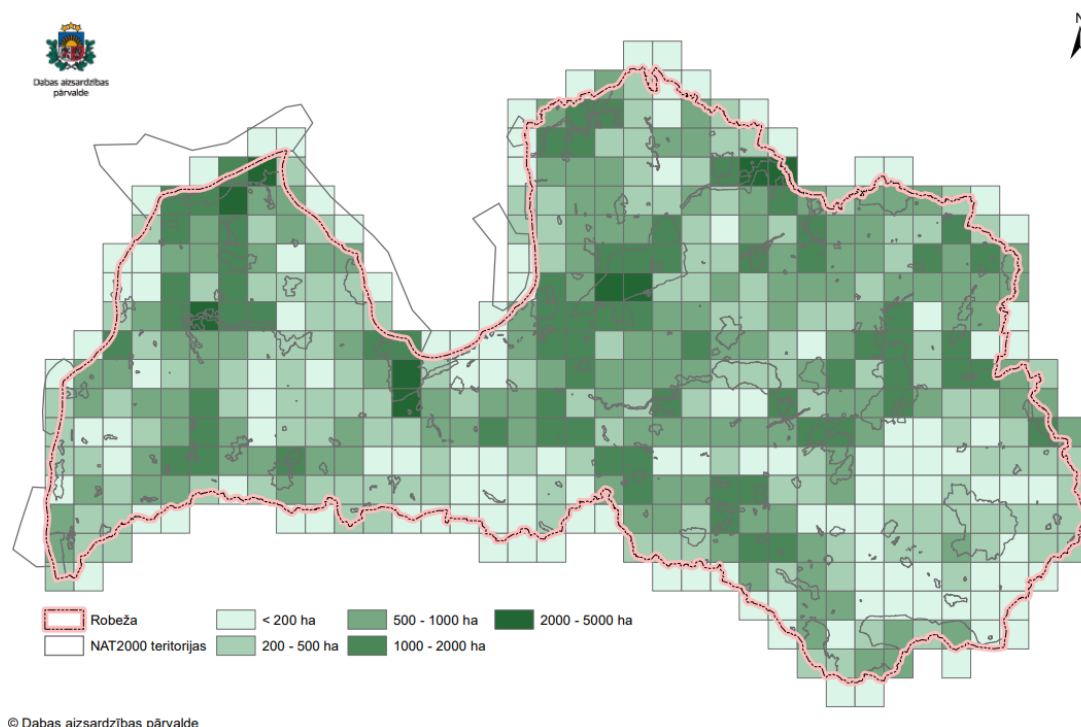
91F0 Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm

91T0 Ķērpjiem bagāti priežu meži

Apsekošanai atlasītās meža teritorijas ietvēra 26% no visām mežu zemēm. No apsekotajām platībām 20% atradās ĪADT, bet 80% - ārpus ĪADT. Apsekojamo platību apjoms bija tieši atkarīgs no teritorijas mežainuma kopumā, to ietekmēja teritorijas vēsturiskā un pašreizējā apsaimniekošana, kā arī ĪADT esamība kartēšanas kvadrātā. ES nozīmes meža biotopu kvalitāti ietekmēja arī tas, vai ĪADT aizsardzību un izmantošanu regulējošie normatīvie akti ilgākā laika periodā ir ierobežojuši intensīvu mežsaimniecisko darbību.

Obligāti apsekojamās meža teritorijas, ņemot vērā biotopu raksturojumu, tika atlasītas no dažādām valsts un citu institūciju datu bāzēm (VMD, LVM, DAP, LVĢMC, Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra u.c.). Kā atlases kritēriji kalpoja meža inventarizācijas dati – atzīmes par vides un dabas resursu aizsargjoslām, bioloģiski nozīmīgiem struktūras elementiem, mežaudzes vecumu, mežaudzes sastāvu, meža tipu, informācija par meža ugunsgrēkiem, dati par dabiskajiem meža biotopiem, īpaši aizsargājamiem biotopiem, sugu atradnēm un mikroliegumiem. Atlasē tika izmantota ģeomorfoloģiskā informācija par osu un iekšzemes kāpu izplatību, kā arī topogrāfiskā informācija.

Kā obligāti neapsekojamās teritorijas tika izvēlētas LVM apsaimniekotajos mežos mežizstrādei sagatavotās un ieplānotās cirsmas, izcirtumi un mežu platības, kurās veikta biotopu kartēšana pēdējo 18 mēnešu laikā pirms informācijas apkopošanas, ES un Latvijas īpaši aizsargājami biotopi, kas kartēti LVM valdījumā un īpašumā esošajā teritorijā kopš 2011. gada. Šajā slānī iekļautas arī mežaudzes, kas jaunākas par 50 gadiem u.c. platības, kuras neatbilst ES aizsargājamo meža biotopu pazīmēm.

2.1. attēls. ES nozīmes meža biotopu izplatība.

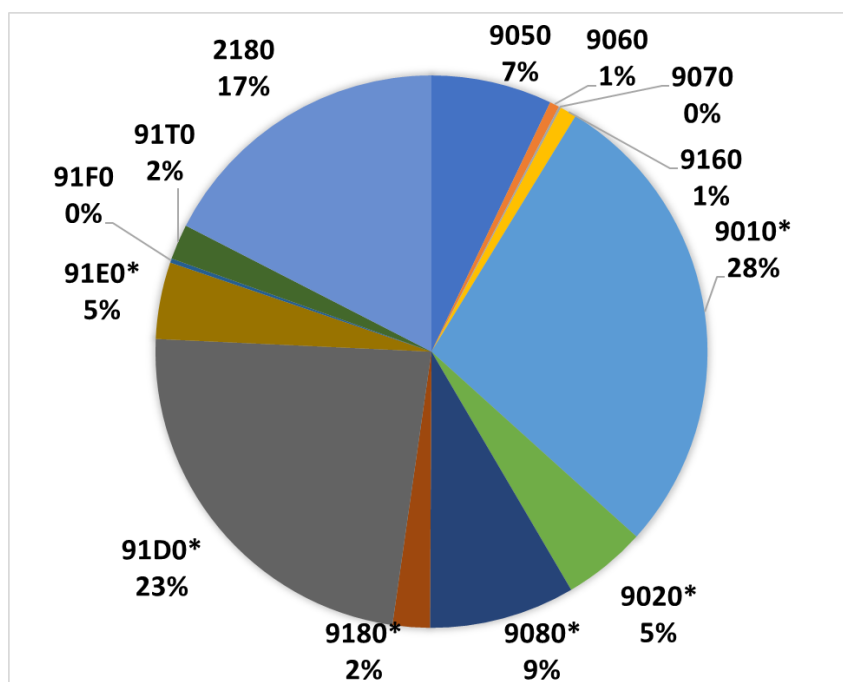
2.2. Meža biotopu izplatības analīze

Izpētes kvadrāti, kuros konstatētas lielākās meža biotopu platības (1000 un vairāk ha kvadrātā) sakrīt ar Gaujas, Slīteres, Ķemeru nacionālo parku teritorijām un aizsargājamo ainavu apvidu “Ziemeļgauja”, kā arī vietām, kur atrodas dabas liegumi un dabas parki, kas veidoti lielāku purvu un upju ieleju aizsardzībai, piemēram, “Ances purvi un meži”, “Stiklu purvi”, “Abavas senleja”, “Ventas ieleja”, “Ogres ieleja”, “Salacas ieleja” un tiem pieguļošajiem meža masīviem.

Kvadrāti ar vidēju biotopu izplatības blīvumu (200-1000 ha kvadrātā) pārsedz teritorijas ar lielākiem LVM apsaimniekotajiem meža masīviem Kurzemes un Vidzemes reģionos.

Vairāku kvadrātu grupas ar zemu ES meža biotopu blīvumu (mazāk par 200 ha kvadrātā) atrodas lauksaimniecībā intensīvāk izmantotajos reģionos Zemgales līdzenumā un Latgales augstienē.

No 13 ES nozīmes meža biotopu veidiem trīs biotopu veidi - 9050 *Lakstaugiem bagāti egļu meži*, 91T0 *Ķērpjiem bagāti priežu meži* un 9070 *Meža ganības* - Latvijā tik plašā apjomā tika apzināti pirmo reizi, un biotopu kartēšanā iegūti pirmie dati par šo biotopu izplatību valsts teritorijā un to kvalitāti. Šie biotopu veidi ir apzināti citās boreālā biogeogrāfiskā reģiona¹² valstīs, tomēr Latvijā līdz šim tie netika atsevišķi nodalīti nepilnīgas informācijas dēļ, bet daļēji iekļauti līdzīgos biotopos.

2.2. attēls. ES nozīmes meža biotopu veidu īpatsvars (%).

Lielāko daļu no visiem ES nozīmes mežu biotopiem aizņem 9010* *Veci vai dabiski boreāli meži* - 28 %.

¹² Boreālā biogeogrāfiskā reģiona valstis Biotopu direktīvas izpratnē ir Zviedrija, Somija, Igaunija, Latvija un Lietuva

Otrs biežāk sastopamais meža biotops 91D0* *Purvaini meži* aizņem 23%. Līdz biotopu kartēšanas uzsākšanai šis biotops tika vērtēts kā visbiežāk sastopamais ES nozīmes meža biotops, kas veido lielākās platības valstī. Uzsākot kartēšanu, tika precizēta un aktualizēta biotopu noteikšanas metodika. Līdz ar to, atbilstoši jaunākajām zinātniskajām atziņām, daļa teritoriju, kas agrāk tika vērtētas kā 91D0* *Purvaino mežu* biotopi, vairs nekvalificējās biotopa nosacījumiem, jo tika atzītas kā pārāk nosusinātas un degradētas, vai citos gadījumos tiek ietvertas biotopā 7120 *Degradētie augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās*. 74% no biotopa 91D0* platības aizņem biotopa 1. variants, kuru raksturo biotopam atbilstošs hidroloģisks režīms lielākajā biotopa poligona daļā. 3. biotopa variants (jeb degradētais variants) aizņem 12%, un šajās platībās būtu nepieciešams plānot hidroloģiskā režīma uzlabošanas pasākumus.

Trešo lielāko grupu veido biotops 2180 *Mežainas piejūras kāpas*, aizņemot 17% no mežu biotopiem. Biotopa sastopamība ir tieši saistīta ar konkrētu ģeoloģisko formu (piejūras kāpu) izplatību, un tā izplatība ir ierobežota ar Piejūras zemienu teritoriju.

Vairāki retāk sastopami biotopi, līdzīgi kā 2180 *Mežainas piejūras kāpas*, ir saistīti ar atbilstošu ģeoloģisku reljefa formu izplatību valstī.

0,6% no visiem konstatētajiem meža biotopiem veido 9060 *Skujkoku meži uz osveida reljefa formām*, kuru izplatība ir atkarīga no konkrētu ģeoloģisku formu (osu un osveida reljefa formu) izplatības valstī, bet būtisks papildus faktors ir biotopa minimālajām prasībām atbilstošs koku un zemsedzes augu sugu sastāvs, kas daudzviet eitrofikācijas vai līdzšinējas apsaimniekošanas dēļ neatbilst biotopa nosacījumiem.

0,3% no biotopiem ir 91F0 *Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm*. Šī biotopa izplatība ir saistīta ar lielām upēm un to nepārveidotām palienēm un terasēm, kas izskaidro to reto sastopamību.

Biotops 9080* *Staignāju meži* aizņem 9% no visiem meža biotopiem, ietverot plaša spektra un kvalitātes melnalkšņu audzes pārmitros augšanas apstākļos. Biotopa kritērijiem var atbilst gan dabiskām struktūrām un retām sugām bagāti veci staignāju meži, gan biotopa platības tā veidošanās stadijā, kad raksturīgās struktūras un zemsedze ir tikko sasniegusi minimālās prasības. Biotopa nosacījumiem var kvalificēties arī senākas nosusināšanas dēļ daļēji degradēti staignāji, kuros joprojām saglabāties atbilstošs hidroloģisks režīms - šajos biotopos bieži sastopami bioloģiski veci koki un daudzveidīgas struktūras, un tie kalpo kā ļoti nozīmīgas reto sugu dzīvotnes.

Tipiskā jeb 1.varianta biotopu platības konstatētas 68%, bet veidošanās stadijas 2. variantā biotopi - 13%. 2. variantā biotopiem parasti ir zema vai labākajā gadījumā vidēja kvalitāte. 3. biotopa variantam ir raksturīgs daļēji degradēts hidroloģiskais režīms, bet augsta strukturāla kvalitāte un reto sugu sastopamība (19% no visiem 9080* *Staignāju mežiem*).

Atšķirībā no degradētiem 91D0* *Purvainiem mežiem*, kuru kvalitāti bieži var uzlabot, salīdzinoši vienkārši atjaunojot atbilstošu hidroloģisko režīmu, šim 9080* *Staignāju mežu* biotopa variantam tas vairumā gadījumu būs daudz sarežģītāks un grūtāk izdarāms pasākums dēļ atšķirīgajiem augsnes apstākļiem un tajā notiekošajiem izmaiņu procesiem gan nosusināšanas, gan mitruma atjaunošanas dēļ. Šajos gadījumos nepieciešams pievērst lielu uzmanību esošo apstākļu saglabāšanai, nepasliktinot to ar augsni nosušinošiem pasākumiem ne tikai biotopa teritorijā, bet arī tuvākajā apkārtnē.

Biotops 9020* *Veci jaukti platlapju meži* aizņem 5%. Lai gan kopējā platība ir samērā liela, būtisku daļu aizņem biotopa 2. variants (73%), kuram atbilst tāda biotopa attīstības stadija, kurā bioloģiski vecu, sekundāru mežaudzi, kas veidojusies pēc senas kailcirtes, nomaina biotopam tipiskais platlapju koku sugu sastāvs, kā arī ir izveidojušās bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgas struktūras un sugas. Šie biotopi bieži ir būtiska dzīves vide daudzām retām un apdraudētām sūnu, ķērpju un sēņu sugām. Izcilas un labas kvalitātes biotopi bieži sastopami 1. variantā, kas aizņem 19% no biotopa 9020* platības.

Biotops 91E0* *Aluviāli krastmalu un palieņu meži* aizņem 5%, ietverot ilglaicīgas mežaudzes upju palienēs un pazemes ūdeņu atslodzes vietās. Biotopam atbilstošas ir teritorijas ar nosacījumiem atbilstošu vai daļēji degradētu hidroloģisko režīmu, kas lielā mērā atspoguļojas zemesdzes sugu sastāvā, ietverot gan bioloģiski vecas mežaudzes, gan jaunākus mežus, kuros uzsākušies dabiskošanās procesi.

Biotops, kura sastopamībā izšķiroša nozīme ir atbilstošam reljefam, ir 9180 *Nogāžu un gravu meži*, kas aizņem 2%. Biotopa kritērijos svarīga loma ir ne tikai reljefam, bet arī noteiktam koku sugu sastāvam un raksturīgai zemesdzei.

1% no visiem ES nozīmes mežu biotopiem ir konstatēts biotops 9160 *Ozolu meži (ozolu, liepu un skābaržu meži)*. Biotopā ietverts gan klasiskais variants ar skābaržiem koku sugu sastāvā, gan ozolu un liepu meži bez skābaržiem, bet ar biotopam raksturīgu veģetāciju. Īpaši nozīmīga ir informācija par klasiskā jeb 1. varianta izplatību, kas vienlaicīgi iezīmē arī skābaržu izplatības ziemeļu robežu - šis variants aizņem tikai 10% no biotopa kopējās platības.

9070 *Meža ganības* aizņem vismazāko platību no visiem ES nozīmes meža biotopiem Latvijā - tikai 0,1%. Biotopa apzināšana ir samērā sarežģīta, tas biežāk tiek konstatēts nevis mērķtiecīgi meklējot, bet nejauši darbu gaitā. Biotops ir saistīts ar specifisku vēsturisko vai pašreizējo apsaimniekošanu. Par šo biotopu tuvāko gadu laikā tiks veikta iegūtās informācijas papildus analīze un noteikšanas metodikas precizēšana.

2.3. attēls. ES nozīmes mežu biotopu 9050 un 91T0 izplatība Latvijā.

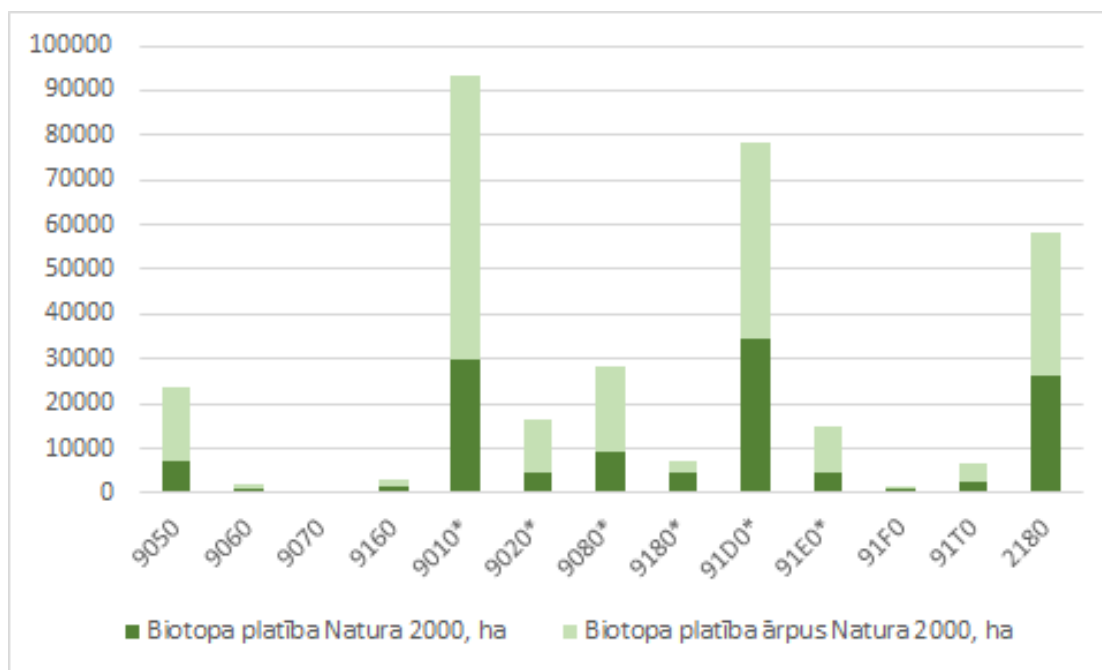
ES nozīmes meža biotops 9050 *Lakstaugiem bagāti egļu meži* veido 7%, tomēr izcilas kvalitātes biotopu poligonu ir ļoti maz. Lai gan biotops izklidētā veidā ir sastopams visā valsts teritorijā, iezīmējas vairākas koncentrēšanās vietas. Ziemeļkurzemē tas vairāk koncentrēts Slīteres nacionālā parka teritorijā Zilo kalnu rajonā. Otrs reģions ir Ķemeru nacionālā parka teritorijā, Dienvidkurzemē - starp Bārtu un Priekuli. Vidzemē biotops mozaikveidā sastopams daudzviet, īpaši Vidzemes augstienē, bet blīvāk - Gaujas nacionālajā parkā. Austrumlatvijā nozīmīga koncentrēšanās vieta ir dabas liegums "Vecumu meži" un Pededzes apkārtnē.

ES nozīmes biotops 91T0 *Ķērpjiem bagāti priežu meži* aizņem 2%, un tā sastopamība ir tieši atkarīga no biotopa nosacījumiem atbilstošu ģeoloģisko formu izplatības - sausām iekšzemes kāpām. Biotopa nosacījumiem kvalificējas arī jaunas mežaudzes ar nelielu bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgo struktūru apjomu, tāpēc samērā daudzu biotopu kvalitāte ir vērtēta kā zema vai vidēja. Viens no plašākajiem biotopa koncentrēšanās rajoniem ir aizsargājamo ainavu apvidus "Ziemeļgauja" un tam pieguļošās platības. Otra biotopa sastopamības zona ir iekšzemes kāpu josla starp Inčukalnu, Ropažiem un Ogri. Vietām biotops sastopams arī Daugavpils apkārtņē un pie Gulbenes.

2.3. ES nozīmes mežu biotopu sastopamība *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām

Tikai 37,5% no konstatētajiem ES nozīmes meža biotopiem atrodas *Natura 2000* teritorijās, bet 42% no mežu biotopiem atrodas kādā no ĪADT (tai skaitā Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā).

8% meža biotopu ietilpst mikroliegumos ārpus ĪADT. Daudzviet *Natura 2000* teritorijās vai to atsevišķās zonās, kā arī ārpus ĪADT (izņemot mikroliegumos) konstatētiem biotopiem netiek nodrošināts nepieciešamais aizsardzības stāvoklis, ko noteiktu normatīvais regulējums - biotopu aizsardzības un apsaimniekošanas režīma izvēle ir zemes īpašnieka ziņā, līdz ar to pastāv liels meža biotopu iznīcināšanas, līdz ar to arī izplatības un kopējās platības samazināšanas, risks.

2.4. attēls. ES nozīmes meža biotopu veidu platību īpatsvars *Natura 2000* teritorijās un ārpus *Natura 2000*.

ES nozīmes meža biotopu veidi	Kopējā platība valstī, ha	% <i>Natura 2000</i>	% ārpus <i>Natura 2000</i>
2180 Mežainas piejūras kāpas	58 430	45	55
9010* Veci vai dabiski boreāli meži	93 470	32	68
9020* Veci jaukti platlapju meži	16 309	29	71
9050 Lakstaugiem bagāti egļu meži	23 683	30	70
9060 Skujkoku meži uz osveida reljefa formām	1 882	39	61
9080* Staigājumu meži	28 550	32	68
9070 Meža ganības	450	31	69
9160 Ozolu meži (ozolu, liepu un skābaržu meži)	3 240	39	61
9180* Nogāžu un gravu meži	7 288	60	40
91D0* Purvaini meži	78 521	44	56
91E0* Aluviāli meži (aluviāli krastmalu un palieņu meži)	15 046	30	70

91F0 Jaukti ozolu, gobu, ošu meži gar lielām upēm	815	91	9
91T0 Ķērpjiem bagāti priežu meži	6 912	38	62

Visu ES nozīmes meža biotopu labvēlīga stāvokļa panākšanai, vismaz to stabilas platības nodrošināšanai, būtu veicami nozīmīgi aizsardzības pasākumi – gan jaunu *Natura 2000* teritoriju un mikroliegumu veidošana, gan biotopu aizsardzības stāvokļa paaugstināšana un labvēlīgam aizsardzības stāvoklim atbilstoša aizsardzības režīma uzlabošana esošajās ĪADT.

Šobrīd tikai daļa no meža biotopiem *Natura 2000* teritorijās atrodas zonās ar tādu apsaimniekošanas normatīvo regulējumu, kas nodrošina meža biotopu faktisku aizsardzību un saglabāšanu: dabas liegumi, dabas rezervāti, regulējamā režīma zonas, stingrā režīma zonas, dabas lieguma zonas.

ĪADT zona	IADT veida/zonas platība, ha	ES nozīmes meža biotopu platība ĪADT zonā %
Dabas rezervāta stingrā režīma zonas teritorija	5330,69	3
Dabas rezervāta regulējamā režīma zonas teritorija	19620,38	18
Dabas rezervāta dabas parka zonas teritorija	119,21	6
Dabas rezervāta ārējās aizsargjoslas teritorija	24054,96	2
Nacionālā parka dabas rezervāta (stingrā režīma) zonas teritorija	8916,76	47
Nacionālā parka regulējamā režīma zonas teritorija	4679,24	49
Nacionālā parka dabas lieguma zonas teritorija	56714,92	31
Dabas lieguma stingrā režīma zonas teritorija	1039,77	46
Dabas lieguma regulējamā režīma zonas teritorija	30262,72	34
Dabas lieguma dabas lieguma zonas teritorija	66045,48	22
Dabas lieguma dabas parka zonas teritorija	20015,09	7
Dabas lieguma ainavu aizsardzības zonas teritorija	3273,09	15
Dabas lieguma sezonas lieguma teritorija	10994,02	29

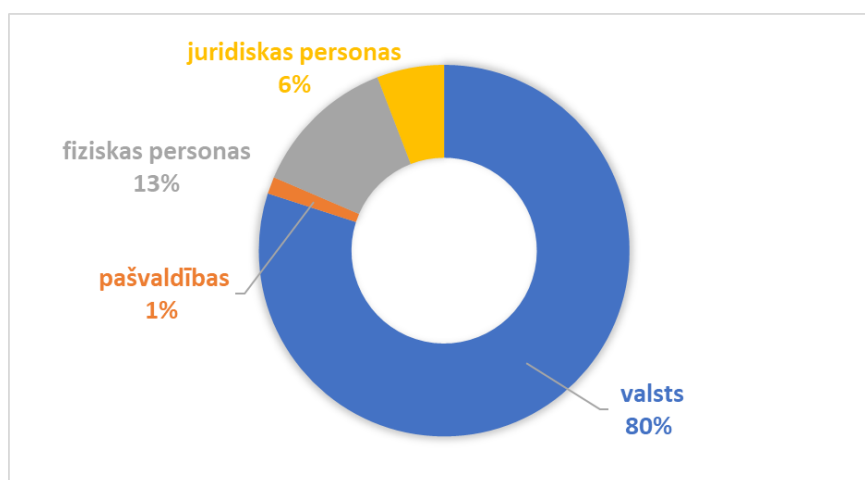
Dabas parka regulējamā režīma zonas teritorija	3933,98	29
Dabas parka dabas lieguma zonas teritorija	20774,69	17
Aizsargājamo ainavu apvidus regulējamā režīma zonas teritorija	6367,83	44
Aizsargājamo ainavu apvidus dabas lieguma zonas teritorija	5085,44	44
Pašvaldības izveidota dabas lieguma teritorija	120,48	30
mikrolieguma teritorija(NAT2000)	1148,04	49

2.5. tabula ES nozīmes meža biotopu īpatsvars ĪADT zonās.

2.4. Īpašumtiesības

Konstatēto meža biotopu piederība pa īpašumtiesībām iedalīta 5 grupās: valsts meži; meži pašvaldību īpašumā, fizisku personu meži, juridisko personu īpašumā esošie meži un jauktas īpašumtiesības (skat. 2.6. att.).

Būtiski lielākā daļa konstatēto ES nozīmes meža biotopu atrodas valsts īpašumā esošos mežos - 80%. Fizisku personu mežos konstatēti 13% no visiem ES nozīmes meža biotopiem.

2.6.attēls. ES nozīmes meža biotopu sadalījums pa īpašumtiesību veidiem.

Valsts īpašumā esošie meži un ES nozīmes mežu biotopi atrodas vairāku ministriju - Zemkopības ministrijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un Aizsardzības ministrijas - pārraudzībā. Atbilstoši VMD datiem, no visiem valsts mežiem AS "Latvijas valsts meži" apsaimnieko 1 197 505 ha (95,5%), "Meža pētīšanas stacija" – 23 474 ha (1,8%), Dabas aizsardzības pārvalde – 22 124 ha (1,7%), Valsts bruņotie spēki – 8355 ha un Izglītības un zinātnes ministrija – 2740 ha. Līdzīgās proporcijās sadalās arī konstatētie ES nozīmes meža biotopi, lielāko daļu atrodoties AS "LVM" valdījumā.

Valstij piederošie ES nozīmes mežu biotopi sastopami samērā vienmērīgi visā valsts teritorijā. Fizisku personu mežos ir līdzīga situācija, tomēr izdalās dažas fizisko personu ES nozīmes mežu biotopu koncentrēšanās zonas Latgales reģionā un Vidzemes augstienē. Pašvaldību īpašumā esošie ES nozīmes mežu biotopi vairāk sastopami pie Rīgas, Limbažu apkārtnē un pie Liepājas.

2.5. Pārveidotie ES nozīmes mežu biotopi

Kopš 2017. gada DAP apkopo informāciju par ciršanas vai citu darbību ietekmēm konstatētajos ES nozīmes meža biotopos. Informācija ir saņemta gan no meža īpašniekiem, gan iegūta, veicot kontroles dabā, kā arī saņemot ikgadējos datus no Valsts meža dienesta par apstiprinātajiem ciršanas apliecinājumiem.

2017.- 2021. gadā mežsaimnieciskās darbības dēļ (galvenokārt kailcirtes) zaudēti 4796 ha mežu, kas bijuši atzīti par ES nozīmes meža biotopiem. Patreiz nav veikta detāla analīze par to, cik liela daļa no zaudētajiem biotopiem ir iznīcināta neatgriezeniski, mainot zemes lietošanas veidu, piemēram, ceļu būvniecībai, bet cik liela daļa jāpieskaita pie zaudētajiem biotopiem veiktās ciršanas dēļ, kuras rezultāta ir novākta kokaudze, bet zemes izmantošanas mērķis joprojām ir mežs, t.i. tālākā nākotnē paredzama jaunas mežaudzes veidošanos.

Zaudētie meža biotopi veido 1% no apzinātajiem meža biotopiem gan aizsargājamās dabas teritorijās, gan saimnieciskiem mērķiem izmantojamajos mežos. *Natura 2000* teritorijās tie ir 487 ha (10% no zaudētajiem biotopiem), bet ārpus *Natura 2000* teritorijām - 4309 ha (90 % no zaudētajiem biotopiem).

Ne par visām veiktajām kailcirtēm meža īpašnieks VMD uzreiz pēc darbības veikšanas iesniedz informāciju, lai varētu kamerāli aktualizēt informāciju. Veicot pārbaudes dabā konstatēts, ka ir situācijas, kad Valsts meža reģistrā atzīmētas augošas mežaudzes (t.i., meža biotopi), dabā ir nocirstas kailcirtē, līdz ar to jāpieņem, ka reālais pārveidoto biotopu apjoms ir lielāks.

Ja ES nozīmes meža biotopa teritorijā tiek veikta kāda no galvenajām vai sanitārajām cirtēm, novācot kokaudzi, vai veiktas citas darbības, kas izmaina esošo meža vidi, hidroloģiju, bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgu struktūru sastopamību biotopa teritorijā (piemēram, izvēcot lielu dimensiju mirušo koksni), meža biotopa teritorija parasti vairs nevar kvalificēties ES nozīmes biotopa kritērijiem. Izņēmuma gadījums ir specifiski biotopa apsaimniekošanas pasākumi ar mērķi uzlabot teritorijas bioloģisko daudzveidību un nodrošināt optimālu hidroloģisko režīmu.

Meža biotops uzskatāms par neatgriezeniski pārveidotu, ja pēc kokaudzes nociršanas tiek veiktas būtiskas izmaiņas hidroloģiskajā režīmā, veikta derīgo izrakteņu ieguve biotopa teritorijā vai meža teritorija būtiski pārveidota citiem apsaimniekošanas mērķiem, piemēram, apbūvei, ceļu būvniecībai, meliorācijas sistēmu infrastruktūras izbūvei u.tml.

Ja meža biotopā kokaudze ir nocirsta kailcirtē (galvenajā cirtē vai vienlaidus sanitārajā cirtē pēc Valsts meža dienesta atzinuma), ir zaudēta biotopam raksturīgā kokaudze, bez kuras teritorija nevar būt meža biotops. Lai biotops varētu atjaunoties, ir vajadzīgs ilgs laiks, īpaši, ja biotopa minimālajos kritērijos noteikta prasība atbilst dabiska meža biotopa kritērijiem. Nav zināms, kā nākotnē tiks veikta teritorijas apsaimniekošana atjaunošanās laikā, vai būs saglabājušās retās sugas, kuras bija sastopamas meža

biotopā pirms ciršanas un vai veidosies tām nepieciešamās struktūras. Tāpat nevar paredzēt, vai nākotnē veiktie apsaimniekošanas darbi būs atbalstoši bioloģiskās daudzveidības attīstībai meža nogabalā un vai ciršanas brīdī nogabalā esošās bioloģiski veciem mežiem raksturīgās indikatorsugas varēs saglabāties tik ilgi, lai sagaidītu savai pastāvēšanai atbilstošu struktūru izveidošanos, piemēram, bioloģiski vecus lielu dimensiju kokus. Pēc šāda veida cirtēm var uzskatīt, ka meža biotops ir pārveidots un vairs nav galvenās pamata struktūras - mežaudzes, līdz ar to nākotnes attīstības perspektīvas nav zināmas.

Saglabājot zemes izmantošanas mērķi meža audzēšanai, teritorija kā meža zeme nav neatgriezeniski pārveidota, tās nākotnes attīstību un atbilstību meža biotopam varēs vērtēt tikai pēc daudziem gadu desmitiem, bet patreizējā stadijā pēc kokaudzes nociršanas meža biotops šajā vietā vairs nepastāv.

2.6. Meža biotopu kvalitātes analīze

Saskaņā ar ziņojumu Eiropas Komisijai par ES nozīmes biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā (2013.-2018.), visu sastopamo meža biotopu stāvoklis ir novērtēts kā nelabvēlīgs vai slikts (kategorija U1 vai U2). Seši no meža biotopiem ir prioritāri aizsargājami, kas nozīmē, ka šie biotopu veidi ir pakļauti izzušanai, tādēļ par to saglabāšanu ES dalībvalstis ir īpaši atbildīgas.

Kvalitātes analīzē šobrīd izmantota informācija no inventarizācijas anketām par 68% no visiem konstatētajiem ES nozīmes meža biotopiem.

Valsts mēroga biotopu kvalitātes analīzei ir izmantotas biotopu kartēšanas laikā aizpildītās biotopu inventarizācijas anketas ar dažādiem parametriem, ko var izmantot specifiskos kvalitātes rēķināšanas algoritmos. Meža biotopu kartēšana, saskaņā ar Metodiku, netika veikta teritorijām, kurām jau bija pieejams vispārīgs kvalitātes vērtējums, bet nebija inventarizācijas anketas (piem., teritorijām, kurām līdz biotopu kartēšanai jau bija izstrādāti dabas aizsardzības plāni).

Arī AS LVM sniegtajos datos par meža biotopiem, kuri bija iekļauti biotopu kartēšanas tā sauktajā "obligāti nekartējamā" slānī, daļai ir vispārīga informācija par biotopu kvalitāti, bet nav inventarizācijas anketas.

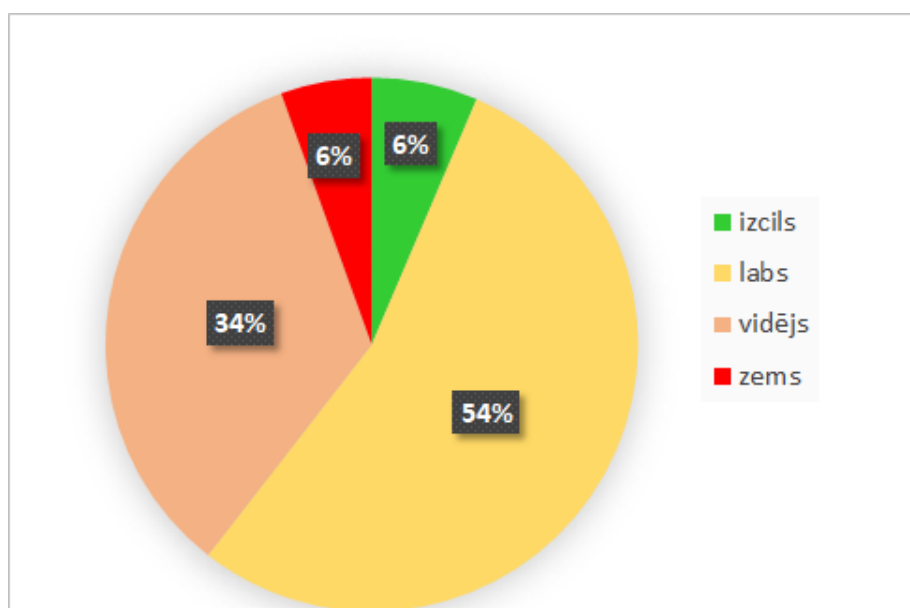
Biotopu kvalitātes izvērtēšanai var tikt izmantotas vairākas metodes. Gatavojot Latvijas ziņojumu Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā (novērtējums par 2013.-2018. gadu) (turpmāk tekstā - Ziņojums), saskaņā ar Ziņojuma sagatavošanas metodiku tika izmantota informācija no meža biotopu inventarizācijas anketām un tajās atspoguļotajiem parametriem, kas ir nozīmīgi bioloģiskās daudzveidības un kvalitātes raksturošanai biotopā, Latvijas biotopu noteikšanas metodikā nodalīto biotopu variantu sastopamību, kas raksturo dažādi ietekmētus hidroloģiskos apstākļus, vecuma klases un biotopu attīstības stadijas viena ES nozīmes biotopa ietvaros, un daži citi parametri.

Atbilstoši Metodikai, kartēšanas procesā mežu biotopu kvalitāte tika vērtēta vispārīgāk, neizmantojot visus parametrus, kuru analīze veicama, sagatavojot ziņojumus EK. Biotopu kartēšanas Metodikā meža biotopu inventarizācijas anketā tika ietverta papildus aile, kurā atzīmēt konkrētā biotopa poligona kvalitātes kopējo vērtējumu skalā "izcils, labs, vidējs, zems". Kvalitātes vērtēšanai metodikā ir minētas vispārējās vadlīnijas, ko ņemt vērā, aizpildot šo vērtējumu, bet šis novērtējums neietver detaļu

bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgo struktūru, sugu vai citu apstākļu matemātisku izvērtējumu.

Meža biotopu kvalitāti ietekmē virkne faktoru, kas tiek atzīmēti inventarizācijas anketā, bet patreiz kopējā kvalitātes vērtējumā, līdzīgi kā bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgo struktūru sastopamība, nav pietiekoši ievērtēti. Šie faktori ir saimnieciskās darbības pēdas (veci un/vai jauni celmi), invazīvās un ekspansīvās sugas. Kvalitātes vērtējumā nav ņemta vērā informācija par atbilstošu hidroloģisko režīmu.

Atspoguļotais kvalitātes vērtējums veidojies no ES nozīmes meža biotopu inventarizācijas anketās katram biotopa poligonam atzīmētās vispārējās kvalitātes.

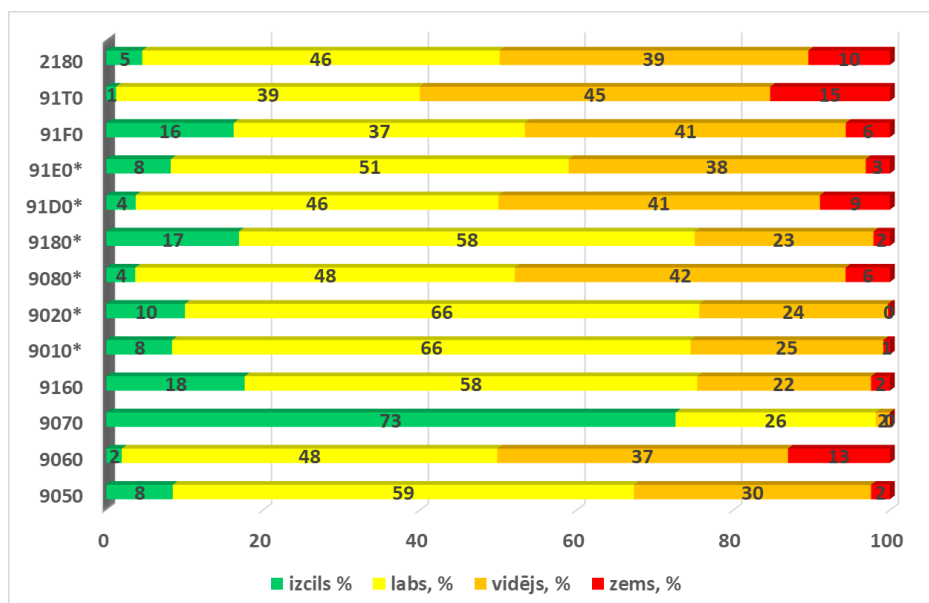

2.7. attēls. Kopējais ES nozīmes meža biotopu kvalitātes vērtējums.

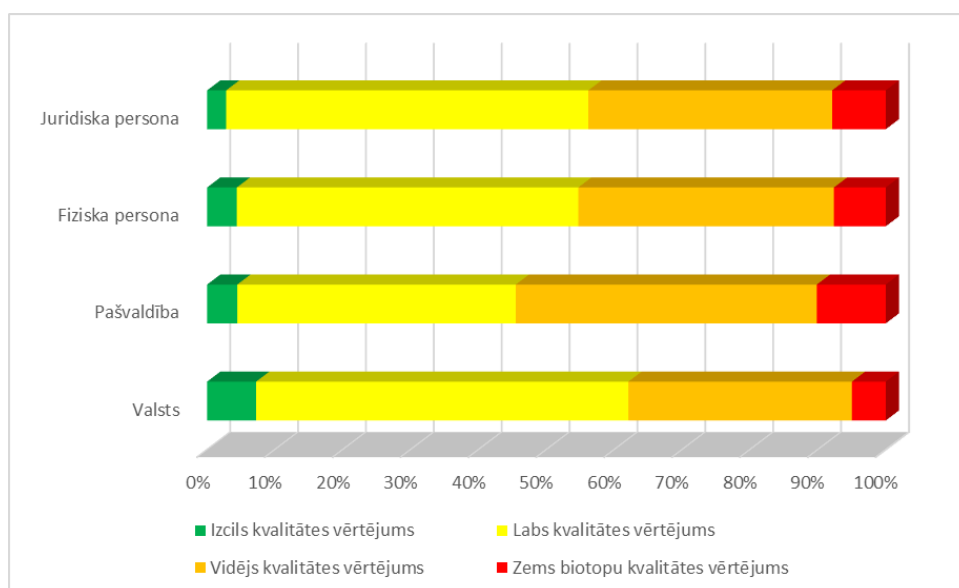
54% ES nozīmes meža biotopu platības kvalitāte ir vērtējama kā laba (skat. 2.7.att.). Diemžēl tikai 6 % gadījumu meža biotopu kvalitāte vērtēta kā izcila. 6 % gadījumu biotopu kvalitāte vērtēta kā zema. Samērā lielu daļu 34% veido biotopi ar vidēju kvalitātes vērtējumu.

Salīdzinot biotopu kartēšanas laikā iegūtos datus ar Ziņojumā norādītajiem, vairākiem ES nozīmes meža biotopiem kvalitātes vērtējumu sadalījums atšķiras, taču jāņem vērā, ka Ziņojuma sagatavošanas laikā bija pieejama informācija par aptuveni trešdaļu nokartēto biotopu, turklāt lielākā daļa platību atradās ĪADT. Tāpat arī atšķiras detalizācijas pakāpe, kādā tiek veikts kvalitātes novērtējums. Piemēram, 91D0* *Purvainiem mežiem* izcilu biotopu proporcija pašreiz ir mazāka. 9020* *Veciem jauktiem platlapju mežiem* izcilo biotopu daļa ir ievērojami mazāka, dominē labas kvalitātes biotopi. 9010* *Veciem vai dabiskiem boreāliem mežiem* Ziņojumā dominēja vidējas kvalitātes vērtējums, bet biotopu kartēšanas kopējo datu apkopojums liecina par labu kvalitāti. Tas skaidrojams arī ar to, ka Ziņojumā kvalitātes vērtējumā tika izmantota informācija par bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgām struktūrām, kuru esamība un apjoms biotopā ir būtisks un objektīvs kvalitātes rādītājs. Salīdzinoši vairāk nekā Ziņojumā labas kvalitātes biotopu novērtēts arī 9050 *Lakstaugiem bagātiem egļu*

mežiem . Toties 9060 Skujkoku mežiem uz osveida reljefa formām kvalitātes vērtējums abos gadījumos ir līdzīgs. Kopējās tendences gan Ziņojumā Eiropas Komisijai, gan šajā novērtējumā ir līdzīgas - dominē vidējas un labas kvalitātes biotopi, tomēr ir maz izcīlas un zemas kvalitātes biotopu (skat. 2.8. un 2.9.att.).

2.8.attēls. ES nozīmes meža biotopu kvalitātes vērtējums, %.

2.9.attēls. ES nozīmes meža biotopu kvalitātes vērtējums % sadalījumā pa īpašumtiesībām

2.7. Kvalitāti ietekmējošie faktori

ES nozīmes meža biotopu kvalitāte ir analizēta no anketās norādītās informācijas, bet vienlaikus ir virkne būtisku struktūras elementu, kas papildus objektīvi raksturo meža biotopa kvalitāti. Pirmkārt, tās ir dabiskiem mežiem raksturīgas struktūras un elementi,

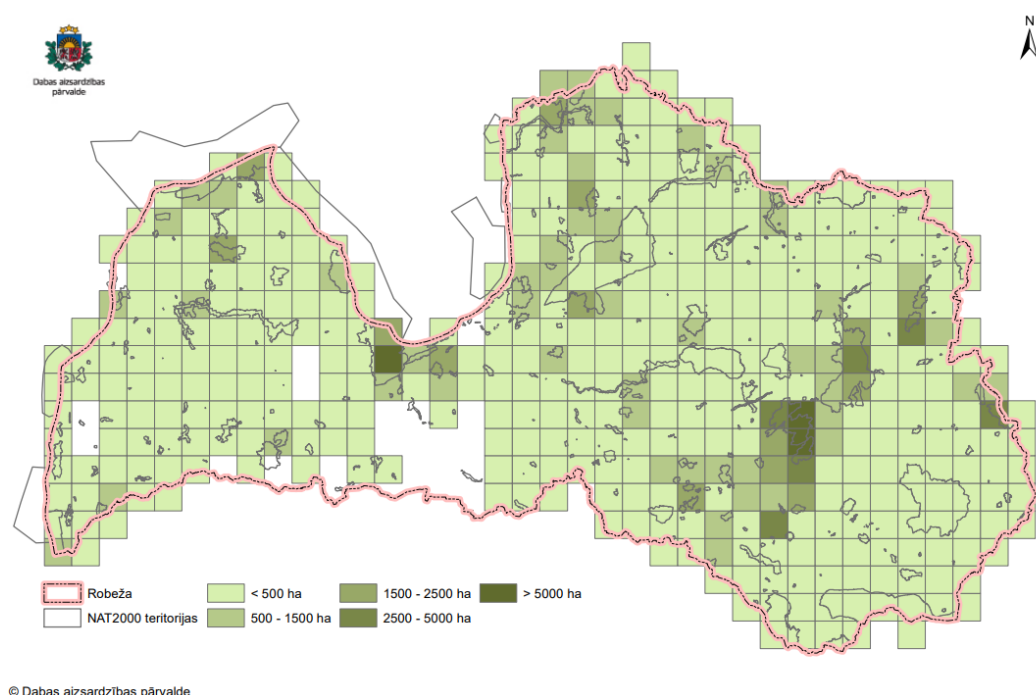
ko vispirms raksturo dažādvecuma kopējā audzes struktūra un atvērumi vainaga klājā. Tie ir bioloģiski veci koki, atmirusī koksne (stumbeņi, sausokņi un kritalas), kā arī bioloģiski vērtīgiem mežiem raksturīgās sugas (dabisko meža biotopu indikatorsugas un speciālās sugas). Tie ir gadījumi, kad biotopa kvalitāti raksturo tā atbilstība dabiska meža biotopa (DMB) vai potenciāla dabiska meža biotopa (PDMB) kvalitātes nosacījumiem. Vairākiem biotopiem vai to variantiem šis kvalitātes nosacījums ir būtisks, kvalificējoties biotopa kritērijiem. Otrs būtisks kvalitātes rādītājs ir biotopa veidam atbilstošs hidroloģisks režīms, īpaši pārmitrajos biotopos.

Lai iegūtu objektīvāku informāciju biotopu kvalitātes raksturošanai, nepieciešams izmantot informāciju par atbilstību PDMB vai DMB, kā arī struktūru raksturojošos rādītājus no inventarizācijas anketas.

3. Purvi

3.1. Vispārīgā informācija

Purvu izplatība Latvijā ir cieši saistīta ar Zemes virsas negatīvajās reljefa formām, kuras galvenokārt izveidojušās pēdējā apledojuuma ledāja un tā kušanas ūdeņu darbības rezultātā. Izņēmums ir jūras piekrastes teritorijas. ES nozīmes biotopu apzināšanai apsekoti 166 449 ha Latvijas purvu teritorijas. No visām apsekotajām purvu platībām ES nozīmes purvu biotopi konstatēti 143 259 ha jeb 86% no apsekotajām teritorijām.

3.1. att. ES nozīmes purvu biotopu izplatība.

Biotopu kartēšanā apmeklējamās potenciālo purvu biotopu patības tika atlasītas, izmantojot Valsts meža dienesta meža valsts reģistra datus, kur attiecīgos meža nogabalos bija atzīmes par purviem. Ne visiem purviem, īpaši nelieliem purviem reljefa

ieplakās, ir šāda atzīme meža inventarizācijas datus, tāpēc papildus atlasīšana tika veikta manuāli, vērtējot kartogrāfisko materiālus un ortofoto kartes.

Kartēšanas vietu atlasē tika izmantota ne tikai dabas datu bāzē "Ozols", bet arī citās valsts uzturētajās datu sistēmās atrodamā informācija. Vairāku potenciālo purvu biotopu apsekošanas teritoriju sākotnējo atlasī apgrūtināja raksturīgo kritēriju neesamība citos datu reģistros. Piemēram, biotopus 7230 *Avoti, kas izgulsnē avotkaļķus* vai 7160 *Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi* var konstatēt, tikai veicot inventarizāciju dabā, kā arī šie biotopi var būt nelieli punktteida objekti, kas kartogrāfiski grūti nodalāmi.

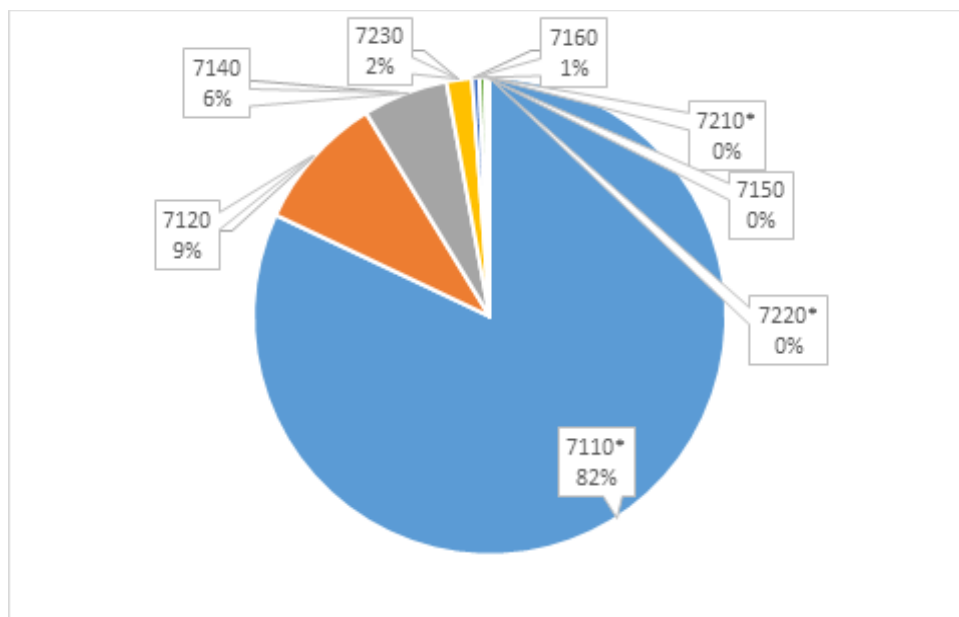
Tā kā daļa no kopējām purvu platībām, atbilstoši Metodikai, atrodas neapsekojamo teritoriju slānī, informācija par purvu biotopiem atspoguļo situāciju tikai apsekotajās vietās.

3.2. Purva biotopu izplatības analīze

Pēc dabas datu pārvaldības sistēmas "Ozols" datiem vislielākās platības no visiem ES nozīmes purvu biotopiem aizņem 7110* *Aktīvi augstie purvi* - 82 %. Īpaši nozīmīga ir Biotopu kartēšanas laikā iegūtā informācija par šī purvu biotopa sastopamību ārpus lielajiem, jau zināmajiem purviem - nelielos purviņos, reljefa pazeminājumos, purvu daļās blakus kūdras ieguves vietām u.c.

Otrs lielākajās platībās sastopamais biotops ir 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās* - 9 %. Faktiskā ES nozīmes biotopa 7120 platības valstī visticamāk ir lielāka, jo ne visas potenciālās vietas ir bijis iespējams atlasīt apsekošanai dabā, izmantojot dažādus valsts reģistrus un pieejamās datu bāzes.

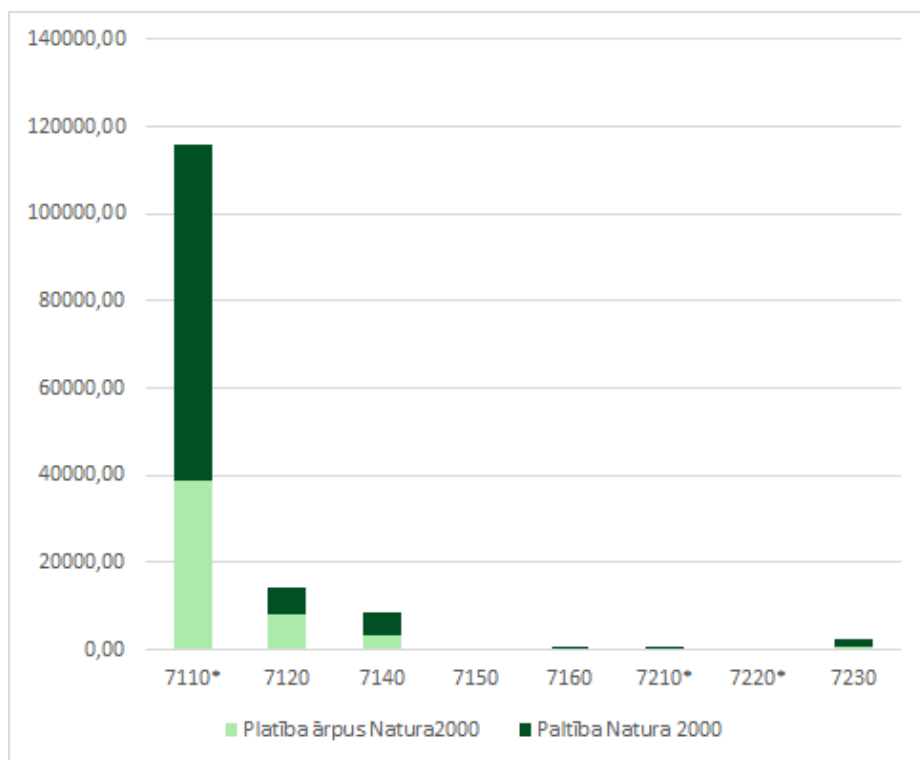
Purva biotops 7140 *Pārejas purvi un slīkšņas* veido 6 % no visiem purvu biotopiem. Pārējie pieci purvu biotopu veidi aizņem ļoti nelielas platības. Tikai biotopa 7230* *Kaļķaini zāļu purvi* platība sasniedz nepilnus 2%, bet pārējo biotopu platības nesasniedz vienu procentu.

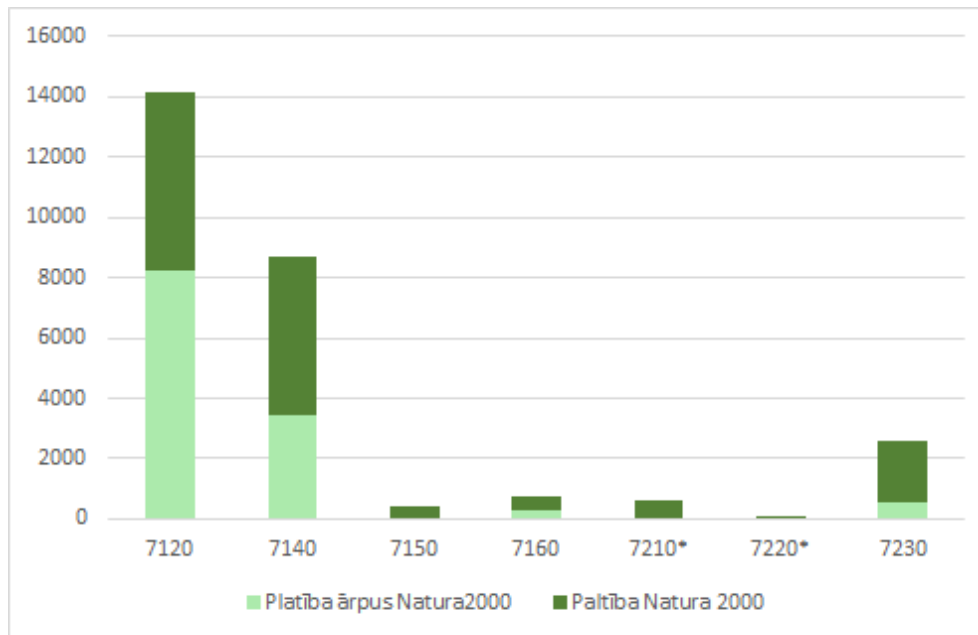
3.2. attēls. ES nozīmes purvu biotopu platību īpatsvars (%).

3.3. ES nozīmes purvu biotopu sastopamība *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām

Lielākā daļa - 64% ES nozīmes purvu biotopu - atrodas *Natura 2000* teritorijās un 36% ārpus tām. Diviem ES nozīmes purvu biotopu veidiem gandrīz visas konstatētās platības atrodas *Natura 2000* teritorijās (skat. 3.3.att.): 7150 *Rhynchosporinum albae* pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai smilts, kas atrodams lielos augstajos purvos ļoti specifiskos augsnes apstākļos (100% *Natura 2000* teritorijā) un 7210* *Dižās aslapes Cladium mariscum* audzes ezeros un purvos, kura izplatība ir saistīta ar dižās aslapes izplatības areālu Latvijā Rīgas līča un Baltijas jūras piekrastē valsts ziemeļrietumu daļā (ārpus *Natura 2000* tikai 3%).

3.3. attēls. ES nozīmes purvu biotopu veidu platības *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām (ha).

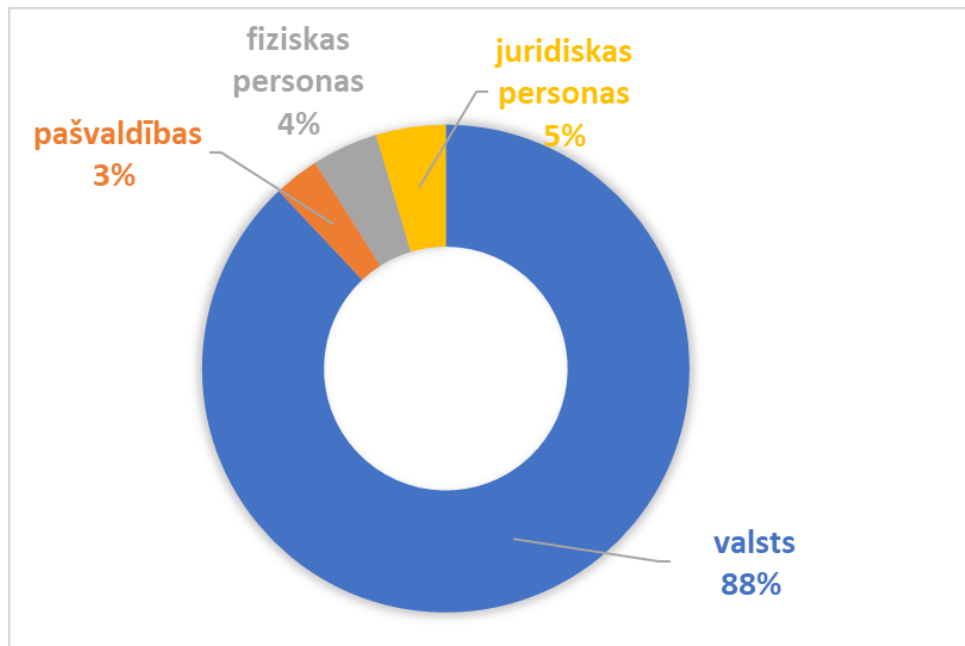

3.4. ES nozīmes purvu biotopu veidu platības *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām (pārskatāmībai grafikā neietverot 7110*)

No ES nozīmes purvu biotopa 7110* *Aktīvi augstie purvi* platībām 67% atrodas *Natura 2000* teritorijās, biotopam 7140 *Zāļu purvi un slīkšņas* - 60%. Biotopam 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās* šis rādītājs sasniedz 42%, ko ir īpaši svarīgi ņemt vērā, plānojot biotopu atjaunošanas pasākumus. Vienam no savdabīgākajiem un retām sugām bagātākajiem biotopiem - 7230* *Kaļķaini zāļu purvi* - 79% platības atrodas *Natura 2000* teritorijās.

3.4. Īpašumtiesības

No konstatētajiem ES nozīmes purva biotopiem 88% atrodas valsts zemēs, ietverot purvus, kas atrodas gan Zemkopības ministrijas, gan Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārraudzībā. Pašvaldību pārziņā ir 3% ES nozīmes purvu biotopu, 4% atrodas fizisku personu īpašumā. Juridisko personu īpašumos ir 5% ES nozīmes purvu biotopu. Jauktas īpašumtiesības konstatētas tikai nepilniem 9 ha purva biotopu (skat. 3.5. att.).

3.5. attēls. Konstatēto ES nozīmes purva biotopu sadalījums pa īpašumtiesību veidiem (%).

3.5. Purva biotopu kvalitātes analīze

Kvalitāte

ES nozīmes purva biotopu inventarizācijas anketā ir ietvertas ailes, kurās tiek atzīmēta konkrētā biotopa poligona kvalitāte – “izcila, laba, vidēja vai zema”. Metodikā ir minētas vispārējas vadlīnijas, kas jāņem vērā, aizpildot kvalitātes vērtējumu.

Kvalitātes vērtējuma analīzē izmantota informācija no platībām, kurām papildus izplatības datiem pieejams arī kvalitāti raksturojošs vērtējums (skaidrojumu par to, vai un kādām platībām veikta inventarizācija, aizpildot anketas, skatīt iepriekš).

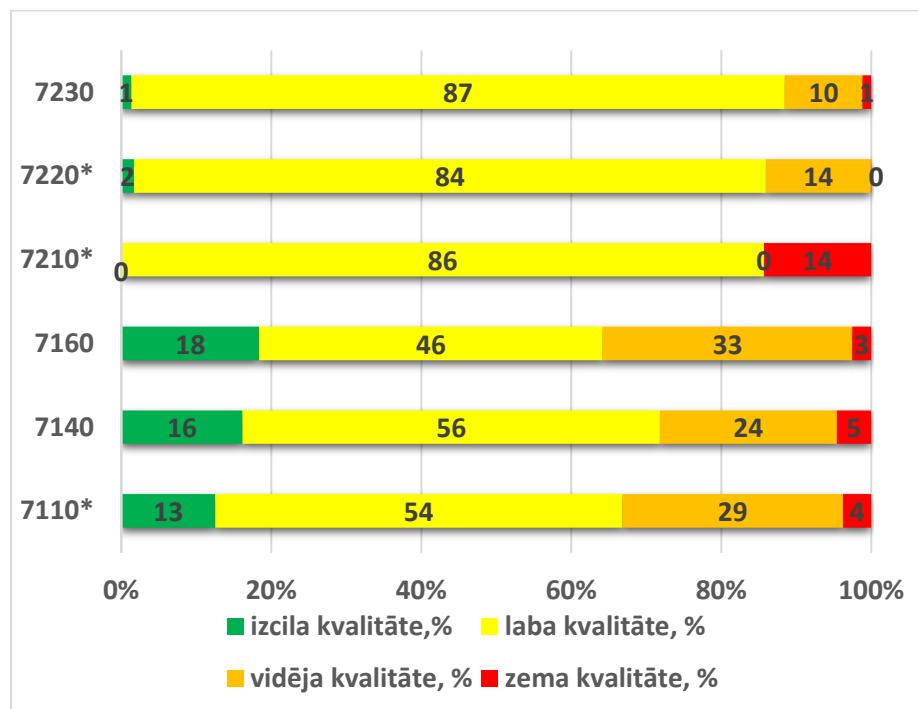
Kvalitātes vērtējums un analīze nav veikta biotopam 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros noris vai ir iespējama dabiskā atjaunošanās*, jo šis biotops raksturo stipri degradētas purvu teritorijas (t.sk. nosusinātas un sagatavotās kūdras izstrādei, kādreizējās kūdras ieguves vietas u.c.). Šī biotopa aizsardzības mērķis būtu veicināt tā atjaunošanos biotopa 7110* *Aktīvi augstie purvi* (arī 91D0* *Purvainie meži*) virzienā, līdz ar to kvalitātes vērtējumam nav nozīmes.

Biotops 7150 *Rhynchosporion albae pioniersabiedrības uz mitras kūdras vai smilts veidojas augstajos purvos*, kā arī dabiski sala vai gruntsūdens izplūdes erodētajās vietās slapjos virsajos un augstajos purvos, un ūdens svārstību zonā barības vielām nabadzīgu, seklu, smilšainu ezeru krastos uz smilšaina vai nedaudz kūdraina substrāta. Speciāli biotopa kvalitāti analizēt nav nepieciešams, jo tā tiek noteikta tāda pati, kā to ieskaujošajam biotopam.

Kopumā kā izcilas kvalitātes ES nozīmes purvu biotopi ir novērtēti 12%, nedaudz vairāk kā puse no platībām ir labas kvalitātes biotopi (55%), vidējas kvalitātes biotopi aizņem 29% platību, bet zemas kvalitātes biotopi - 4%.

Vidējas un zemas kvalitātes vērtējums ir likts 33% purvu biotopa 7110* *Aktīvi augstie purvi*. Ņemot vērā, ka šis biotops aizņem lielas platības, tas ir gandrīz 30% no visām kvalitātes vērtējumā iekļauto purvu biotopu platībām.

Plašā meliorācija ietekmējusi praktiski visus purvus, un pie mazākas purva platības tās ietekme uz purva kopējo ekosistēmu ir lielāka. Meliorācijas ietekmē degradējas purvu struktūras, izzūd atklātas ainavas un raksturīgā veģetācija. Kamēr purva aktīvajā slānī notiek kūdras veidošanās, šādas purvu teritorijas atbilst biotopam 7110*.

3.6.attēls. ES nozīmes purva biotopu kvalitātes vērtējums, % (nav ietverti biotopi 7120 un 7150).

Biotopam 7210 *Dīžās aslapes Cladium mariscus audzes ezeros un purvos* izcila kvalitātes platības vispār nav konstatētas, bet 14% atbilst zema kvalitātei.

Biotopam 7160 *Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi* ir salīdzinoši daudz izcila kvalitātes biotopu – 18%. Šis biotops bieži atrodas uz nogāzēm vai pārmitrās, grūti pieejamās vietās, un to parasti nav skārusi saimnieciskā darbība. Otram avotu purvu biotopam 7220* *Avoti, kas izgulsnē avotkaļķus* dominē labas kvalitātes platības (84%), bet 14% raksturojamas kā vidējas kvalitātes platības, ko galvenokārt ietekmē biotopa aizaugšana ar kokiem un krūmiem.

Biotopam 7140 *Pārejas purvi un slišķšņas* 16% platību atzīmētas ar izcilu kvalitāti, bet zemas un vidējas kvalitātes biotopi aizņem 29%.

Šie kvalitātes vērtējumi, salīdzinot ar Ziņojumā EK norādītajiem, nedaudz atšķiras. Atšķirības ir skaidrojamas ar to, ka šeit veiktais kvalitātes vērtējums nav tik detāls, jo nav analizēta tipisko sugu sastopamība, kā arī Ziņojuma EK sagatavošanas laikā bija pieejama informācija tikai par aptuveni trešdaļu nokartēto biotopu. Jebkurā gadījumā šobrīd pieejamā informācija būtiski nemainītu kopējos secinājumus par purvu biotopu

aizsardzības stāvokļa vērtējumu Ziņojumā EK. Kopumā Latvijā dominē vidējas un labas kvalitātes purvu biotopi, bet ir maz izcilas kvalitātes purvu biotopu.

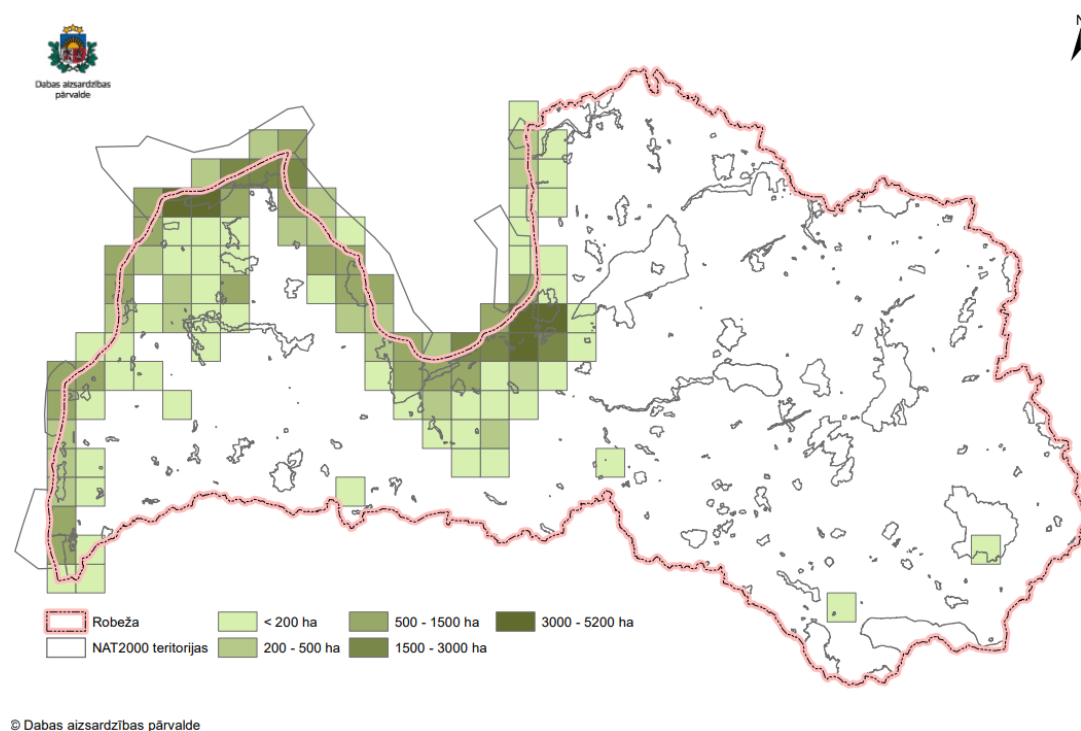
4. Piekrastes un virsāju biotopi

4.1. Vispārīgā informācija

Piekrastes un virsāju biotopu grupā aplūkoti iesāļu augtņu, atklāto piejūras un iekšzemes kāpu, kā arī sausu un slapju virsāju biotopi. Biotops 2180 *Mežainās piejūras kāpas*, lai gan ir piekrastes biotops, analizēts kopā ar meža biotopiem.

Lielākā daļa šo biotopu atrodas Piejūras zemienes ģeobotāniskajā rajonā, un tikai nedaudzi poligoni ir ārpus tā (skat. 4.1. att.). Augsta sastopamība ar salīdzinoši lielām biotopu platībām ir saistīta ar Ziemeļkurzemi (Ovīšu-Slīteres-Rojas-Mērsraga piekraste), Pierīgas-Ādažu apkārtni, kā arī Ķemeriem, Enguri, Papi-Nidu un Užavu.

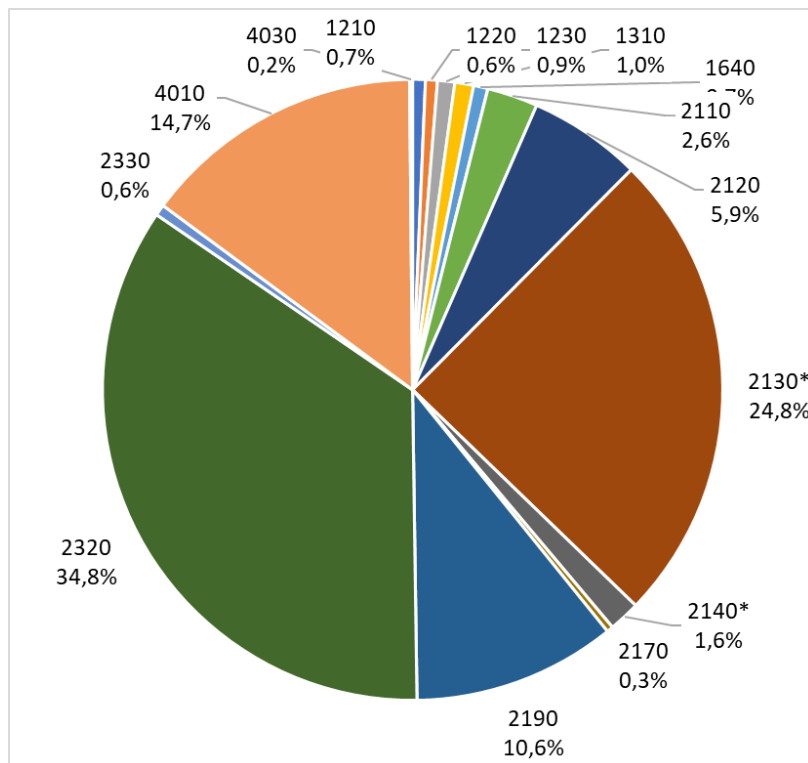
Iesāļu augtņu biotopi koncentrējas Rīgas līča Kurzemes un Ziemeļvidzemes piekrastē, primāro kāpu biotopi atsevišķos posmos Baltijas jūras krastā un līča dienvidpiekrastē. Pelēko kāpu biotopi lielākās platībās ir izplatīti Baltijas jūras krastā un atsevišķos posmos Rīgas līča krastā. Iekšzemes kāpu un sausu virsāju biotopi nelielās platībās ir konstatēti Daugavas un Sventājas upju ielejās un atsevišķās citās vietās.

4.1. attēls. ES nozīmes iesāļu augtņu, atklāto piejūras un iekšzemes kāpu, kā arī virsāju biotopu izplatība Latvijā.

4.2. Piekrastes un virsāju biotopu izplatības analīze

Piekrastes un virsāju biotopu grupā aplūkoti ekoloģiski dažādi biotopi, tāpēc to savstarpējs salīdzinājums pēc platībām nav korekts. Lielākais īpatsvars ir ES nozīmes biotopam 2320 *Piejūras zemienu smiltāju līdzenumu sausi virsāji* - 35% un biotopam 2130* *Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas* 25 %, tiem seko slapji virsāji un starpkāpu ieplakas (skat. 4.2. att.).

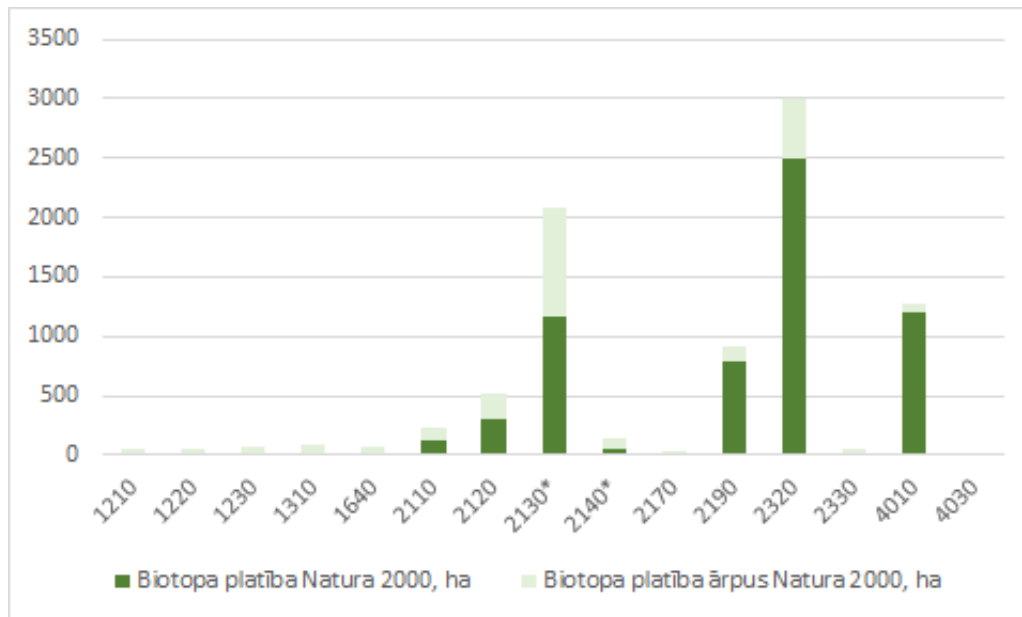

4.2. attēls. ES nozīmes iesāļu augtēņu, piejūras un iekšzemes atklāto kāpu, kā arī sausu un slapju virsāju biotopu īpatsvars (%).

Vismazāk, nesasniedzot 1% katrs, piejūras biotopu grupā konstatēti biotopi 1220 *Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs*, 1210 *Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām* un 1640 *Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju*. Tie pārsvarā ir pludmaļu un stāvkrastu biotopi, kas ir ļoti dinamiski un cieši saistīti ar jūras krasta procesiem un antropogēno slodzi jūras krastā.

4.3. ES nozīmes piekrastes un virsāju biotopu sastopamība *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām

35% no ES nozīmes biotopa 1310 *Viengadīgu augu sabiedrības dūņainās un zemās smilšainās pludmalēs* platības ir ietverti *Natura 2000* teritorijās, 1230 *Jūras stāvkrasti* *Natura 2000* vietās aizņem tikai nepilnus 11% .

4.3. attēls. ES nozīmes iesāļu augtēņu, piejūras un iekšzemes atklāto kāpu, kā arī sausu un slapju virsāju biotopu platības *Natura 2000* teritorijās un ārpus tām (ha).

58% no biotopa 2110 *Embrionālās kāpas* un 62% no 2120 *Priekškāpas* platības atrodas *Natura 2000* teritorijās. Lielāko daļu no sekundārajām kāpām aizņem biotops 2130* *Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas*, no kura *Natura 2000* teritorijās atrodas 52%. Salīdzinoši mazas platības ir diviem citiem pelēko kāpu biotopiem - 2140* *Pelēkās kāpas ar sīkrūmu audzēm* ar 39% un 2170 *Pelēkās kāpas ar ložņu kārkli* ar 55% platības *Natura 2000* teritorijās. Biotops 2190 *Mitras starpkāpu ieplakas*, kas ir daudzveidīgs un pārstāv gan pionierstadijas, gan purvainas teritorijas, *Natura 2000* teritorijās ir sastopams 86%. No smiltāju biotopiem vismazāk *Natura 2000* atrodas biotops 2330 *Klajas iekšzemes kāpas* - 9%, taču to kopējā platība valstī ir tikai 50 ha. Nelielā platībā - 13 ha Latvijā konstatēts biotops 4030 *Sausi virsāji*, no kura 42% atrodas *Natura 2000* teritorijās. Vienas no lielākajām platībām konstatētas biotopiem 2320 *Piejūras zemienu smiltāju līdzenumu sausi virsāji* - 3005 ha, no kuriem 83% ietverti *Natura 2000* teritorijās, un 4010 *Slapji virsāji* - 1273 ha, no kuriem 94% ietverti *Natura 2000* teritorijās.

4.1. tabula. Biotopu platības.

ES nozīmes biotopi	Biotopa platība (ha)			ES biotopu platība % <i>Natura 2000</i>
	Kopā	Ārpus <i>Natura 2000</i>	<i>Natura 2000</i>	
1210 Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām	57.4	27	30	52.6
1220 Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs	53.4	23	30	56.6
1230 Jūras stāvkrasti	77.8	69	8	10.8

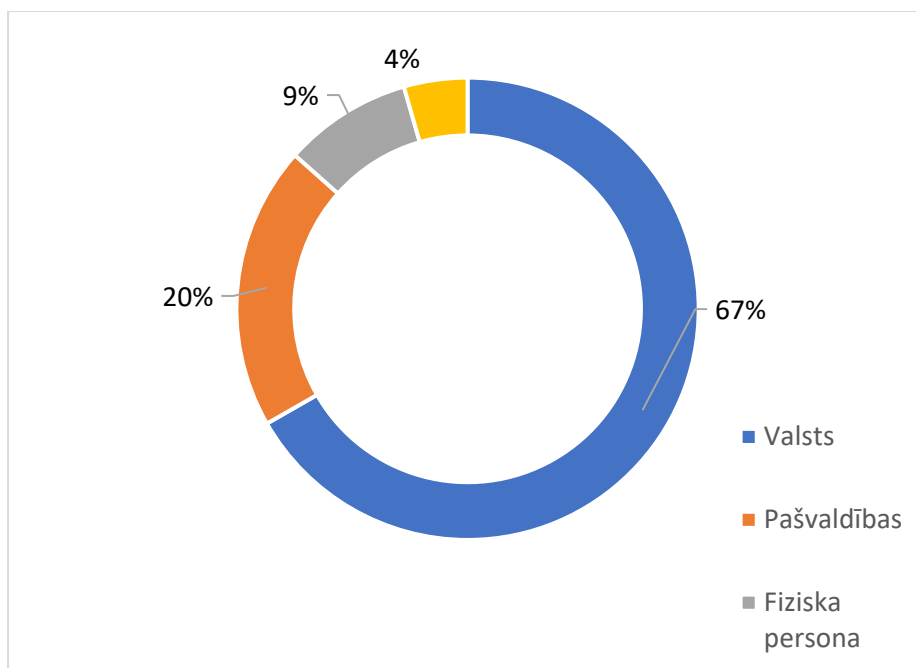
1310 Viengadīgu augu sabiedrības dūņainās un zemās smilšainās pludmalēs	84.4	55	29	34.8
1640 Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju	64.6	29	35	54.7
2110 Embrionālās kāpas	229.0	97	132	57.8
2120 Priekškāpas	510.0	195	315	61.8
2130* Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas	2140.8	1030	1111	51.9
2140* Pelēkās kāpas ar sīkrūmu audzēm	140.9	85	55	39.3
2170 Pelēkās kāpas ar ložņu kārklu	28.9	13	16	55.2
2190 Mitrās starpkāpu ieplakas	914.8	125	790	86.4
2320 Piejūras zemienes smiltāju līdzenumu sausi virsāji	3005.3	515	2490	82.8
2330 Klajas iekšzemes kāpas	49.8	45	5	9.4
4010 Slāpi virsāji	1273.3	81	1193	93.7
4030 Sausi virsāji	13.0	7	6	42.4

4.4. Īpašumtiesības

Lai labāk varētu atspoguļot īpašumtiesības konstatētajās ES nozīmes biotopu platībās, visi biotopi sakārtoti četrās grupās. Saskaņā ar Zemes pārvaldības likuma 15.pantu, VARAM ir valdītājs jūras piekrastes sauszemes daļai, kas atrodas dabas liegumos un nacionālo parku dabas lieguma zonā un nav fizisku personu īpašumā vai citas ministrijas valdījumā, savukārt vietējā pašvaldība ir valdītājs tās administratīvajai teritorijai piegulošajiem jūras piekrastes ūdeņiem, kā arī tās administratīvajā teritorijā esošajai jūras piekrastes sauszemes daļai, kuru valdītājs nav VARAM vai cita ministrija un kuri nav fizisku personu īpašumā.

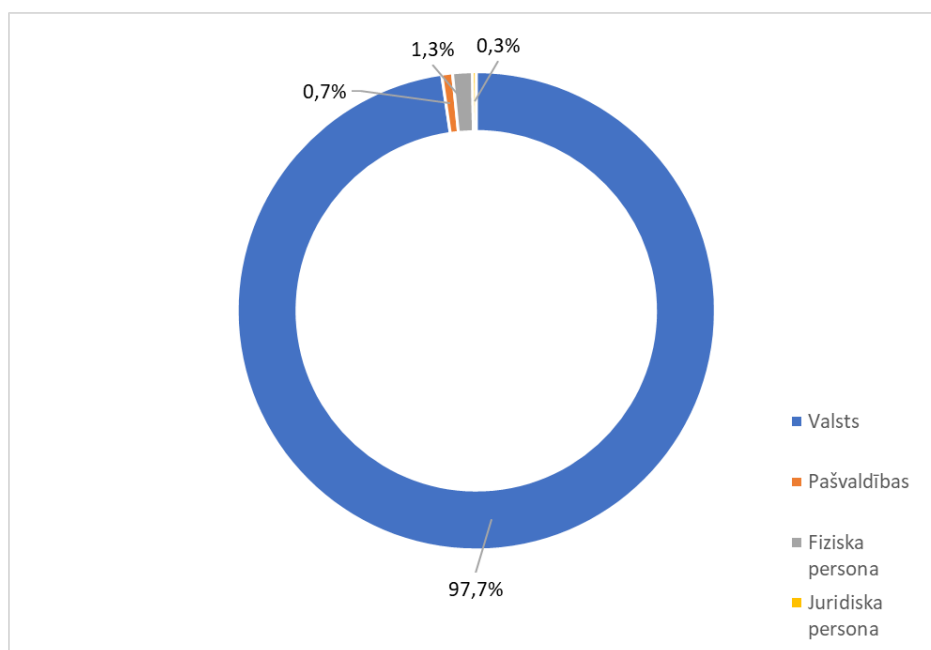
No Zemes pārvaldības likumā noteiktā var secināt, ka ES nozīmes pludmaļu biotopi galvenokārt atrodas valsts un pašvaldības valdījumā, savukārt atbilstoši VZD datiem īpašumtiesības reģistrētas kadastra informācijas sistēmā tikai 45% no kopējās šo biotopu platības. Analizējot pieejamo informāciju pēc VZD datiem, 69% ES pludmaļu biotopu platības ir pašvaldību īpašumā, tad seko valsts īpašums ar 23%, mazāk ir fizisku personu - 7%, taču visticamāk, sakārtojot informāciju VZD reģistros, gandrīz visas pludmales un tajās esošie biotopi atrastos valsts un pašvaldības īpašumos.

ES nozīmes atklāto piekrastes kāpu (primāro un pelēko kāpu) un starpkāpu ieplaku biotopu zināmo platību īpatsvars no kopējās piekrastes biotopu platības sasniedz 88%. Lielākā daļa jeb 67% no šo ES nozīmes biotopu platībām ir valsts īpašumā, gandrīz 20% ir pašvaldību īpašumā, 9% - fizisku personu īpašumā, 4% - juridisku personu īpašumā (skat. 4.6. att.).

4.6. attēls. ES nozīmes atklāto piekrastes kāpu un starpkāpu ieplaku biotopu zināmo platību sadalījums pa īpašumtiesībām (%).

ES nozīmes iekšzemes kāpu un virsāju biotopu platības galvenokārt atrodas valsts īpašumā (98%), nelielas platības atrodas pašvaldību un fizisku personu īpašumos (skat. 4.7. att.).

4.7. attēls. ES nozīmes iekšzemes kāpu un virsāju biotopu zināmo platību sadalījums pa īpašumtiesībām (%).

Papildus jāņem vērā, ka esošā krasta kāpu aizsargjosla nodrošina aizsardzību lielai daļai zināmo ES piekrastes biotopu. Zemāk sniegts pārskats par to, cik daudz ES nozīmes piekrastes biotopu, tai skaitā mežainās kāpas, atrodas krasta kāpu aizsargjoslā

(te nelielā apjomā sastopami arī citu ES nozīmes biotopu veidi, piemēram, zālāju, saldūdeņu un mežu biotopi).

ES nozīmes biotopa klasif. kods	ES nozīmes biotopa platība krasta kāpu aizsargjoslā (ha)	Kopējā ES nozīmes biotopa platība valstī (ha)	% krasta kāpu aizsargjoslā
1210	56,8	57,41	98,93
1220	52,38	53,45	97,99
1230	65,66	77,52	84,70
1310	83,22	84,72	98,23
1640	58,13	65,14	89,24
2110	216,03	229,11	94,29
2120	463,44	511,4	90,62
2130*	1156,95	2085,91	55,46
2140*	97,35	140,91	69,09
2170	13,23	28,93	45,74
2190	32,82	916,46	3,58
2320	1,65	3005,55	0,05
4030	2,2	30,34	7,24

4.5. ES nozīmes piekrastes un virsāju biotopu kvalitātes vērtējums

Biotopu kartēšanas laikā iegūtā informācija par piekrastes biotopu kvalitāti (t.i., biotopu ģeotelpiskos datus papildinošas inventarizācijas anketas) aptver tikai 34% no visiem esošajiem piekrastes biotopiem, jo liela to daļa ir bijuši apzināti pirms kartēšanas uzsākšanas, izstrādājot dabas aizsardzības plānus, un saskaņā ar Metodiku tajos atkārtota inventarizācija netika veikta.

Kā Latvijas mērogā nozīmīgas virsāju un pelēko kāpu aizsardzībai veidotas teritorijas, kurās pirms biotopu kartēšanas uzsākšanas bija veikta biotopu inventarizācija, minami dabas liegumi "Užava" un "Ovīši", kā arī aizsargājamo ainavu apvidus "Ādaži", kurā koncentrējas lielākā daļa Latvijā sastopamo virsāju platību. Tādēļ kvalitātes vērtējums par piekrastes biotopiem nav tieši salīdzināms pa datu kopām, kas iegūtas kartēšanā un kas iegūtas pirms tam. Tādēļ kvalitātes vērtējumā apkopojošā veidā ņemta vērā informācija par biotopu apakšvariantiem, kā arī dabas aizsardzības plānos un citviet minētā un analizētā informācija.

Par ES nozīmes biotopu 1210 *Viengadīgu augu sabiedrības uz sanesumu joslām* vispusīgs kvalitātes vērtējums jau sniegts dokumentā "Jūras aļģu sanesumu vērtēšanas

un apsaimniekošanas plāns Latvijas piekrastē”¹³, kurā pēc biotopu un sugu analīzes identificēti krastu posmi, kuros veidojas šis biotops, kā arī noteiktas vietas ar augstāko bioloģisko vērtību. Izstrādājot šo dokumentu, jau ņemti vērā un papildus analizēti biotopu kartēšanas ietvaros iegūtie dati. Šis biotopa veids, līdzīgi kā citi piekrastes biotopi, var ietilpt kādā biotopu kompleksā, tas ir stipri mainīgs un atkarīgs no krasta procesiem un sanesumu joslu apsaimniekošanas prakses dažādos pludmaļu posmos. Līdz ar to šī pārskata ietvaros nav veikts papildus atsevišķs šī biotopa kvalitātes novērtējums, jo kvalitatīvs informācijas apkopojums jau ir pieejams, kā arī biotops sastopams ļoti nelielās platībās, izklaidus, un noteiktos krasta posmos.

Arī ES nozīmes biotops *1220 Daudzgadīgs augājs akmeņainās pludmalēs* ir sastopams nelielā platībā, veidojas noteiktos posmos, kur dominē akmeņaina piekraste, tā kvalitāte ir atkarīga gan no krasta procesiem, gan pludmaļu apsaimniekošanas. No pieejamajām anketām var secināt, ka 68% no šī biotopa veida kvalitātes vērtējums ir vidējs un labs. Biotops vairākās vietās ir degradēts (nobradāts) vai pat pārveidots un neatbilst minimālajām prasībām. Potenciāli šā biotopa kvalitāti varētu uzlabot, vismaz periodiski mazinot konkrētu piekrastes posmu apmeklējuma intensitāti.

No pludmales biotopu veidiem visaugstākā kvalitāte novērojama biotopam *1640 Smilšainas pludmales ar daudzgadīgu augāju*, kuram 18% no aizņemtās platības ir izcils kvalitātes vērtējums. Vairāk nekā 60% aizņemtās platības novērtēti kā vidējas un labas kvalitātes, ko ietekmē pieaugoša antropogēnā slodze pludmalē.

Jūras stāvkrastu veidošanās ir saistīta ar krasta procesiem, īpaši noskalojumiem, tādēļ saistītajam biotopa veidam netiek izdalītas kvalitātes prasības. Šis biotops vairāk raksturo ģeoloģisko daudzveidību un dabisko procesu dažādību, kas rada piemērotus apstākļus dažādu piekrastes tipisko sugu pastāvēšanai. Nodrošinot aizsardzību krasta posmiem, kuros notiek krasta erozija, un kas ir atbilstoši, lai veidotos biotops *1230 Jūras stāvkrasti*, tiktu novērsta cilvēka radītas infrastruktūras, ēku u.c. nogrūšana un bojāeja.

Ar labu kvalitāti ir novērtēta lielākā daļa biotopu *1310 Viengadīgu augu sabiedrības dūņainās un zemās smilšainās pludmalēs* un *2170 Pelēkās kāpas ar ložņu kārklu*.

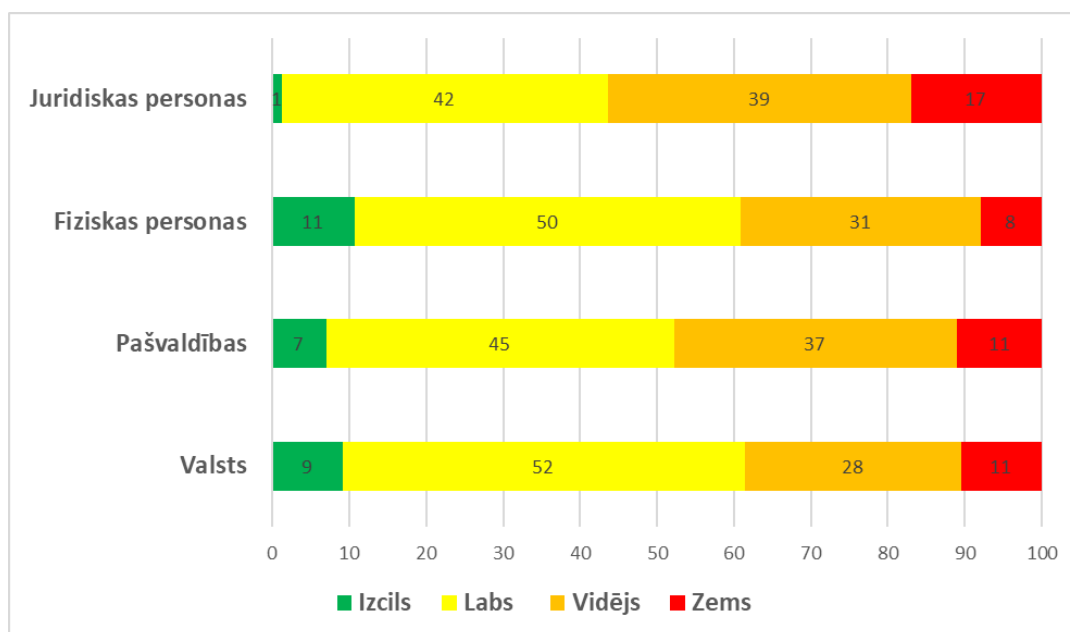
Biotopi *2110 Embrionālās kāpas* un *2120 Priekškāpas* ir vērtēti līdzīgi - 50-60% biotopu ir labas kvalitātes, aptuveni 20% - vidējas kvalitātes, bet atlikušās platības līdzīgās daļās ir izcilā un zemā kvalitātē.

Vidēja un zema kvalitāte raksturīga 50% biotopa *2130* Ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas*, kas nozīmē, ka aptuveni puse no kopējās šī biotopa platības ir nelabvēlīgā stāvoklī. Biotopa *2140* Pelēkās kāpas ar sīkkrūmu audzēm kvalitātes vērtējumā* dominē vidējas kvalitātes biotopi (70%).

¹³ https://www.submariner-network.eu/images/grass/Beach_Cast_Algae_Evaluation_and_Management_Plan_for_Latvian_Coast_in_Latvian.pdf

Virsjū un klaju iekšzemes kāpu biotopu kvalitātes vērtējumā dominē vidēja vai zema kvalitāte, jo šie biotopu veidi lielā mērā ir atkarīgi no atbilstošas apsaimniekošanas (noganīšana, pļaušana, kontrolēta dedzināšana). Lai gan lielākā daļa Latvijā zināmo virsjū biotopu (~80%) atrodas Ādažu poligonā, kur tiek veikta to atjaunošana un apsaimniekošana, tomēr nav iespējas tik īsā laikā uzlabot biotopu kvalitāti visā poligonā. Atbilstoši aizsargājamā ainavu apvidus "Ādaži" dabas aizsardzības plānam virsjū biotopu atjaunošana nepieciešama aptuveni 6% biotopu platību šajā ĪADT. Pārējie virsjū atrodas Kurzemē, tai skaitā virsjū biotopa variants ar grīņu sārteni, kas novērtēts kā zemā kvalitātē esošs.

Valstij piederošie ES nozīmes piekrastes un virsjū biotopi, vairāk kā 40 % tiek vērtēti vidējas vai zemās % kvalitātes (skatīt 4.8. attēlu).

4.8. attēls. ES nozīmes piekrastes un virsjū biotopu kvalitātes vērtējums % sadalījumā pa īpašumtiesībām.

5. Saldūdeņu biotopi

5.1. Vispārīgā informācija

Saldūdeņu biotopu grupā ietilpst septiņi biotopu veidi:

3130 Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām

3140 Ezeri ar mieturalģu augāju

3150 Eitrofi ezeri ar iegrimušo un peldaugu augāju

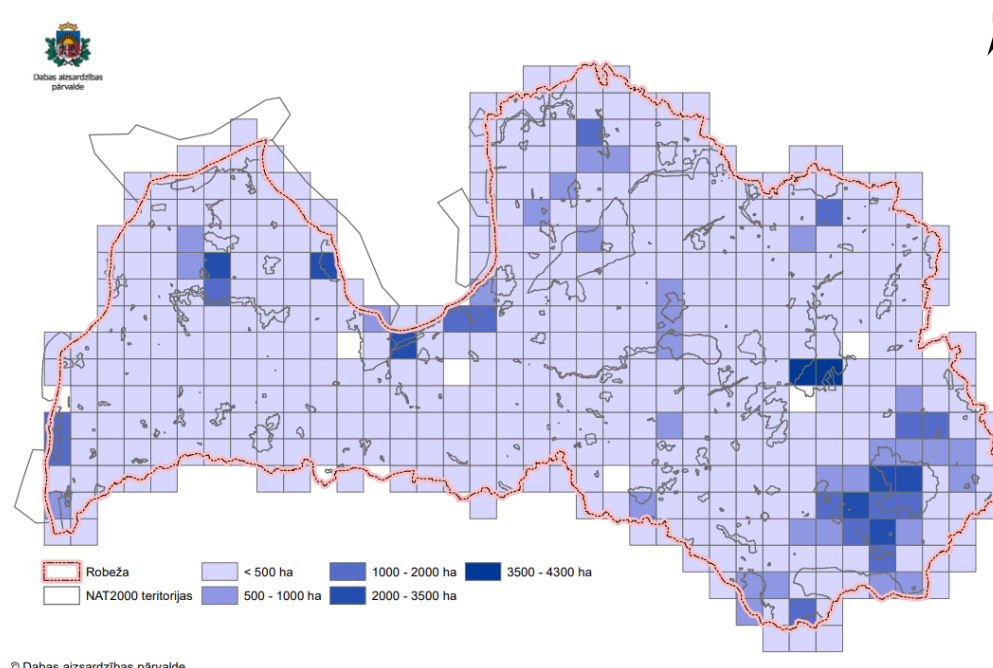
3160 Distrofi ezeri

3190* Karsta kritenes

3260 Upju straujtecēs un dabiski upju posmi

3270 Dūņaini upju krasti ar slāpekli mīlošu viengadīgu pioniersugu augāju

Biotopiem 3130, 3150 un 3260 tiek izdalīti arī varianti, kas tiek izmantoti izplatības un kvalitātes analīzē.

5.1. Attēls. ES nozīmes saldūdeņu biotopu izplatība kvadrātos.

Biotopu kartēšanā 495 kvadrātos tika apsekoti visi dabiskas izcelsmes ezeri ar platību, kas lielāka par 1 ha, kā arī visas upes. Upju biotopu poligonus veido vismaz 500 m reprezentatīvi upju posmi, kas vienai upei viena kvadrāta robežās var būt vairāki.

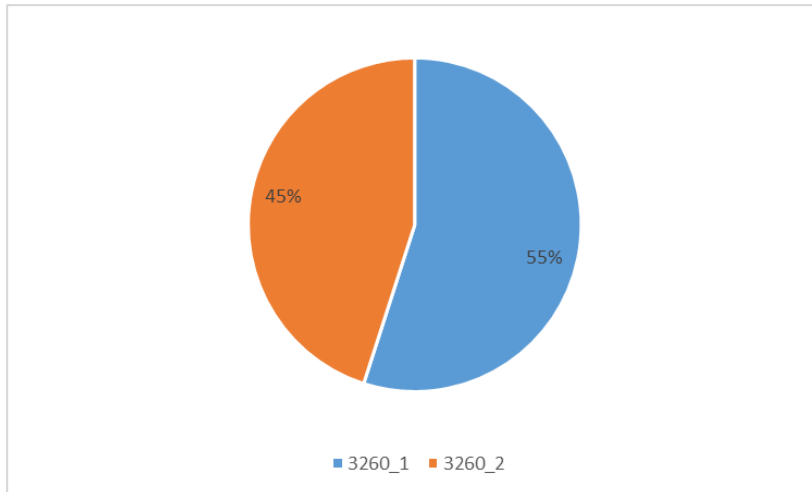
Visvairāk saldūdeņu biotopi konstatēti Latgales augstienē, Pierīgā un Ziemeļkurzemē, visā Latvijā izceļas arī atsevišķi kvadrāti ar lielajiem ezeriem.

Atbilstoši kartēšanas rezultātiem, par ES nozīmes biotopiem atzīti 1922 stāvošu saldūdeņu objekti (ezeri, vecupes, karsta kriptenes) un 1888 upju posmi.

5.2. Saldūdeņu biotopu izplatības analīze

Upes jeb tekošu saldūdeņu biotopi

No konstatētajiem ES nozīmes aizsargājamiem biotopiem 55% upju posmu atbilst upju straujteču biotopam 3260_1 (ritrāls) un 45% atbilst dabisku lēni tekošu upju posmu biotopam 3260_2 (potamāls) (skat. 5.2. att.).

5.2. attēls. ES nozīmes saldūdeņu biotopa 3260 sadalījums pa biotopa variantiem (%)

ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopam 3260 *Upju straujtecēs un dabiski upju posmi* atbilst visi upju posmi ar akmeņainu, oļainu vai grantainu gultni, kuros vidējais straumes ātrums ir lielāks par 0,2 m/s, kā arī visi dabiskie, nepārveidotie upju posmi neatkarīgi no straumes ātruma.

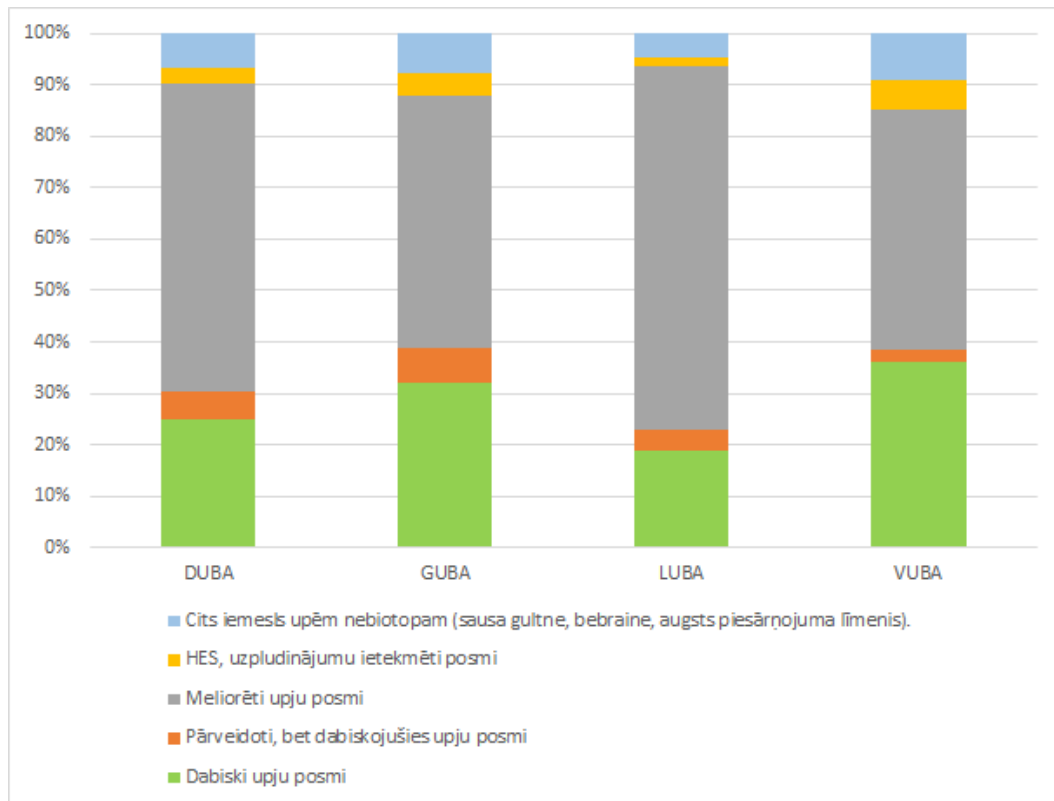
Par ES nozīmes biotopu tiek atzīti arī vismaz pirms 30 gadiem pārveidoti upju posmi, kuros ir atjaunojusies dabiskajām upēm raksturīgā struktūra, funkcijas un hidroloģiskais režīms. Par biotopu netiek uzskatīti iedambēti, pārrakti vai padziļināti upju posmi bez dabiskošanās pazīmēm, kā arī upju posmi ar sausu gultni, bebraines un HES vai citas izcelsmes uzpludinājumi.

Visvairāk biotopu posmi (340 no 1888 posmiem), ir konstatēti Daugavas upju baseina apgabalā, kas valstī ir vislielākais upju baseinu apgabals, aizņemot 27 057 km² jeb 42 % no valsts teritorijas.

Latvijas upju un ezeru kvalitātes vērtēšanu, aizsardzību, kā arī pareizu apsaimniekošanu nosaka ne tikai Biotopu direktīva, bet arī Ūdens struktūrdirektīva 2000/60/EC. Kaut arī to pieejā ir vairākas atšķirības, mērķis abām ir viens – panākt labu kvalitāti saldūdeņu ekosistēmās. Lai varētu veikt saldūdeņu biotopu kvalitātes rezultātu salīdzinājumu ar ūdeņu ekoloģisko kvalitāti, kas tiek vērtēta atbilstoši Ūdens struktūrdirektīvai, kā arī varētu izvērtēt biotopu stāvokļa reģionālās atšķirības, visiem kvadrātiem ir veikts dalījums upju baseinu apgabalos, kā arī apkopti dati par saldūdeņu objektiem, kas nav atzīti par ES nozīmes biotopiem.

Visbiežākais iemesls upju posmu neatbilstībai ES nozīmes biotopa statusam (57 % no apsekotajiem posmiem) ir to iztaisnošana un/vai padziļināšana meliorācijas dēļ (sk.5.3. attēlu).

Vērtējot tekošo saldūdeņu posmu sadalījumā pa četrām Latvijas daļas upju baseinu apgabaliem – Daugavas upju baseina apgabalu (DUBA), Gaujas upju baseina apgabalu (GUBA), Lielupes upju baseina apgabalu (LUBA) un Ventas upju baseina apgabalu (VUBA), redzams, ka lielākais meliorēto upju īpatsvars ir LUBA, savukārt VUBA ir lielākais HES vai uzpludinājumu ietekmēto posmu īpatsvars. GUBA ir lielākais pārveidoto, bet dabiskojušo upju posmu īpatsvars, kas atzīstami par ES nozīmes biotopiem (skat. 5.3. att.).

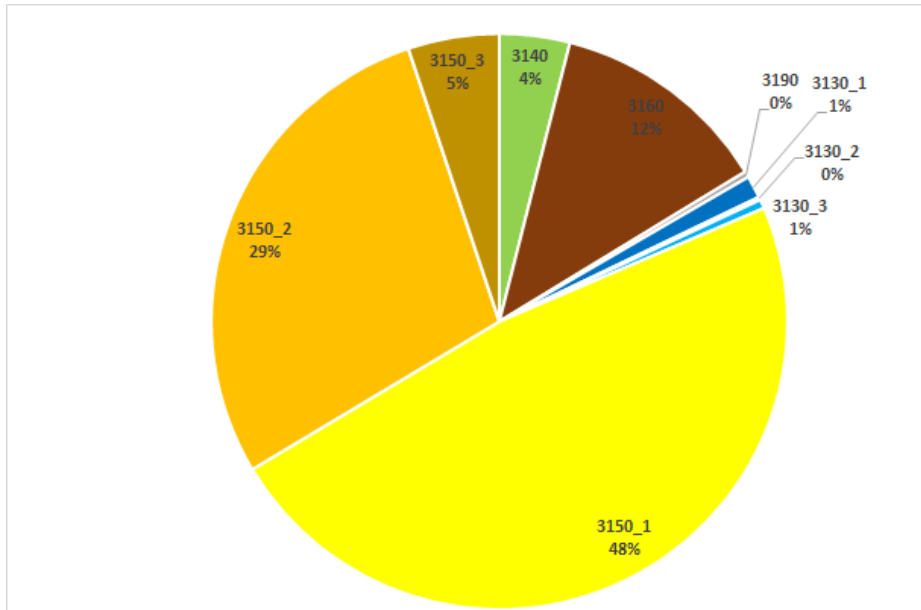
5.3. attēls. Tekošu saldūdeņu faktiskā stāvokļa sadalījums pa upju baseinu apgabaliem (%).

Ezeri jeb stāvošu saldūdeņu biotopi

Biotops *3150 Eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju* ir visbiežāk Latvijā sastopamais saldūdeņu biotops, aizņemot 81%, t.sk. 47% ir dzidrūdēns ezeri, 28% - brūnūdēns ezeri, bet 6% - vecupes (skat. 5.4. att.).

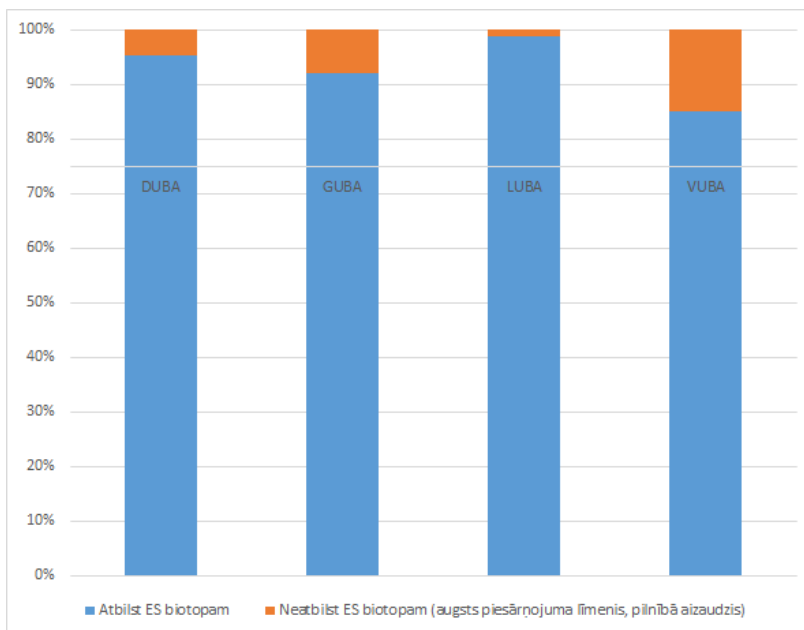
Viens no visretāk sastopamajiem un apdraudētākajiem biotopu veidiem ir *3130 Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām*, kas aizņem tikai 1%. Ļoti reti sastopamas ir ģeoloģiskas izcelsmes ūdenstilpes, kas lokalizējas tikai noteiktos reģionos - biotops *3190* Karsta kriteres* - 0,3% no visiem (grafikā nav vizuāli atspoguļots).

Samērā reti sastopams (4%) biotopa veids ir *3140 Ezeri ar mieturaļģu augāju*. Vienīgais saldūdeņu biotopa veids, kura aizsardzības stāvoklis novērtēts kā labvēlīgs, ir biotops *3160 Distrofi ezeri*, kura īpatsvars ir 13% no stāvošu saldūdeņu biotopiem.

5.4. attēls. ES nozīmes stāvošu saldūdeņu biotopu sadalījums pa biotopu veidiem (%).

Vērtējot stāvošu saldūdeņu biotopu sastopamību un kvalitāti sadalījumā pa upju baseinu apgabaliem atbilstoši Ūdens struktūrdirektīvai, līdzīgi kā tekošiem saldūdeņu biotopiem, Daugavas upju baseina apgabalā ir salīdzinoši lielākais skaits ezeru – gan stāvošiem saldūdeņu biotopiem atbilstošu, gan neatbilstošu (skat. 5.5.att.).

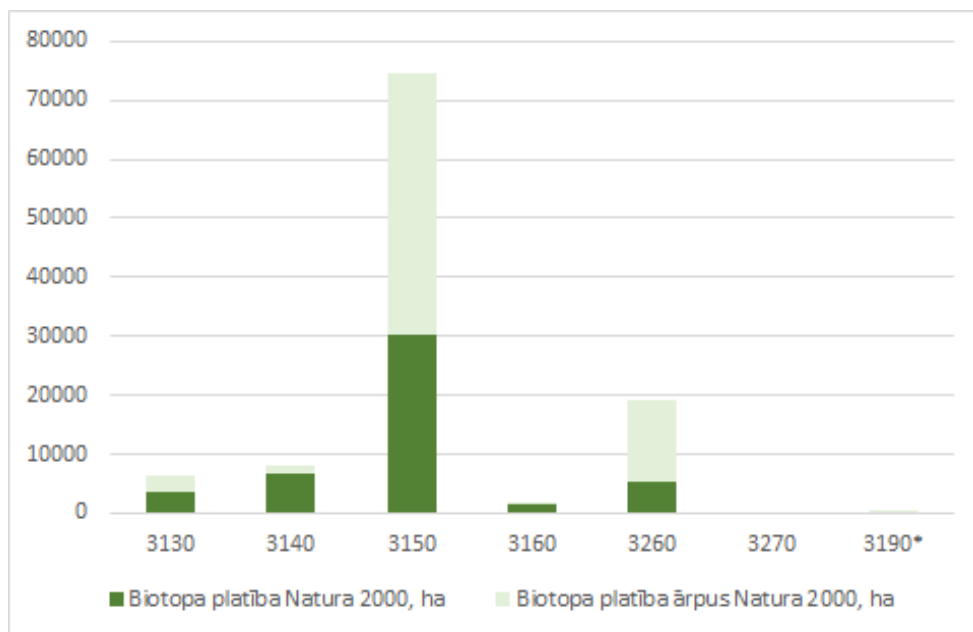

5.5. attēls. Stāvošu saldūdeņu faktiskā stāvokļa sadalījums pa upju baseinu apgabaliem (%).

Lai nodrošinātu labvēlīgu aizsardzības statusu saldūdeņu biotopiem, daļa no tiem jau izsenis ir bijuši iekļauti aizsargājamās dabas teritorijās, bet no 2004. gada - arī *Natura 2000* teritoriju tīklā, piemēram, Liepājas ezers - dabas liegumā “Liepājas ezers”, Abava

- dabas parkā “Abavas senleja”, Kaņieris - Ķemeru nacionālajā parkā, Burtnieku ezers - Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā, Lubāns - dabas liegumā “Lubāna mitrājs”, Daugava - aizsargājamo ainavu apvidū “Augšdaugava” u.c.

Biotopu kartēšanā iegūtie rezultāti parāda, ka lielākā daļa saldūdeņu biotopu platības atrodas ārpus *Natura 2000* teritorijām - 62,6 tūkst. ha, bet 47,4 tūkst. ha atrodas *Natura 2000* teritorijās, kas atbilst 43% konstatēto saldūdeņu biotopu (pēc platības) (skat. 5.6.att.).

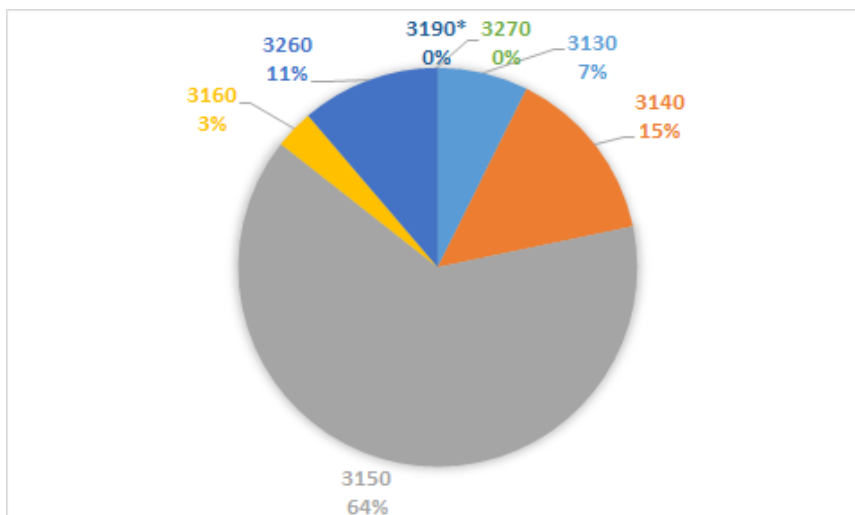

5.6. attēls. ES nozīmes saldūdeņu biotopu platības *Natura 2000* teritorijās un ārpus tām (ha).

Svarīgi atzīmēt, ka izcilas kvalitātes biotopu un biotopa 3130 *Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām* labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai, būtu jāizvērtē to iekļaušana *Natura 2000* tīklā.

No *Natura 2000* teritorijās iekļautajiem saldūdeņu biotopiem pēc platības lielāko daļu - 64% veido 3150 *Eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju* (skat. 5.7.att.).

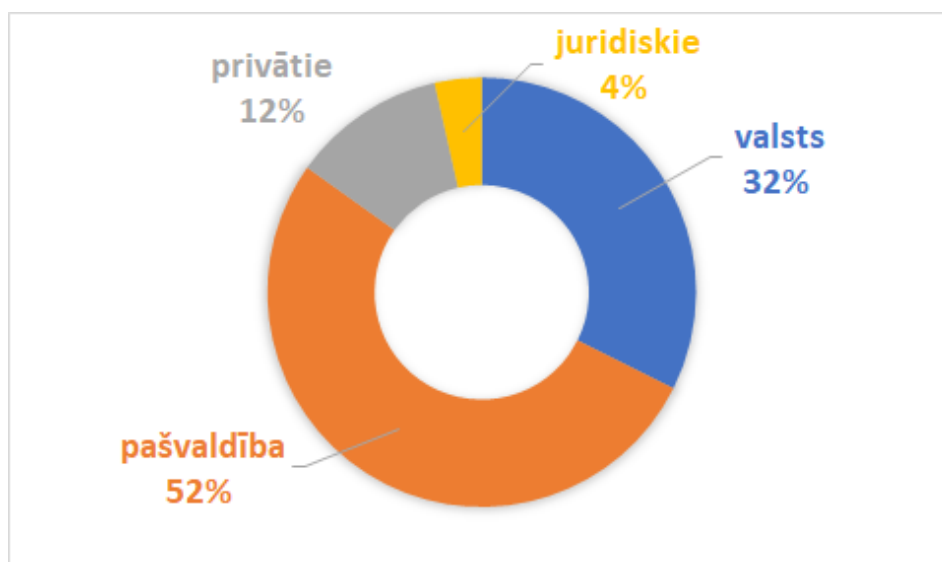
3190* *Karsta kritenes* valstī konstatētas nepilnos 30 ha.

5.7. attēls. ES nozīmes saldūdeņu biotopu platības *Natura 2000* teritorijās.

5.4. Īpašumtiesības

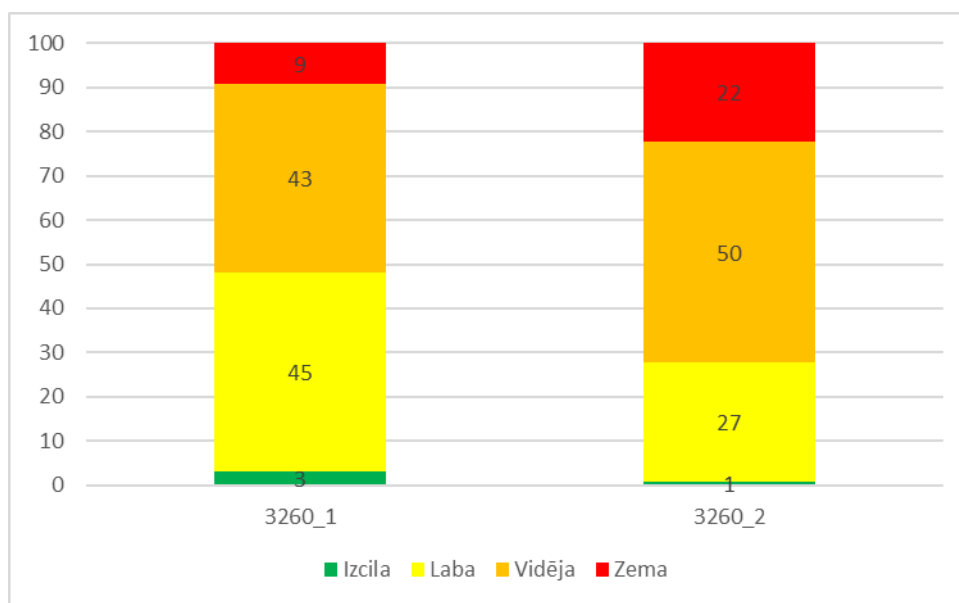
ES nozīmes saldūdeņu biotopu sadalījumu pa īpašumtiesībām lielā mērā nosaka Civillikums, kurā ir noteikti valsts īpašumā esoši publiski ūdeņi – tās ir tikai 43 upes vai upju posmi un 225 ezeri. No konstatētajiem ES nozīmes saldūdeņu biotopiem 52% atrodas pašvaldības zemēs. Valsts valdījumā ir 32% saldūdeņu biotopu, 12% atrodas fizisku personu īpašumā, bet 4% - juridisko personu īpašumos (skat. 5.8. att.).

5.8.attēls. ES nozīmes saldūdeņu biotopu sadalījums pa īpašumtiesību veidiem (%).

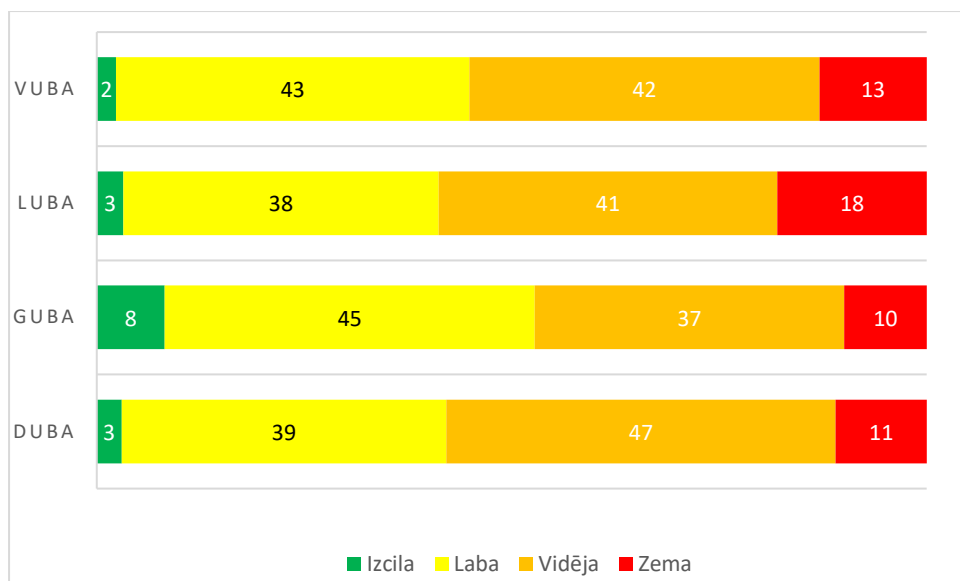
5.5. Kvalitāte

ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopu – upju straujteču - kvalitātes novērtējumā dominē laba un vidēja kvalitāte, savukārt lēni tekošo upju biotopiem vērojams liels zemas kvalitātes posmu īpatsvars, kas saistīts ar zemāku šo posmu pašattīršanās spēju. Būtiska ir strauji tekošām upēm raksturīgā lielā pašattīršanās spēja, salīdzinot ar lēni tekošām upēm. Pazemināta biotopu kvalitāte saistīta ar saimnieciskās darbības ietekmi upes krastos un sateces baseinā – notece no lauksaimniecības zemēm, nepietiekami attīrītu notekūdeņu ieplūde, augsts centralizētai kanalizācijai nepieslēgto māsaimniecību skaits, aizsargjoslu neievērošana ap upēm.

5.7. attēls. ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopu kvalitāte (%).

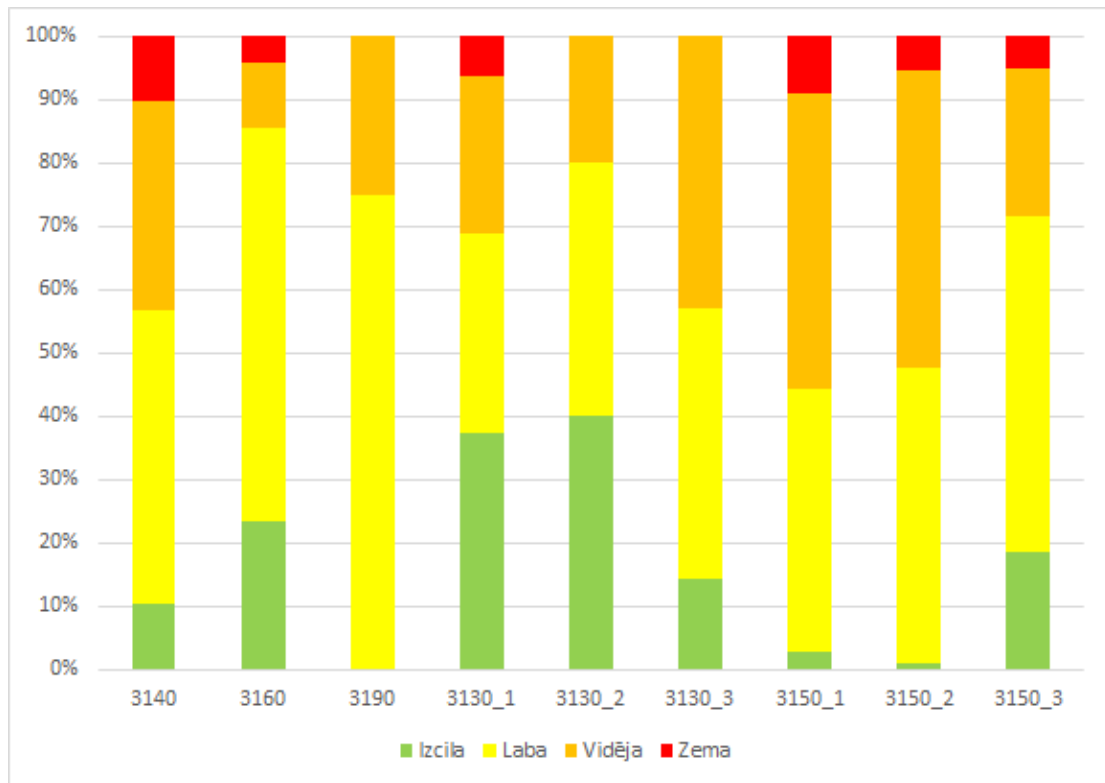
Visvairāk (5%) izcilas kvalitātes un labas kvalitātes (25%) tekošu saldūdeņu ES nozīmes biotopi ir sastopami Gaujas upju baseinu apgabalā, bet visvairāk upju posmi, kas nav atzīti par ES nozīmes biotopiem, sastopami Lielupes upju baseinu apgabalā (skat. 5.8. att.).

5.8. attēls. ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopu kvalitātes sadalījums pa upju baseinu apgabaliem (%).

Daugavas upju baseina apgabalā par ES nozīmes biotopu atzīti 398 upju posmi, Gaujas upju baseina apgabalā - 321 upju posms, Lielupes upju baseina apgabalā - 159 upju posmi, bet Ventas upju baseina apgabalā - 370 upju psomi.

Saskaņā ar ziņojumu Eiropas Komisijai par ES nozīmes biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā (2013.-2018.), lielākoties sastopamo saldūdeņu biotopu stāvoklis ir novērtēts kā nelabvēlīgs- slikts (kategorija U2), izņemot 3130 *Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām*, kura stāvoklis ir nelabvēlīgs - nepietiekams (kat. U1) ar tendenci pasliktināties (D). Savukārt, biotopa 3160 *Distrofi ezeri* stāvoklis vērtēts kā stabili labvēlīgs (FV), kas arī sakrīt ar apzinātajiem ES nozīmes stāvošiem saldūdeņu biotopiem (skatīt 3.9. attēlu).

5.9. attēls. ES nozīmes stāvošu saldūdeņu biotopu kvalitāte (%).

Viens no saldūdeņu biotopu veidiem, kas saistīts ar lielu, dabisku upju ekosistēmu kompleksa daļu ar raksturīgu sugu sastāvu, ir biotops *3270 Dūnaini upju krasti ar slāpekli mīlošu viengadīgu pioniersugu augāju*. Tas Latvijā ir sastopams specifiskos apstākļos, turklāt vairāk definējams kā upju posmi, kuros tas īslaicīgi var veidoties. Biotopu kartēšanas ietvaros nav identificētas jaunas platības, kur šis biotops var veidoties, tāpēc saldūdeņu rezultātu analīzē šis biotopa veids nav iekļauts.

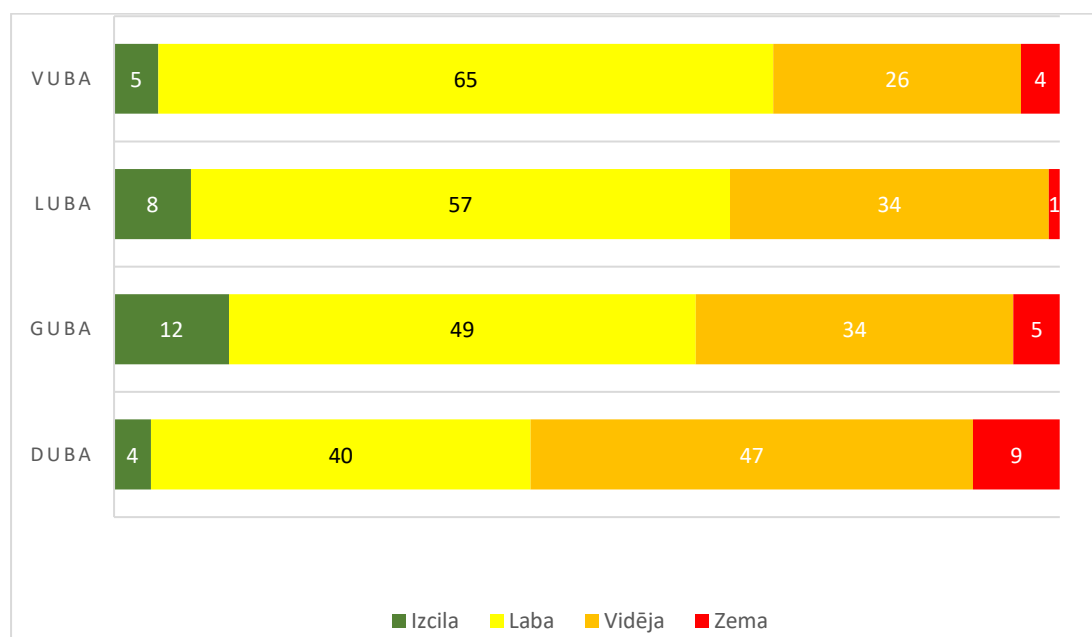
Visvairāk labas un vidējas kvalitātes stāvošu saldūdeņu biotopi ir sastopami lielākajā no upju baseinu apgabaliem – Daugavas upju baseina apgabalā. Šajā apgabalā ir konstatēts lielākais skaits ezeru, kas neatbilst ES nozīmes biotopam (skat. 5.10. att.).

Visaugstākā biotopu kvalitāte vērojama ezeriem ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām un distrofiem ezeriem. Biotopam *3130 Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām* to var skaidrot ar izcilā stāvoklī esošajiem ezeru - lobēlīju sugu kompleksiem, kas biotopam piešķir augstu kvalitātes kritēriju, kā arī vēsturisku atrašanos īpaši aizsargājamās teritorijās. Savukārt biotopam *3160 Distrofi ezeri* augstas kvalitātes vērtējuma iemesls var būt to izolētā atrašanās augsto purvu masīvos, kur tie ir cilvēka darbības minimāli ietekmēti.

Vislielākais ES biotopam neatbilstošo ezeru īpatsvars attiecībā pret konstatētajiem biotopiem ir Ventas UBA. Biežākie iemesli ezeru neatzīšanai par ES nozīmes biotopu ir ūdens līmeņa pazemināšanas dēļ izveidojies izteikts ezera aizaugums ar minimālu atklāta ūdens spoguļa platību, ezeru mākslīga izcelsme (dzirnavezere vai uzpludinātie ezeri), kā arī ezeru fiziska nepieejamība slīkšņainu krastu dēļ.

Visvairāk zemas kvalitātes stāvošu saldūdeņu biotopu ir konstatēti Daugavas UBA. Šajā apgabalā ir konstatēts visvairāk (41%) ezeru, kas neatbilst ES nozīmes

biotopam. Vislielākais īpatsvars (11%) izcilas kvalitātes stāvošu saldūdeņu biotopu ir konstatēts Gaujas UBA, kurus galvenokārt veido vecupju izcelmes un distrofie ezeri. Savukārt augsto procentu ar izcilas un labas kvalitātes biotopiem Lielupes UBA veido distrofie ezeri Lielajā Ķemeru un Cenas tūrēlī.

5.10. attēls. ES nozīmes stāvošu saldūdeņu biotopu kvalitātes sadalījums pa upju baseinu apgabaliem (%).

5.6. Kvalitāti ietekmējošie faktori un priekšlikumi kvalitātes uzlabošanai

ES nozīmes tekošu saldūdeņu biotopu kvalitāti raksturo vairāki faktori – dabisks hidroloģiskais režīms un ar to saistītie procesi (pali, plūdi), dabiska gultne, grunts sastāva daudzveidība, straumes ātrums un tā dažādība, biotopu raksturojošo reofilo, reto un aizsargājamo sugu sastopamība, kopējais sugu skaits un aizaugums, noēnojums, kā arī dabiska krasta zona.

Upju biotopu kvalitāti negatīvi ietekmē vairāki biotopa struktūras un funkcijas ietekmējoši faktori – zemes lietojuma veida izmaiņas krastos, piem. apbūve vai intensīva lauksaimniecība un dabiskas krasta zonas jeb aizsargjoslas neievērošana, koku sagāzumi un bebru dambji, kas nosprosto upes vai kavē straumi, tādējādi izmainot upju hidroloģisko režīmu un sekmējot sedimentācijas procesus, kas savukārt var negatīvi ietekmēt biotopu raksturojošo, kā arī reto un aizsargājamo sugu sastāvu, tādējādi ietekmējot biotopa aizsardzības stāvokli. Būtiska ir saimnieciskā darbība upes sateces baseinā, kam ir liela loma eutrofikācijas procesu veicināšanā. Upes kā ES nozīmes biotopa kvalitātes uzlabošanā un saglabāšanā svarīga ir arī upei atbilstoša ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšana posmos, kuros ir hidroelektrostacijas.

ES nozīmes stāvošu saldūdeņu biotopu kvalitāti nosaka gan vides faktori, gan procesi un cilvēka darbības ietekme pašā ezerā, kā arī tā sateces baseinā. Nozīmīgākie vides faktori ir ūdenstilpes dziļums un fizikāli ķīmiskie rādītāji, ko nosaka dažādu vielu, t.sk. biogēnu (slāpeklis un fosfors) saturs ūdenī un gruntī. Viens no biotopu kvalitāti negatīvi ietekmējošiem faktoriem ir piesārņojums, kas sekmē ezeru

eutrofikācijas procesus, kā arī ietekmēm un katra ūdensobjekta hidromorfoloģiskajam raksturojumam atbilstošu apsaimniekošanas pasākumu trūkums.

Kā biežākie tekošo saldūdeņu biotopu apsaimniekošanas pasākumi, kuru īstenošana uzlabotu biotopu stāvokli, inventarizācijas anketās ir minēta bebru darbības ierobežošana, koku sagāzumu likvidēšana, aizauguma ar ūdensaugiem samazināšana, kā arī noēnojuma regulēšana. Savukārt stāvošo saldūdeņu biotopiem norādītie apsaimniekošanas pasākumi ir biotehniskie pasākumi (augāja regulēšana), kā arī punktveida un difūzā piesārņojuma slodzes samazināšana.

Gan tekošu, gan stāvošu saldūdeņu kvalitāti būtiski ietekmē procesi un saimnieciskās darbības intensitāte visā to sateces baseinā, tādēļ to kvalitātes uzlabošanā vitāli svarīga ir integrēta pieeja un sadarbība gan blakus esošo saimniecību, gan novadu, gan sateces baseinu līmenī. Būtiski ir atzīmēt arī sasaisti Biotopu apsaimniekošanas plānu un Upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānu un Plūdu risku pārvaldības plānu izstrādē. Ņemot vērā ūdeņu objektu īpatsvaru, kas pieder fiziskām personām, būtiska ir sabiedrības informēšana, izglītošana un iesaistīšana apsaimniekošanas pasākumu plānošanā un īstenošanā.

6. Alas un atsegumi

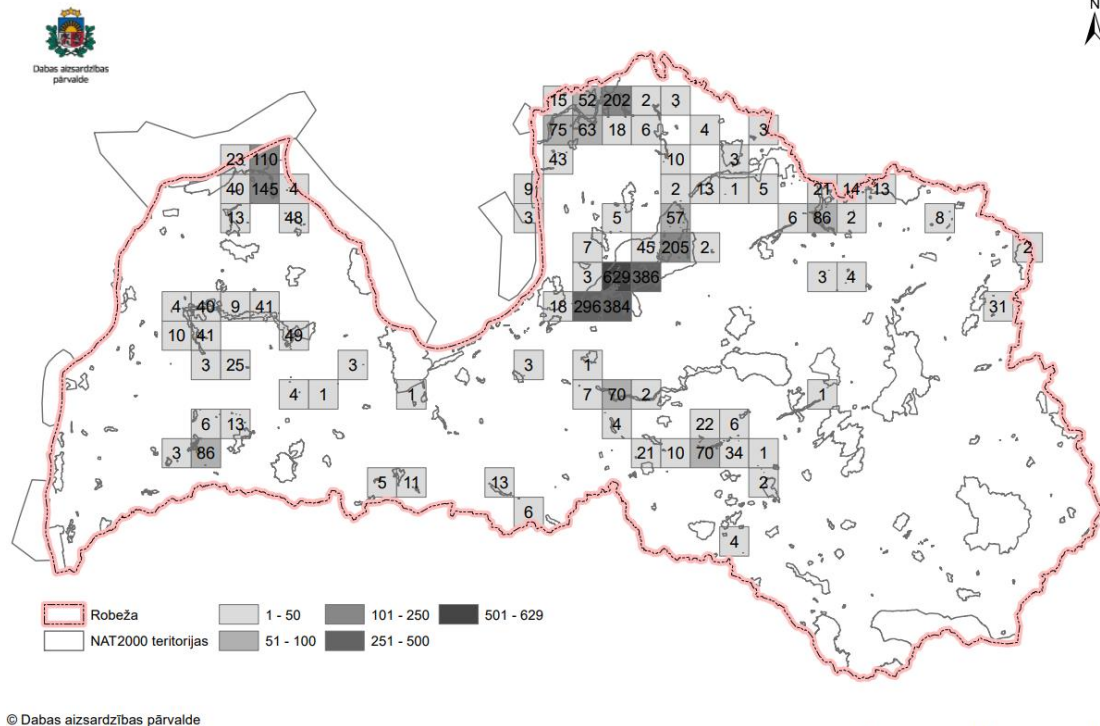
6.1. Vispārīgā informācija

Atsegumu biotopu grupu pārstāv trīs biotopu veidi - 8210 *Karbonātisku pamatiežu atsegumi*, 8220 *Smilšakmens atsegumi* un 8310 *Netraucētas alas*.

Praktiski visi atsegumu biotopi ir izveidojušies uz atsegtām vidējā un augšējā devona, kā arī karbona konsolidēto iežu - smilšakmens, dolomīta un kaļķakmens - virsmām. Atšķirībā no pārējām biotopu grupām, šīs grupas biotopi aizņem ļoti nelielas platības, un to laukumi (izņemot alas) telpā parasti ir novietoti subvertikāli vai arī stāvā slīpumā un bieži pārklājas ar citu biotopu teritorijām.

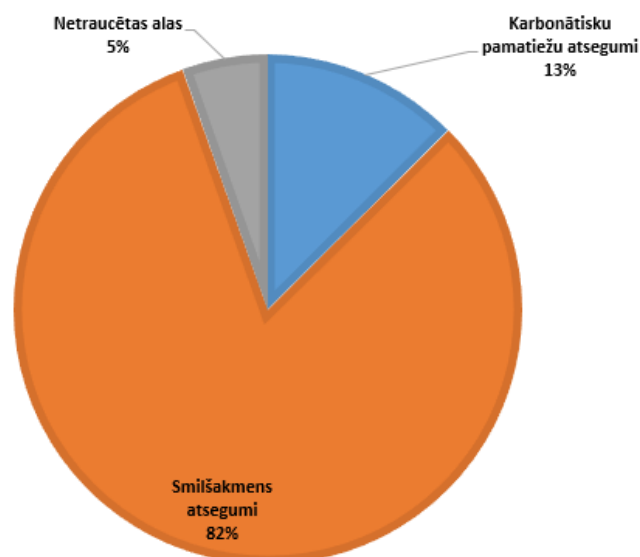
6.2. Biotopu izplatības analīze

Biotopu kartēšanas laikā ir uzkartēti 3947 atsegumu biotopu grupas poligoni ar kopējo platību ap 56 ha (skat. 6.1. att.).

6.1. att. ES nozīmes alu un atsegumu biotopu izplatība.

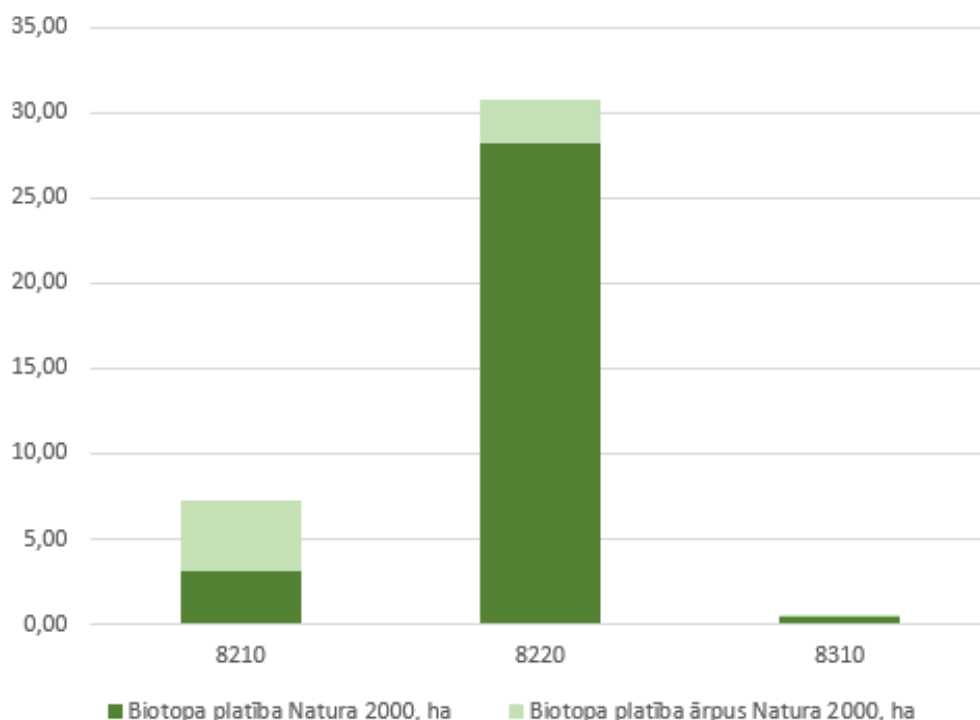
Gan pēc uzskaitēto poligonu skaita, gan kopējās platības 82% ir smilšakmens atsegumi (skat. 6.2. att.). Karbonātisko pamatiežu atsegumi ģeoloģisko īpatnību dēļ lielākā skaitā un platībās atrodas Daugavas ielejas teritorijā, kur atbilstošais biotopu veids savulaik aizņēma ļoti ievērojamas platības. Šobrīd liela daļa šo atsegumu atrodas zem Pļaviņu un citu HES ūdenskrātuvju ūdeņiem un nevar tikt uzskatīti par ES nozīmes biotopiem.

6.2. att. ES nozīmes atsegumu biotopu grupu sadalījums (%).

6.3. ES nozīmes biotopu sastopamība *Natura 2000* un ārpus *Natura 2000* teritorijām

Atsegumu grupas biotopu lielākā daļa 80% atrodas *Natura 2000* teritorijās (skat. 6.3. att., 6.1. tab.).

6.3. attēls. ES nozīmes atsegumu grupas biotopi *Natura 2000* teritorijās un ārpus tām.

6.1. tabula. Atsegumu un alu biotopu skaitliskie rādītāji.

	Skaitis			Platība, kvadrātmetros		
	<i>Natura 2000</i> teritorijās	Pārējās teritorijās	Kopā	<i>Natura 2000</i> teritorijās	Pārējās teritorijās	Kopā
Karbonātisku pamatiežu atsegumi	252	212	464	42407	41171	83578
Smilšakmens atsegumi	2613	490	3103	437184	31487	468671
Netraucētas alas	319	61	380	8699	977	9676

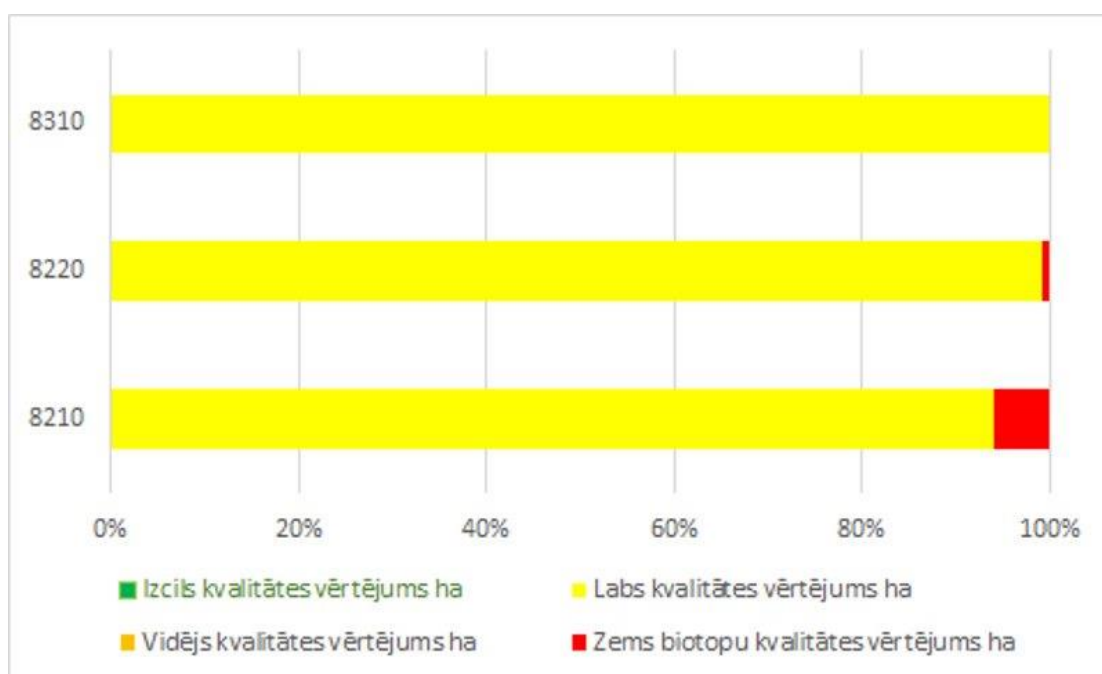
6.4. Kvalitāte

Kopumā atsegumu grupas biotopiem ir konstatēta laba kvalitāte (skat. 6.4. att.). Tas skaidrojams ar atsegumu un alu atrašanos pārsvarā grūti pieejamās un no saimnieciskā viedokļa “neinteresantās” vietās, kur ir ļoti ierobežota cilvēku klātbūtne un darbība. Tomēr jāņem vērā, ka atsegumu biotopiem nav izstrādāta to tipoloģija. Līdz ar to iespējama situācija, ka atsevišķi īpaši atsegumu biotopu paveidi ir sliktā stāvoklī.

Piemērs varētu būt labi izsauļoti smilšakmens un karbonātiežu atsegumi. To skaits pēdējos gadu desmitos ir sarucis, pieaugot noēnotu atsegumu daudzumam un īpatsvaram. Nākotnē ir nepieciešams izstrādāt Latvijas situācijai atbilstošu atsegumu tipoloģisko klasifikāciju.

Ir novērota atsegumu biotopu kvalitātes pasliktināšanās, kas radusies tieši vai pastarpināti cilvēka darbības rezultātā - kā rakumi, klinšu gravējumi, nobradāšana vai pastiprinājusies erozija.

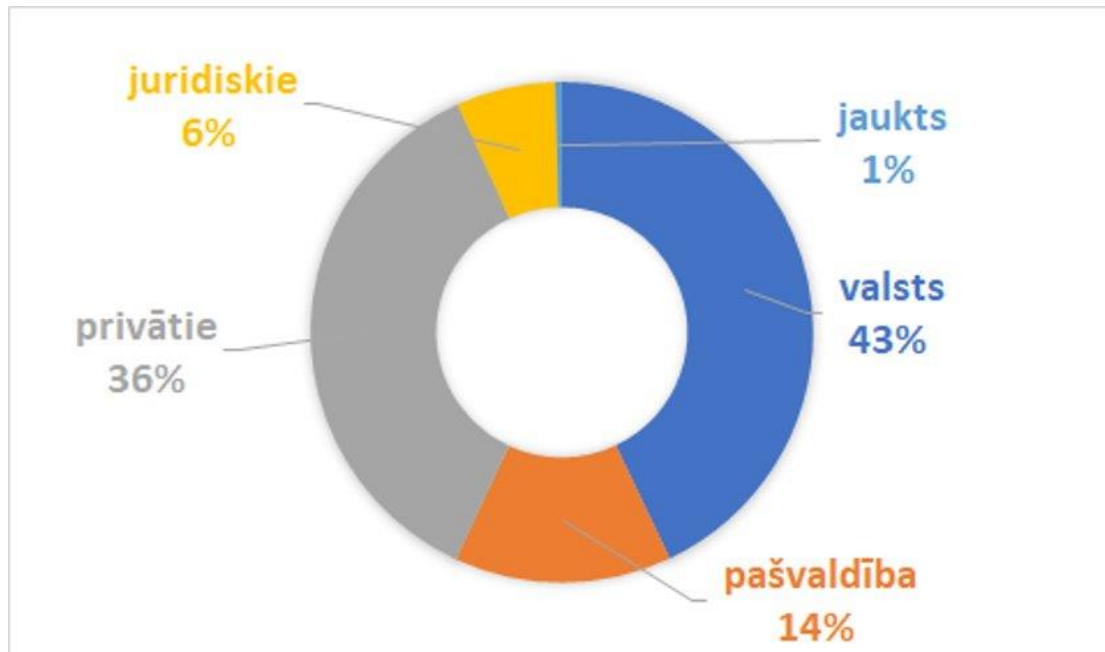
Diezgan bieži atsegumu apkārtnē ir novērojams piemērojums ar sadzīves atkritumiem. Tas īpaši raksturīgs pie apdzīvotām vietām un viensētām, kur nereti pāri kraujas malai tiek izmests viss saimniecībā liekais. Šāds piemērojums gan parasti atsegumu biotopu bioloģisko daudzveidību ietekmē nedaudz (kā palielināta vides eutrofikācija), bet vienlaikus ievērojami samazina vietu estētisko kvalitāti. Pēdējais ir būtiski, jo daudzi pamatiežu atsegumi ir arī nozīmīgas apskates vietas.

6.4. attēls. Atsegumu grupas biotopu kvalitāte (%).

6.5. Īpašumtiesības

No konstatētajiem ES nozīmes alu un atsegumu biotopiem 43% atrodas valsts pārziņā. Fizisku personu zemēs ir 36%, 14% atrodas pašvaldību īpašumā. Juridisko personu īpašumos ir 6% alu un atsegumu biotopu, bet jauktas īpašuma tiesības ir 1% (skat. 6.5.att.).

6.5.attēls ES nozīmes atsegumu biotopu sadalījums pa īpašumtiesību veidiem (%).